

Hoe kan de overheid gezinnen beter ondersteunen?

Auteurs: Elisabeth Adriaens, Kathleen Emmery en Dirk Luyten (kenniscentrum Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen, Odisee hogeschool)

1 INLEIDING

In 2016 werd door het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (WVG) een gezinsenquête uitgerold in het Vlaamse en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De gezinsenquête is een schriftelijke enquête bij gezinnen met vragen over de thema's gezinsvorming en gezinsontbinding, de combinatie gezin, zorg en werk en opvoeding. Ook het welbevinden komt aan bod.

Op het einde van de gezinsenquête kregen de respondenten de kans om twee open vragen in te vullen. Aan de respondenten wordt gevraagd: *'Op welke manier kan de overheid uw gezin nog beter ondersteunen?'* De vragenlijst werd afgesloten met de gebruikelijke slotvraag bij enquêtes: *'Wilt u nog iets kwijt?'* Voor beide vragen zijn zes lijnen voorzien om een open antwoord te geven.

2 RESPONS, ANALYSEMETHODE EN RAPPORTAGE

De gezinsenquête telt een totale respons van 2.683 respondenten. Dit is 24,4% van de aangeschreven personen.

De respons op de twee laatste open vragen is de volgende: 46,25% van de respondenten heeft minstens één antwoord gegeven en 13,64% heeft beide vragen beantwoord. In absolute cijfers: er zijn 1.241 unieke respondenten. Daarvan beantwoordden 1.158 respondenten de eerste open vraag (en/of de tweede) en 449 respondenten beantwoordden de laatste vraag (en/of de eerste). 366 van deze respondenten hebben beide vragen beantwoord.

In tegenstelling tot andere bijdragen, worden in deze bijdrage ook de antwoorden van de partners verwerkt. Dit zijn de partners van de initieel aangeschreven respondenten. 50% van de partners heeft minstens één antwoord gegeven; 10,93% heeft beide vragen beantwoord. In absolute cijfers: 608 partners van de 1.290 hebben de

eerste vraag ingevuld. De tweede vraag werd ingevuld door 178 partners. 141 partners hebben beide vragen ingevuld.

Van de voorgaande antwoorden werden enkel de antwoorden weerhouden die inhoudelijk van belang kunnen zijn voor het beleid. Zo worden antwoorden als 'nee(n)/ ik weet het niet...', of 'krijg ik een doos pralines voor het invullen van deze enquête' niet opgenomen in de analyse. Dit resulteert in een totaal van 2.264 weerhouden antwoorden (94,77%).

We hebben bij de verwerking geen koppeling gemaakt met de persoonsgebonden achtergrondkenmerken en de eerder gegeven antwoorden in de enquête.

Tijdens de analyse van de antwoorden bleek dat verschillende respondenten de tweede vraag als een verlengde zagen van de eerste vraag. Daarom worden beide antwoordmogelijkheden samengevoegd, voor zover de antwoorden suggesties voor het beleid betreffen. Zowel de antwoorden van de respondenten als hun partners worden samen verwerkt, zonder onderscheid. De respondenten en partners worden niet onderling aan mekaar gekoppeld. Evenmin wordt inhoudelijk de repliek van de partner gekoppeld aan de repliek van de respondent.

De antwoorden op de laatste twee enquêtevragen werden *kwitatatief* verwerkt. Dat betekent dat deze eerst werden *gecodeerd* (in twee fasen) en vergeleken, met een verfijnde codering als gevolg. Op basis van een verkennende exploratie van de antwoorden, werd een eerste codering aangebracht volgens de thema's die de eerste 200 respondenten aangaven, later werden deze aangevuld. Bij een derde codering zijn, waar relevant, *inhoudelijke sub-thema's* aangebracht binnen de eerder gedefinieerde thema's. De thema's werden bepaald op basis van de verwachte ondersteuning (financiële tegemoetkomingen (minder belastingen, meer premies, subsidies, kosteloos), aanbod of diensten (uitgebreider, kwalitatiever), informatie...), wijziging aan de juridische of maatschappelijke positie of statuut, en/of op basis van de doelgroep (naar gelang de gezinssamenstelling: grote gezinnen, eenoudergezinnen, nieuw-samengestelde gezinnen, intacte gezinnen), kenmerken van gezinnen (kansarme, adoptie-, holebi- en pleegzorggezinnen, gezinnen met migratieachtergrond, met specifieke zorgbehoeften), de leeftijd (kinderen, jongeren, jongvolwassenen, studenten, ouders of grootouders) en arbeidsstatuut (zelfstandigen, werknemers, ...).

De rapportage betreft het *resultaat van een kwalitatieve verwerking van open vragen*. We proberen zoveel mogelijk recht te doen aan de diversiteit van antwoorden, ongeacht hoe vaak een antwoord voorkomt. Niettemin geven we voor de verschillende categorieën aan hoeveel keer een bepaald antwoord voorkomt. Het gaat immers om een spontane reflectie op een open vraag: het *aantal geeft een indicatie* over de mate waarin respondenten over een thema reflecteren.

In deze bijdrage worden de antwoorden aangevuld met diverse citaten. Gelet op de grote hoeveelheid aan antwoorden, was het niet mogelijk deze allemaal te verwerken in dit rapport. Soms worden antwoorden deels aangehaald (als een antwoord bv. over verschillende thema's gaat), en soms in de totaliteit. De opgenomen *citaten zijn illustratief* voor de geformuleerde suggesties en verwachtingen ten aanzien van het beleid. De citaten werden waar nodig taalkundig gecorrigeerd. Doorheen het rapport worden de termen 'ouders' en 'respondenten' door elkaar gebruikt voor zover het de personen betreffen die hebben deelgenomen aan de gezinsenquête.

Diversiteit in de antwoorden: van zeer tevreden tot grote frustratie

De respondenten reageren erg divers op de twee laatste open vragen van de Vlaamse Gezinsenquête. De overgrote meerderheid van de respondenten formuleren *suggesties of aanvullingen* voor het overheidsbeleid, of *aandachtspunten of erg kritische opmerkingen*. De diversiteit en intensiteit vertaalt zich bovendien in de

woordkeuze van de respondenten. Sommige ouders uiten vooral een **emotie**, delen hun ervaringen of frustraties. Deze antwoorden worden ook behandeld, aangezien zij impliciet een aandachtspunt voor de overheid kunnen zijn.

Het voorwerp van de antwoorden betreft een **breed arsenaal aan thema's of beleidsdomeinen**. We behandelen deze in de volgorde van de andere bijdragen. Op het einde werden deze aangevuld met thema's die niet zijn bevraagd. We besluiten met een aantal conclusies.

tevreden respondent gezin en arbeid gezondheid	financiële situatie van gezinnen zorgen voor de kinderen leefomgeving	samenstelling van het gezin mantelzorg overheid	Relatieondersteuning huishoudelijke taken	opvoeding van de kinderen sociaal leven
---	--	--	--	--

3 TEVREDEN RESPONDENT

Vooraleer we de vele antwoorden behandelen, bespreken we eerst de antwoorden van respondenten die bovenal **tevreden zijn met het overheidsbeleid** en dit ook in hun antwoord uitdrukkelijk formuleren.

Tevredenheid met het overheidsbeleid

Een dertigtal respondenten verklaart bijvoorbeeld spontaan **tevreden te zijn 'met het Belgische systeem'**: 'hoe dit nu is, is goed', 'ik ben heel tevreden zoals het is, ik kom niets tekort', 'we leven in België al in de grote luxe', 'ik leef heel graag in ons land en in mijn stad':

We leven in een fantastisch land. Ik ben dankbaar dat ik hier geboren ben en dat ik hier mag leven.

We leven in een mooi goed land! Houden zo.

Sommige respondenten geven ook aan dat naar hun mening **'België het goed doet in vergelijking met andere landen'**.

België is volgens mij één van de beste landen ter wereld om te mogen leven en om kinderen groot te brengen. Leve België!

Ik vind dat ons land al veel doet en vele sociale voorzieningen en uitkeringen heeft. Daar kunnen veel andere landen iets van leren. Alhoewel ik best vaak moe ben door drie balken in de lucht te houden (kinderen, huishouden, werk) ben ik echt tevreden.

Een respondent geeft aan **'tevreden over de steun van de overheid'** te zijn, en een andere respondent voelt zich **'zeer goed ondersteund'**. Deze citaten illustreren deze ervaringen:

Ik heb geen enkele negatieve opmerking en vind dat de overheid erg veel doet om gezinnen met kinderen te ondersteunen en zal dit voor altijd verdedigen bij andere gezinnen.

Ik vind dat de overheid de mensen heel goed ondersteunt. Er zijn veel mogelijkheden die de moeilijke situaties kunnen oplossen. Het hangt soms van de mens zelf af of hij naar een oplossing wil op zoek gaan.

Enkele respondenten wijzen op een **concrete ervaring om hun tevreden gevoel te staven**, bv. 'de optimale omstandigheden waarbinnen [zieke] kinderen worden behandeld', of de ondersteuning van hun moeilijke situatie:

Deze enquête doet me nog eens beseffen hoe geïntegreerd ik ben; en hoeveel geluk ik en ons gezin hebben op alle vlakken.

De overheid heeft mij geholpen na genocide, daarvoor ben ik tevreden dat ik werk en kindergeld krijg en dat ik nu iets kan terugdoen.

Tevredenheid over het overheidsbeleid, mét suggesties en mits enkele opmerkingen

Een zevental respondenten is over het algemeen tevreden, maar geeft punten aan waarop het moeilijker loopt, of waar ze toch andere wensen hebben, zowel voor zichzelf (bv. 'minder belastingen', 'urgente herziening van het secundair onderwijs', 'hulp van de overheid bij het vinden van een job'), als voor meer mensen in kwetsbare situaties ('mensen die het minder goed hebben dan wij'):

Ja, ik heb alles wat ik wil, ben gelukkig en toch lig ik wakker van de toekomst. Alleenstaanden komen met moeite rond. Bejaarde[n] of chronisch zieken leven onder het [bestaans]minimum. De financiële onzekerheid voor jong en oud, daar lig ik en vele onder ons van wakker.

Enkele respondenten vinden het ondersteunen van gezinnen 'niet de taak van de overheid. Wie kiest voor een gezin, moet daar ook de verantwoordelijkheid voor opnemen en dragen.' Zo vinden ook een aantal respondenten deze enquête overbodig (of te lang), of te duur.

Zo'n enquête kan misschien interessant zijn, maar ik vraag mij toch af of al het geld dat daar ingestoken wordt niet beter zou gebruikt worden om mensen te helpen die in kansarmoede leven.

Tevreden en hoopvol over de enquête

Een aantal respondenten zijn dankbaar dat ze mochten meewerken aan de enquête, sommigen wensen feedback te ontvangen over deze enquête of hopen dat deze tot een beter beleid leidt:

Ik vind dit een positieve enquête. Hopelijk leidt deze tot acties vanwege de overheid!

Ik vind het een goed initiatief om enquêtes te doen bij de bevolking. Ook al zijn niet alle vragen toepasselijk. Wij zijn een speciaal nieuw samengesteld gezin en een voorbeeld voor vele, denk ik.

Ik vind deze enquête een zeer goed initiatief. Volgens mij kan dit de overheid meer inzichten geven in de domeinen waar er voor de gezinnen problemen voorkomen. Op die manier kan er meer gericht gezocht worden naar verbeteringen/oplossingen/ondersteuning.

Tot slot: enkele algemene deviezen

Een paar ouders geven een algemeen devies mee om de 'maatschappij te heroriënteren' en 'minder de nadruk op het BNP' te leggen. Enkele respondenten wensen dat we evolueren van een 'harde', 'prestatiegerichte maatschappij', naar 'meer verantwoordelijke maatschappij-eisen', waar 'mensen elkaar sociaal helpen' en er 'gewoon respect voor elkaar' is. 'Er moet weer meer respect komen op alle gebieden door iedereen, rijk of arm, gelovig of niet gelovig', en:

Dat vooral wederzijds respect, verdraagzaamheid, vertrouwen, communicatie, geborgenheid en liefde, en een 'veilig' warm nest belangrijk zijn in een gezin! En daar moeten naar streven in onze 'gruwelijke' wereld nu...

4 DE FINANCIËLE SITUATIE VAN GEZINNEN (n = 1.460)

4.1 UITGAVEN (n = 690)

Belastingen, heffingen en taksen: minder, minder! (n = 412)

De overheid kan gezinnen ondersteunen, aldus een respondent, door een *‘fiscaal beleid te voeren dat vriendelijker is voor gezinnen en werkende mensen’*.

Dat de Belgische overheid dringend moet ophouden met die belastingpolitiek. De mensen voelen de druk op hun schouders om alles financieel rond te krijgen. Niet alleen nu maar eveneens voor de toekomst van hun kinderen.

18,3% van alle antwoorden over wat de overheid kan doen voor gezinnen, gaat over het verminderen van de belastingen (n = 412). Het is *met klem het meest frequent gegeven antwoord*. Honderd zesenvijftig antwoorden beginnen letterlijk met ‘minder belastingen’. Meer dan honderdvijftig respondenten benoemen uitsluitend de verwachting naar *minder belastingen* (‘lasten’, ‘taksen’, ‘belastingvermindering’).

Meerdere respondenten gebruiken m.b.t. deze wens duidelijke, sprekende, taal: *‘de gezinnen niet uitpersen als waren ze melkvee’, ‘veel meer respect voor mensen die effectief bijdragen aan deze maatschappij i.p.v. hen als melkkoeien te behandelen en te beschouwen’, ‘hou graag in het achterhoofd dat de werkende middenklasse de motor is van de economie en niet de geldkoe van de overheid’, ‘pluim de gewone mens niet’, ‘we worden als werkmensen uitgeperst’, ‘niet altijd beknabbelen op de gewone burger, ons inkomen is niet eindeloos rekbaar’*.

Het is een zeer machteloos gevoel steeds weer kosten en belastingen door de strot geramd te krijgen. Eerst houden de politici een wortel voor onze neus om hem later in een zure ajuin te veranderen.

Minder belastingen op...voornamelijk beroepsinkomsten (n = 122)

Meer dan honderd respondenten koppelen de vraag naar minder belastingen, aan de *inkomstenbelastingen* die ze als werknemer moeten betalen. Men hoopt op *‘minder lasten op arbeid en een sociaal gelaat’*. *‘De belastingen op lonen minder belasten steeds meer gezinnen komen in financiële problemen.’* Een respondent suggereert om de *‘maximale belastingen op het loon terug te brengen op dertig procent van het brutoloon (30%+13.07% RSZ = voldoende)’*.

Ik zou minder van mijn loon willen afstaan voor het werk dat ik doe. Mijn job maakt echt wel een verschil in deze verzuurde maatschappij.

Belastingen verlagen (kan grote hulp zijn, dan moet ik niet te veel werken en kan ik meer tijd met mijn gezin doorbrengen).

Door minder belastingen te innen. Ik heb een groot inkomen doordat ik veel uren klop, per uur verdien ik bijna niets. Ik heb daardoor weinig vrije tijd maar geniet niet van de voordelen van de overheid, want ik verdien te veel.

Ik wil graag schrijven dat wij blij en gelukkig zijn met wat wij hebben. Maar ik vind het niet normaal dat men zoveel moet werken om zo weinig over te houden.

Hoe harder je werkt in België, hoe meer er afgehouden wordt voor de belastingen. De overheid laat je beseffen dat minder werken eigenlijk beloond wordt. Dat kan toch niet!!

Enkele respondenten wensen 'een fiscaal aantrekkelijk regime' (bv. 'lagere belastingvoet') voor wat men 'verdient in een tweede job', door extra werken (bv. in het weekend) of op de bonussen die men ontvangt.

Naast een verlaging van de inkomstenbelastingen, vragen mensen ook een vermindering van de taksen die gekoppeld zijn aan de *nutsvoorzieningen*: bv. de 'Turteltaks' of de verhoogde belasting op elektriciteit, en ook, maar in mindere mate, aan de BTW (zie *gezin in leefomgeving*). Sommigen willen *minder taksen in het algemeen*: 'zorg dat er niet altijd belastingen op alles bijkomen zodat men meer overhoud op het einde van de maand om eens iets extra te doen'. Een gelijkaardige mening formuleert een andere respondent: 'minder belastingen verzinnen of nog beter door veel belastingen te schrappen'. Enkele respondenten willen *de (dubbele) verdoken belastingen* uit het systeem: 'stoppen met al die verdoken belastingverhogingen, bijvoorbeeld suikertaks, Turteltaks, enz.' Andere respondenten formuleren een concreet voorstel: minder belastingen op *tampons* '21%??? Onbegrijpelijk' [noot: dit is intussen gerealiseerd], minder belasting op *voeding*, op *bedrijfswagens*, op een *erfenis*: 'geen kosten op erfenis en geld waar mensen hun leven voor gewerkt hebben en al belastingen op betaald hebben'. Enkele respondenten wijzen ook op de *diverse belastingen* die worden geheven: 'de talrijke belastingen terug schroeven of minimaliseren!! Bv. gemeentebelastingen, provinciebelasting, polderbelastingen,...' en 'geen 25 verschillende taxen en dan nog een hoge belasting er bovenop.'

Andere suggereren om de belasting op *machines*, zoals computers te doen stijgen, net als de *consumptie* meer te belasten.

Minder belastingen op loon, maar meer belastingen op aankopen. Zodat zij die het breed willen uithangen er ook voor moeten betalen. Zo wordt ons sociaal systeem eerlijker. Wij moeten meer kunnen overhouden (netto) van ons loon en zo beter zelf kunnen beslissen wat ermee gedaan wordt.

Belastingplichtigen (n = 91)

Uit de antwoorden blijkt dat verschillende doelgroepen zich te kort gedaan voelen door de te grote belastingdruk. Enerzijds de *werkende alleenstaande ouders* (n = 16): 'als alleenstaande is het enorm zwaar waardoor we hard willen werken maar hoe meer we werken hoe meer we belast worden.' Men is van mening dat 'alleenstaande ouders meer mogen ondersteund worden door de overheid i.p.v. extra belast in de praktijk' en dat men 'wat meer rekening [moet] houden met alleenstaande ouders die toch nog willen werken om hun kinderen een goed leven te geven. Zij zijn steeds als eerste benadeeld'. Enkele suggesties: 'bij het betalen van de belastingen in het algemeen meer rekening houden met het feit dat je alleenstaand bent', 'provinciebelastingen alleenstaande moeders verlagen'.

Betere fiscale voordelen voor alleenstaande ouders. Ik word zwaarder belast dan toen ik nog gehuwd was terwijl ik nu veel meer financiële lasten heb. Dit is een scheve situatie, onbegrijpelijk.

De werkende middenklasse (tweeoudergezinnen) (n = 64) ervaart volgens sommige respondenten een sterk gevoel van onrechtvaardigheid. Ze worden volgens hen onterecht het meeste belast, en zelfs 'financieel gestraft': 'men moet oppassen dat de actieve bevolking niet verbrandt en dat het kaartenhuisje volledig in elkaar zakt'. De overheid moet 'zorgen voor een goed evenwicht: loon naar werk!': 'mensen die niet gaan werken verdienen bijna evenveel, je zou voor minder thuisblijven'.

Zowel man als ik werken al meer dan 30 jaar voltijds voor een gemiddeld loon. Daardoor hebben we nooit beroep kunnen doen op studiebeurzen; premies ed. Terwijl we toch héél veel bijdragen aan belastingen. Dus graag, minder belasting op verschillende manieren. (loon, successie, enz.).

Eerlijkere verdeling van de lasten (belastingen, taksen,...). Het komt nu wel heel veel op de schouders terecht van de gezinnen met een gemiddeld inkomen zonder bedrijfswagen en tankkaart. Iedereen rekent altijd alles door (hogere lasten, energietaks, transport,...), maar wij kunnen niets doorrekenen onderaan de ketting.

Binnen de doelgroep van gezinnen, maken de respondenten een onderscheid naargelang gezinsarbeid, of er kinderen zijn, of het jonge en kleine gezinnen betreffen ('de kleine gezinnen met een laag inkomen wat meer sparen van belastingen'), of grote gezinnen, of gezinnen die 'het goed voor hebben voor het milieu'.

Minder belastingen voor jongere en kleinere gezinnen i.p.v. diverse voordelen voor grote gezinnen.

Werkende gezinnen met kinderen ondersteunen in hun economische situatie in plaats van uit te persen als een citroen.

Minder belastingen en een kleine bijdrage voor huismoeders of vaders zou welkom zijn. Want tenslotte vallen wij overal uit de boot. Zoals het willen volgen van avondschool, moeten wij de volle pot betalen en zij die stempelen krijgen steun.

Ongeacht het type gezin, maken respondenten een koppeling aan de nodige fiscale verbetering van het statuut als zelfstandige (n = 11).

Als zelfstandige werken we opmerkelijk meer uren dan de gemiddelde loontrekkende. Bovendien worden we op onze omzet/winst zwaar belast, dus veel zelfstandigen werken keihard om op het einde van de rit minder te verdienen dan een werknemer.

Een paar respondenten vragen om het *vrij ondernemen* meer te stimuleren door een 'lagere belastingdruk', door 'minder bedrijfsvoorheffing' en door 'de zware loonkosten voor de werknemers te verminderen voor kleinere bedrijven'. Een andere respondent formuleert het met een andere blik: 'mijn arbeiders verdienen 1800 euro netto maar kosten mij 4350 euro/per maand waarom geen 2500 euro netto??? Loonkosten moet niet dalen, de arbeiders, bedienden moeten meer overhouden!!'

Ik was zelfstandig schoonheidsspecialist. Als ik zie wat men dient te betalen (sociale zekerheid/BTW/boekhouder) De kleine zelfstandige worden leeggezogen. De grotere bedrijven betalen geen belastingen. Ik ben van ellende gestopt als zelfstandige mee door de hoge lasten. Ik ben nu ten laste van mijn vriend. Ik heb nu de zorg van eigen zieke moeder op mij genomen.

4.1.1 Eerlijke verdeling belastingen (n = 51)

Meer dan veertig respondenten verwachten dat de *grootste inkomens* 'grootverdieners' of mensen met grote vermogens of *grote bedrijven* in verhouding meer moeten bijdragen, zodat 'belastingen en inhoudingen op onze lonen verminderen, zodat we maandelijks wat meer overhouden'. Enkele ouders suggereren een 'vermogensbelasting': 'het geld van de kleine mens niet afnemen, maar de grote koppen aanpakken' of 'door iets betere verdeling van de beschikbare middelen aan degene die het echt nodig hebben en de grote inkomens iets meer belasten'. Sommigen willen vooral gewoon 'dat bedrijven en zelfstandigen een evenredige bijdrage, belasting moeten betalen': 'dat alle mensen, bedrijven alle lasten dragen en niet steeds de gemakkelijkste => werkende mens'.

Meer nettoloon. (...) Bruto/netto = 50% afgeven! De rijken meer laten betalen! Bij indexsprong gaan de rijke er alleen maar op vooruit. X% op een klein loon t.o.v. zelfde % op

hoge lonen is niet eerlijk. Basis behoefte worden duurder en zijn voor de hoge lonen even duur maar hebben in % meer netto loon gekregen?? Rijken worden dus steeds rijker.

Minder loonbelasting en meer belasting op grotere vermogens, mensen die 3 of meer huizen hebben naast hun eigen woning worden meestal slechts op hun geherwaardeerd kadastraal inkomen belast.

Tot slot willen enkele respondenten dat de overheid 'achterpoortjes voor **belastingontduiking** via vennootschappen en dergelijke, afschaffen': 'belastingen betalen hangt niet van inkomen of winst af maar van de handigheid om je papierwinkel in orde te maken en van de handigheid om regeltjes te gebruiken'.

Dat iedereen belasting betaalt op zijn werkelijk inkomen. Belastingontduiking beter aanpakken voor mensen die weinig belastingen betalen terwijl hun levensstijl aangeeft dat zij tot de laagste categorieën van inkomens behoren.

4.1.2 Modaliteiten belastingen (n = 14)

Naast de grootteorde van de belastingen, hebben de respondenten ook wensen rond de **(terug)betalingsmodaliteiten** van de belastingen, bv. rond flexibele betalingstermijn, afbetalingsmogelijkheid of uitstel van betaling van sociale zekerheidsbijdrage en belastingen, of het 'vlotter laten verlopen' van de teruggave: 'teruggave van belastingen sneller uitbetalen (wij hebben onze centen ook nodig)'. Ook een 'flexibele betalingstermijn, afbetalingsmogelijkheid of uitstel van betaling van sociale zekerheidsbijdrage en belastingen' kan helpen. Een paar respondenten vragen om voor belastingvoordelen 'financieel rekening te houden met aantal kinderen', 'belastingvrije sommen te verhogen per kind ten laste'.

4.2 INKOMSTEN VOOR GEZINNEN: GEVOEL VAN ONRECHTVAARDIGHEID

We starten dit luik m.b.t. inkomsten voor gezinnen met een gevoel van onrechtvaardigheid dat enkele respondenten delen. Volgens deze respondenten is er een groot verschil in inkomsten, bovenop de arbeidsinkomsten, tussen enerzijds mensen die werken (en evt. desondanks niet rondkomen), en anderzijds niet-werkende mensen, '(langdurige) werklozen', 'profiteurs', 'mensen die nooit hebben bijgedragen'.

Langs de ene kant 'worden de niet-werkende mensen vaker beloond dan de werkende' en 'verdient een werkende moeder (30u/week) evenveel als iemand aan de dop'. Langs de andere kant geven deze respondenten aan dat ze veel inkomsten mislopen: 'als tweeverdieners voor vele maatregelen en tegemoetkomingen uit de boot vallen', 'twee werkende ouders kunnen nergens kortingen of verminderingen verkrijgen, dat is niet eerlijk', en dat 'middenklasse inkomens vaak te hoog liggen voor de verschillende voordelen van lage inkomens'.

De middenklasse wordt steeds over het hoofd gezien bij het toekennen van voordelen. De zwijgende melkkoe van de overheid.

Wij zijn een groot gezin. Er zouden financieel nog wat meer voordelen/tegemoetkomingen mogen zijn, en niet alleen voor diegenen die een laag inkomen hebben. We werken met 2 voor ons loon, moeten bijdragen leveren maar we krijgen geen voordelen omdat ons loon hoog is.

Meer financiële voordelen. Meestal het gevoel dat gezinnen met werkende ouders benadeeld worden. We vallen overal uit de boot. Soms vraag ik me af als het niet beter is dat er maar één iemand gaat gaan werken van het gezin.

Deze respondenten wensen dat de overheid 'hardwerkende gezinnen die steeds hun plan trekken op financieel vlak, moet belonen'.

4.3 INKOMSTEN UIT ARBEID (n = 117)

Een respondent vraagt aan de overheid om 'de werkelijke financiële draagkracht eens goed bekijken en beseffen dat mensen gedwongen worden om mee te draaien in deze financieel onhoudbare maatschappij'.

Zowel de Nationale als Europese normen brengen de burgers onder een hoge financiële druk om te kunnen mee spelen op een normale, gezonde manier in onze maatschappij. Dit is zowel zo voor de kleine en middel grote bedrijven, als voor de gewone werkende burger uit de middelklasse. Moet een gewoon inkomen of vervanginkomen niet gewoon leefbaar blijven?

4.3.1 Meer inkomsten uit arbeid (n = 89)

Een groot aantal ouders geven aan dat ze verlangen 'om meer te verdienen', naar 'hogere loonbarema's', 'naar een groter netto rendement uit arbeid':

Een betere en correctere verloning voor actieve, werkende mensen! Dit zou een geweldige stimulans zijn om het nog beter te doen. Deze groep mensen (werkende) houden de maatschappij recht en doen de economie draaien. Dus stimuleren i.p.v. te straffen (= te hoge werkbelasting).

Enkele respondenten wensen meer te verdienen, zodat ze *minder moeten gaan werken* 'want nu is het nodig om rond te komen om met twee te gaan werken'. Een hoger loon zou volgens een respondent kunnen toelaten dat 'één ouder deeltijds kan werken en we toch rondkomen'.

In de meeste gezinnen moeten beide ouders gaan werken om het financieel rond te krijgen. Op die manier is er minder tijd voor het gezin met name de kinderen. Dit zou ik op de één of de andere manier beter willen zien in de toekomst. Onze kinderen en mijzelf zouden er beter bij varen.

Anderen koppelen deze vraag naar een hoger loon, aan de wens of nood om te *sparen*: 'geen woorden maar daden. Ik wil mijn loon zien stijgen zodat het op termijn makkelijker wordt om iets te sparen, hetgeen nu helaas niet mogelijk is'.

Hoger loon, want op dit moment is het allemaal wat duur aan het worden (soms gewoon onbetaalbaar), de dag van vandaag zit sparen er gewoon niet meer in (onmogelijk).

We zijn op een leeftijd gekomen dat we eindelijk een beetje geld kunnen sparen voor later, nu op dit moment gaat elke bank moeilijk doen en brengt je geld niets meer op. Dus ook op de pensioenspaarrekening wordt bezuinigd!! Vanaf we met de euro betalen is alles met een kwart of liever met de helft duurder geworden, alleen ons loon is niet verdubbeld!!

Enkele respondenten benoemen *specifieke categorieën van doelgroepen of situaties* waarvoor ze een hoger loon gerechtvaardigd vinden. Zo vinden een paar respondenten dat 'de lonen omhoog moeten voor de werknemers die minder dan 1400 euro per maand verdienen'. Enkele ouders pleiten voor een 'extra premie' of 'meer financiële voordelen' of een 'hoger loon' voor 'alleenstaande ouders', 'twee voltijds werkende ouders', zeker bij 'grote gezinnen': 'als groot gezin waarvan beide ouders actief zijn op de werkvloer zou er best wat extra financiële ruimte mogen bijkomen'. Maar het betreft bv. ook mensen die werken als 'onthaalmoeder', 'huishoudhulp', 'in de textielsector', 'in het onderwijs', in de 'zorgsector' ('het is een cliché, maar is een onderbetaald beroep'), als bediende, in 'de bouw', 'in de tuinbouw', of in de 'landbouw':

De overheid zou zich meer moeten bekommeren over de toestand in de landbouw en over de toekomst in de landbouw. Wetende dat er per dag 5 landbouwers noodgedwongen stoppen. Waar gaat dat eindigen in de landbouw.

Een paar respondenten vragen tot slot ook bv. 'meer geld voor mensen die al lange tijd werken' of net andersom: 'meer loon aan het begin van de carrière, als de kinderen nog in huis zijn, studeren...': 'de grootste onkosten zijn als de kinderen klein zijn en dan is het inkomen nog weinig. Jonge mensen beter betalen, anciënniteit minder belangrijk'.

4.3.2 Arbeidsinkomsten verhogen in verhouding tot prijs consumptiegoederen en uitgaven (n = 16)

Enkele ouders hopen dat de 'indexatie van de lonen terug op actief wordt gezet' zodat de lonen 'evenredig zullen stijgen' met de *andere leefkosten*, of dat het 'dagelijkse leven', 'gezinsleven' 'wat goedkoper' wordt gemaakt: 'een gezinsleven is duur geworden, soms is het onmogelijk om nog te sparen of een extra te hebben voor uw gezin'.

Verhouding verlagen van de lonen tussen alles wat duurder wordt bijsturen, bv. mijn loon is in de loop van 11 jaar bijna niet gestegen maar alles wordt wel duurder... (energie, voeding).

'Alles gaat omhoog', 'het leven wordt duurder', 'de kosten liggen hoog en blijven stijgen': 'de huishoudelijke uitgaven', '(eten, water, elektriciteit)', 'de basisproducten', maar ook 'de kosten voor de opvoeding van de kinderen en de studie'. Maar 'wij verdienen niet meer', 'de lonen blijven bevroren' of ook: 'de levenskwaliteit is steeds erger (meer moeten gaan werken voor minder)'

Door toe te laten dat loonsverhogingen terug mogen worden toegepast. Verhouding loon naar werken in evenwicht houden. Belast niet de werkende mens (inkomen, bedrijfswagen). De basisbehoeften 'eten en wonen' moet voor onze toekomstige kinderen betaalbaar zijn en blijven.

Enkele respondenten benoemen hierdoor dat 'de meeste mensen in moeilijkheid geraken': 'het wordt steeds moeilijker om rond te komen. Als het zo verder gaat, zal de middenklasse ook in armoede terechtkomen.'

Een gezin met beide werkende ouders (middenklasse) hebben het op dit ogenblik niet gemakkelijk. De minimale basisbehoeften worden almaar duurder (geen luxeproducten of dergelijke) terwijl de loonindexen steeds maar uitblijven!

4.3.3 Eerlijke verloning en wegwerken loonkloof (n = 10)

Een aantal ouders wensen dat de *lonen eerlijker* worden verdeeld, en dat de *loonkloof* wordt ingeperkt: 'de loonkloof is te groot waardoor de mogelijkheden te verschillend zijn tussen de mensen', bv. 'door de hoogste lonen te plafonneren'. Een respondent benoemt 'het verschil in verloning tussen regenten en licentiaten'. Een paar respondenten wensen 'gelijke lonen voor man en vrouw in gelijkwaardig functies' en dat 'de loonkloof tussen mannen en vrouwen moeten oplossen':

Ik zou graag willen vragen om meer aandacht te geven voor het topic 'Gelijke kansen voor mannen en vrouwen vooral op de arbeidsmarkt. Ik ben overtuigd (door ons gezinservaring) dat mannen gemakkelijker werk vinden dan vrouwen...

In dit kader van een eerlijke verloning, kan ook de volgende suggestie worden aangestipt: volgens een respondent zouden we gebaat zijn bij 'een onderzoekscommissie voor mensen die jarenlang opslag vragen en die niet krijgen'.

4.4 BASISINKOMEN (n = 11)

Enkele respondenten benoemen het concept van het basisinkomen. Sommigen menen dat dit de manier is waarop de overheid hun gezin kan helpen. Andere specificeren dit door er aan toe te voegen dat het basisinkomen hoger moet zijn, of dat dit *'aan ieder lid van het gezin moet worden toegekend'*, of *'aan elke volwassene'*, of *'voor de minst fortuinlijken'*. Het basisinkomen zou *'onvoorwaardelijk'* moeten *'voor financiële zekerheid los van arbeid'* zorgen, volgens een ouder, bv. *'zodat men ook op moeilijke momenten een pauze kan inlassen zonder over kop te gaan'*. Dit citaat illustreert waarom volgens de respondent *'een basisinkomen een stap in de goede richting [zou] kunnen zijn'*.

Rekeningen niet op tijd betalen -> extra kosten -> nog minder. Dit is een vicieuze cirkel waarmee mensen steeds meer de dieperik worden ingeduwd. Niet te onderschatten ook wat dat psychisch met een mens doet. Ik krijg als goede burger niet het gevoel dat er door de regering (overheid) écht steun wordt geboden. Ik ben dankbaar voor wat ik krijg maar het leven is zo enorm duur en de verhouding tussen uitkering en werkelijke vasten kosten is te groot. Een basisinkomen zou een stap in de goede richting kunnen zijn.

4.5 SOCIALE ZEKERHEID: ALGEMEEN (n = 72)

4.5.1 Tegen afbouw sociale zekerheid (n = 15)

De overheid kan, volgens enkele respondenten, gezinnen helpen door *'in te zetten op een harmonieuze samenleving (...) met meer aandacht voor sociale zekerheid'*, door een *'socialer gelaat'* te tonen en de *'sociale zekerheid niet verder uit te hollen'* en *'geen afbouw van de sociale zekerheid'* na te steven. Sommige respondenten ervaren te weinig steun van de sociale zekerheid en willen dit anders zien.

Meer sociale inkomsten (bv. kindergeld). Wij dragen heel veel bij aan het sociale zekerheidssysteem, maar zien er weinig/niets van terug!!

Met een uitkering kan een gezin niet leven en ik heb geen andere keuze.

Een kleine financiële uitkering voor mij zou heel welkom zijn. Alleen al om het gevoel afgeschreven te zijn op te vullen.

Anderen zien intussen verbetering:

De Belgische overheid heeft een fantastisch sociaal stelsel. Jammer dat pas de laatste jaren deze wetgeving ook uitgevoerd werd zoals ze moet uitgevoerd worden en bedoeld was. Als de regerende politici hun nek durfden uit te steken in het verleden, was ons stelsel nu nog gezond en haalbaar.

Enkele respondenten zijn tevreden over de sociale zekerheid vandaag: *'ik denk dat ons land al veel doet en vele sociale voorzieningen en uitkeringen heeft'*.

4.5.2 Te veel sociale uitkeringen (n = 28)

Uit de enquête blijkt ook dat de andere kant van het spectrum, met name *minder sociale zekerheidsuitkeringen*, volgens sommige respondenten wenselijk is. Men vindt dat er te veel wordt geïnvesteerd in *'werkloosheidsuitkeringen'*, dat *'de leeflonen te hoog zijn in vergelijking met de lage lonen'*, en dat er te veel wordt *'geprofiteerd van onze sociale zekerheid'*. Deze respondenten willen *'profitariaat van de maatschappij uitsluiten (bv. misbruik van werkloosheid en ziekenkas)'*.

Ik vind dat er meer werk gemaakt moet worden om diegene die zichzelf proberen te verbeteren te belonen. Niet alleen alles zetten op werklozen die extra opleidingen volgen om werkloos te kunnen blijven. Ik heb dikwijls het gevoel dat ik meer kansen zou krijgen wanneer ik werkloos zou zijn. Dat is jammer. In dit land betalen we ons blauw aan allerlei parasieten van het systeem idem schandelijk.

'De sociale zekerheid gaat te veel in de richting van de solidariteit', aldus een respondent. Men wil ook dat de 'hardwerkende' personen op het einde 'meer overhouden' of 'meer pensioenrechten hebben', dan mensen die niet werken.

Het is frustrerend dat er in België zo'n groot vangnet bestaat voor mensen die niet 'willen' werken terwijl de werkende mens langs alle kanten belast wordt. Alle begrip voor mensen die niet kunnen werken (omwille van ziekte of handicap), maar mensen die te lui zijn moet je zeker niet stimuleren om thuis te blijven door financieel comfort te bieden.

Dat een paar respondenten menen dat er soms te veel 'financieel comfort' wordt geboden, illustreren ook volgende citaten:

Werklozensteun op tijd beperken en werklozensteun onaantrekkelijk maken. Vaak hoor je 'waarom ontstaan als je hetzelfde aan steun krijgt op het einde van de maand'.

Werkloosheidssteun voor langdurig werklozen en jongeren die nog thuis wonen moeten lager zodat mensen gemotiveerd worden om te gaan werken.

Hiermee gepaard gaat de vraag van een aantal respondenten naar 'strengere controles op werklozen en invaliditeit' en het 'verwijderen van het misbruik van werkloosheid en ziekenkas'. 'Strengere fraudebestrijding zou het voor de doorsnee Belg gemakkelijker maken om met minder zorgen rond te komen'.

4.5.3 Sociale zekerheid voor zelfstandigen (n = 29)

De zelfstandigen willen, aldus enkele respondenten, 'minder sociale bijdrage moeten betalen als kleine zelfstandige', of als 'beginnende zelfstandige'.

Als partner van een zelfstandige, vind ik dat deze veel tot zeer veel sociale bijdrage betaalt voor hetgeen er tegenover staat in geval deze door omstandigheden niet kan werken. Zelfstandig = niet werken, geen inkomen (tenzij je je hiervoor extra verzekert).

Anderzijds verwachten de zelfstandigen volgens sommige respondenten een zelfde sociaal vangnet en dienstverlening als de gewone werkende mens: bv. 'ziekenfonds voor zelfstandige gelijk maken als voor werknemer', 'beter sociaal vangnet bij ziekte', 'meer zekerheden indien de zelfstandige zonder werk zou vallen, of omwille van ziekte of een ongeval niet meer kan werken'

De verbetering van het zelfstandigen statuut, gelijke rechten en plichten gelijk een werknemer: pensioen, kindergeld, sociaal vangnet. De sociale zekerheid is er voor de werkende mens. Een zelfstandige is ook een bijdragende werkende mens.

Volgens een aantal respondenten kan de overheid met enkele concrete acties het verschil maken voor sommige gezinnen, door bv. 'meer steun aan de zelfstandige mama bij scheiding of ziekte te geven door bv. eenmalig uitstel van sociale bijdrage mogelijk te maken', of door een 'vrijstelling te geven van de RSZ bij moederschapsrust'.

4.6 UITKERING VOOR WERKLOOSHEID OF ACTIVERING (n = 9)

Een respondent verwacht *'betere voorwaarden ter ondersteuning van werkzoekenden'*, dit is voor *'mensen die effectief werk zoeken'* en voor kinderen die afgestudeerd zijn, maar nog geen werk hebben: *'financiële steun omdat ik werkloos ben en toch wil werken, maar op dit moment geen werk kan vinden'*.

Een respondent wijst op de verantwoordelijkheid van de overheid: *'mogelijkheid voor meer werk, of meer steun'*. Andere respondenten vragen dat *'de werkloosheidssteun rekening houdt met de gezinssituatie (bv. personen ten laste)'*, en dat er toch een mogelijkheid bestaat op *'bijkomende werkloosheidsuitkering (bv. bij een 4/5 tewerkstelling)'*. Een respondent vraagt meer controle m.b.t. langdurige werklozen.

Een respondent verlangt naar *'meer steun als je verplicht moet stoppen met werken'*. Een andere respondent geeft tot slot aan dat *'de druk om te werken en je werk niet te verliezen is wegens snel dalende werkloosheidsuitkering te hoog!'*

4.7 UITKERING VOOR ZIEKTE (n = 20)

Enkele respondenten hopen in het algemeen op *'meer sociale zekerheid voor ziekte'* en *'meer ondersteuning voor een zieke'*, en een hogere *'ziekte-uitkering'* of *'meer financiële middelen'* in het bijzonder. Dit laatste wordt door een respondent verder geconcretiseerd naar *'een betere financiële tegemoetkoming bij langdurige ziekte'*, door bv. *'de uitkering bij ziekte altijd op 60% van het brutoloon te houden i.p.v. na één jaar te zakken naar 40%'*. Een respondent geeft aan dat vandaag *'een chronisch zieke onder het minimum leeft'*.

Door het werkloos zijn wegens ziekte na 38 jaar werken - voor deze groep mensen de uitkering naar omhoog halen: met minimum 200 euro/maand en voor een langere periode.

Volgens een paar respondenten staan *'de jarenlange bijdragen niet in verhouding met de uitkering bij zware ziekte'*:

Uitkeringen staan niet in verhouding met bijdrage (bv. zeer lage uitkering terwijl ik 26 jaar heb bijgedragen en zeer zelden ziek geweest ben).

Een andere respondent geeft aan dat het beter zou zijn indien *'de ziekte-uitkering minder is'*, waardoor er *'geen belasting moet worden betaald'*, terwijl *'de belasting nu extreem veel was'*.

Een paar respondenten zijn evenwel *tevreden met de zorgverlening, en de financiële tegemoetkomingen*:

Ik ben tevreden over onze ziekteverzekering. Zonder de sociale financiële voorzieningen was ik er misschien niet meer, wegens ziekte. In België is dit betaalbaar.

Ik ben nu twee jaar ernstig ziek. Uit deze ervaring kan ik alleen maar bevestigen dat we een fantastische zorgverlening hebben en dat de factuur ervan grotendeels door de overheid wordt gedragen. In verhouding heeft mijn hospitalisatieverzekering nauwelijks iets betaald = onevenwichtig.

Niet alleen de hospitalisatieverzekeraar, maar ook de *tegemoetkomingen van de mutualiteit* wordt kritisch besproken, bv. in het geval van het feitelijk gescheiden leven (zie [gezinssamenstelling](#)).

4.8 INVALIDITEITSUITKERING (n = 45)

Een respondent geeft aan tevreden te zijn met de financiële tegemoetkomingen voor mensen met een beperking:

Ik sta er versteld van hoeveel potjes, fondsen, instanties, enz. er zijn om je te helpen. Ik moet wel toegeven dat de Belgische staat heel goed zorgt voor de mensen die zich letterlijk kapot gewerkt hebben. Dat is een aardige pleister op de wonde van het gehandicapt worden. We staan er gelukkig niet alleen voor.

4.8.1 Hoger bedrag van de invaliditeitsuitkering (n = 32)

Sommige respondenten geven in de eerste plaats aan dat de overheid ‘voldoende moet tussen komen voor zieken en gehandicapten’, opdat men ‘een leefbaarder inkomen heeft [in geval van] invaliditeit’.

Meer middelen voor mensen die hun best doen maar door hun handicap beperkt zijn. Ik vind dat er nu aan jongeren die volledig gezond zijn veel te veel kansen geboden worden (die door de overheid wel gefinancierd zijn.)

Premie omdat ik buiten zwangerschapsverlof, toch halftijds werk ondanks een harde fysieke handicap. Ik verdien minder dan vrienden die al 2 jaar ziek zijn. Ondanks mijn inspanningen val ik, doordat ik ga werken, voor veel zaken uit de boot.

Binnen deze groep respondenten, verwacht men in het algemeen een *hogere invaliditeitsuitkering* (‘op een minimumloon van 1100 euro brengen’) en de toekenning van PAB.

Voor mensen (alleenstaanden) met een beperking, die leven van uitkering (900€/maand) is het zeer moeilijk de eindjes aan elkaar te knopen. Op het einde van de maand is er niets meer over om eens iets leuks te doen (huur en vaste kosten is snel 700€ per maand) dan nog eten kopen voor de ganse maand.

Een paar ouders duiden op de nood aan de directe toekenning van de PAB voor hun kind (bv. nadat ‘de aanvraag al drie jaar is goedgekeurd’).

Daarenboven zou het volgens een paar respondenten goed zijn indien er meer financiële steun komt voor de *families* zelf, of indien ‘het gezin minder wordt belast indien de partner een vervangingsinkomen heeft omwille van arbeidsongeschiktheid’.

4.8.2 Impact inkomen partner op invaliditeitsuitkering (n = 8)

Enkele respondenten geven aan dat ‘de invaliditeitsuitkering moet worden herzien’. Er wordt door hen gewezen op de impact van de gezinssamenstelling op de uitkering:

Inkomen van de partner is vaak te bepalend om persoon met een handicap te ondersteunen. Indien ik niet zou werken of we zouden scheiden, zou mijn partner meteen voor verschillende premies in aanmerking komen.

Deze respondenten illustreren ook de directe invloed van de inkomsten van de partner op het bedrag van de uitkering (*prijs van de liefde*):

Als mijn echtgenote een voltijdse job heeft, krijg ik bijna geen uitkering meer. Hoe kunnen wij onze inkomsten dan verhogen om onze levensstandaard te verhogen.

Waarom wordt aan mijn vrouw haar invaliditeitsinkomen gezeten als ik een paar maanden meer verdien? Nu ben ik weer werkloos en zij moet weer alle papieren bijeenzoeken om meer geld aan te vragen. Administratieve rompslomp.

Het volgende citaat toont een gelijkaardige ervaring, met de vraag naar een ‘tussenoplossing’:

Mijn pensioen is 60 euro per maand te veel waardoor de ziekte-uitkering van mijn vrouw met 400 euro per maand daalt. Waarom kan men niet haar uitkering met 60 euro per maand doen dalen, dan is het verschil niet zo groot.

4.8.3 Modaliteiten van de invaliditeitsuitkering (n = 5)

Enkele respondenten benoemen een aantal moeilijkheden bij de *modaliteiten en gevolgen* van de tegemoetkoming. Enerzijds signaleert een respondent dat hij 'nu minder in de problemen zou zitten indien de belastingen reeds aan de bron worden afgehouden i.p.v. achteraf zeer hoge belastingen te moeten betalen', een andere respondent vraagt zich af 'waarom [zijn] tien jaar als mindervalide niet 'telt' om van sociale tarieven te kunnen genieten'? Een andere respondent duidt op de volgende frictie:

Ik ben al 10 jaar mindervalide 66%, maar via de ziekenkas. Daardoor kom ik niet in aanmerking voor sociale tarieven (water, elektriciteit, gas, gsm, enz.). Ik ben niet 'gekend' bij FOD als mindervalide.

Een aantal respondenten geven aan 'heel erg geholpen te zijn met de *effectieve en automatische toekenning van onze rechten* (bv. (...) PAB)', ook een 'kruispuntbank' kan dienstig zijn. Een andere respondent ziet deze concrete verbetermogelijkheid:

Ik ben invalide. Ik draag een prothese van het onderbeen. Om de drie jaar heb ik recht op een nieuwe prothese, waarom moet ik daarvoor telkens op consultatie om een voorschrift van de orthopedist te halen? Zelfde scenario wanneer mijn prothese stuk is of mijn stomp dunner wordt. Mag de prothesist die beslissing niet nemen?

4.9 FINANCIËLE TEGEMOETKOMING VOOR MEDISCHE KOSTEN (n = 26)

Een twintigtal ouders benoemt ook medische kosten (of: '*financiële steun voor medische zorgen*') als een thema waar de overheid voor gezinnen het verschil kan maken. Een ouder vat het zo samen:

Naast vragen rond inkomen lijkt de vraag rond medische kosten ook relevant, deze kunnen best hoog oplopen en worden niet altijd terugbetaald door de ziekteverzekering.

Soms linken deze respondenten medische kosten direct aan '*de gezondheidszorg voor kinderen*'.

Het kindergeld moet niet aan dokters, specialisten, tandartsen uitbetaald worden.

Deze respondenten hopen op een '*hogere tegemoetkoming voor voornamelijk logopedie, orthodontie, psycholoog, medicatie...*', '*ergo, kine*', '*oogzorg*' bij kinderen.

Voor kinderen die in hun hele schoolperiode logopedie nodig hebben voor dyslexie of andere oorzaken het zodanig vergoed krijgen en niet alleen 2 jaar.

Ook voor volwassenen verwachten ze voor *een heel arsenaal aan medische kosten* een betere tegemoetkoming: voor bv. '*consultaties, medicatie en therapieën*', '*een volledige terugbetaling van alle tandheelkundige behandelingen*', '*de medische kosten als orthodontie laten zakken*', voor '*protheses*', '*vervoer naar de dokter of het ziekenhuis*', '*medicatie*', '*oogarts*', '*hoorapparaten en een bril*' en de terugbetaling van de *NIPT-test* (nvdr.: dit is intussen gerealiseerd), '*sondevoeding*' en '*op maat gemaakte rolstoelen*'.

Sinds januari weten ik en mijn zussen dat we het BRCA1-gen hebben. We kiezen voor een preventieve amputatie van de borsten. Dit is geen luxeprobleem. Dit zou toch mogen terugbetaald worden. Dit is een zwaar kostenplaatje!

De federale tegemoetkoming voor op maat gemaakte rolstoelen is afgeschaft. Dit is nu een Vlaamse bevoegdheid geworden, maar deze tegemoetkoming is niet meer mogelijk. Hierdoor moeten we dat zelf financieren (12.000 euro). Dit is onrechtvaardig.

Een ouder wenst een 'goedkopere gezondheidszorg voor mentale bijstand'. Ongeveer tien ouders vragen een 'verhoogde' of 'gedeeltelijke' terugbetaling voor 'secundaire gezondheidszorgen', met name de raadpleging van *psychiaters, psychologen of psychotherapie*. Nu is dit vaak een 'grote hap uit het budget'.

De emotionele steun die ik krijg van betaalde psychologische hulp wordt jammer genoeg niet opgenomen in terugbetaling door de ziekteverzekering. Als dat niet zo duur was, had ik daar in het verleden misschien meer gebruik van gemaakt en daardoor niet in de problemen gekomen. Het vinden van de gepaste persoon is ook niet gemakkelijk.

Deze ouders willen niet alleen 'verhoogde tegemoetkoming' voor, of 'gratis' psychologische hulp, maar ook 'een *vermindering van het taboe*' en 'meer toegang' (zie ook bij [gezondheid](#)).

4.10 KINDERBIJSLAG (n = 163)

4.10.1 Meer kinderbijslag (n = 82)

Het toekennen van kinderbijslag is veelvuldig vernoemd in de antwoorden over hoe de overheid gezinnen meer zou kunnen ondersteunen. Meer dan de helft van de respondenten die de kinderbijslag vermelden, drukken expliciet de wens uit om *het bedrag van de kinderbijslag te verhogen*, of minstens te behouden ('*niet snoeien in de kinderbijslag*') en dus niet te verlagen (n = 101). [noot: Op het moment van de bevraging (februari – maart 2016) was er in de media veel aandacht over hoe de nieuwe Vlaamse kinderbijslag er uit zou zien.] Deze groep respondenten vindt de '*kinderbijslag wat te weinig ten opzichte van de maandelijkse kosten*'. Een ander citaat illustreert dit:

Meer kindergeld zou welkom zijn. Wij gaan met twee heel hard werken om rond te komen, maar kindjes kosten véél geld dus we komen zelden rond in de maand.

4.10.2 Bedrag kinderbijslag anders berekenen (n = 58)

De meest frequent gesignaleerde suggesties, betreffen een wijziging in de *berekening van de kinderbijslag*. Algemeen zou een *eerlijkere* wijze van toekenning van de kinderbijslag, voor enkele ouders een welkome aanpassing zijn.

De meerderheid van de respondenten die een wijziging beogen, vermelden het belang van een hoger bedrag voor het eerste kind.

Ik vind persoonlijk dat het kindergeld bijna niets voorstelt. 90 euro voor kindje zou wel meer mogen zijn.

Enkele respondenten geven aan dat '*er veel aankopen zijn bij een eerste kindje, zoals de aankoop van een bedje, verzorgingstafel, kindervagen*.' Er zijn ook een paar respondenten die voor elk kind een gelijk bedrag wensen te ontvangen, of net het differentiëren tussen de verschillende kinderen essentieel achten als groot gezin.

Ik hoop dat het gelijk kindergeld voor elk kind er niet komt. Dit is oneerlijk voor grotere gezinnen omdat elk extra kind méér impact heeft op de beschikbare middelen.

Sommige respondenten kaderen suggesties over de kinderbijslag aan een bepaald gezinstype, arbeidsstatuut of andere kenmerken. Meerdere *eenoudergezinnen*, maar ook respondenten met een *groot gezin* verzoeken de overheid om meer kinderbijslag toe te kennen of zeker niet minder ('*een verandering van het kindergeld is voor*

ons een ramp'). Sommige ouders die het statuut van *zelfstandige* hebben, wijzen op het belang om aan hen op een gelijk niveau kinderbijslag toe te kennen: *'we zouden meer kinderbijslag mogen krijgen voor zelfstandigen, vooral in de landbouwsector. Ik vind het niet evenredig als met de werknemers.'* Andere respondenten maken ook een reflectie naar welke doelgroep (buiten zichzelf) net meer of minder rechthebbende zou mogen zijn: zo menen enkele ouders dat de overheid algemeen meer moet inzetten op *kwetsbare gezinnen* (zie verder), en de kinderbijslag daartoe als instrument inzetten. Bij elke vorm van financiële tegemoetkoming maken enkele respondenten ook de opmerking dat ze niet kunnen begrijpen dat bv. *'asielzoekers'*, of *'vreemde profiteurs'* recht hebben op *'een mooie som kindergeld'*.

Andere respondenten geven aan dat de kinderbijslag nog meer zou moeten toenemen n.a.v. *de leeftijd*, en zeker wanneer er verder wordt gestudeerd.

Kindergeld volgens leeftijd: twee kinderen in het hoger onderwijs kosten veel meer dan twee kleuters. Inschrijvingsgeld, vervoerskosten, rijbewijs halen, studieboeken, kledij, eten,... Wij krijgen ongeveer 330 euro voor twee kinderen. Bij de hogeschool moest ik voor één kind 800 euro betalen! Onze kinderen zijn onze toekomst!!

Terzelfdertijd wordt ook geopperd door sommige respondenten om net meer kinderbijslag toe te kennen aan *de jongste kinderen*.

Enkele opmerkingen betreffen de verhoogde kinderbijslag voor *kinderen met een handicap of extra zorg*. Een gezin ervaart een ongelijke behandeling tussen de twee kinderen met een zelfde problematiek, maar waarbij aan het ene kind wel de verhoogde kinderbijslag wordt toegekend en voor het andere kind niet. Een andere ouder wijst op het volgende: *'Eenmaal de therapie stopt, stopt meestal de verhoogde kinderbijslag ook alsof het autisme dan stopt. Je hebt als ouder dan nog steeds je zorgen.'* Aan bepaalde andere ouders wordt de verhoogde tegemoetkoming, ondanks de handicap van het kind, toch niet toegekend, zo blijkt uit dit citaat:

Wij hebben een zoon (24jaar) met een hersenletsel. Ik heb daar heel veel tijd in geïnvesteerd om hem zo zelfstandig mogelijk te maken, bv. door gewoon onderwijs te volgen. Helaas moet je dan ook alles alleen doen en krijg je geen ondersteuning. Als je kind naar het buitengewoon onderwijs gaat krijg je wel ondersteuning en ook extra kindergeld. dat hebben we niet gekregen.

Soms vindt men het moeilijk dat *'kinderen met een beperking een hogere kinderbijslag krijgen, terwijl dat andere kinderen eigenlijk méér kosten! Hogere studies, deelnemen aan van alles.'*

4.10.3 Verhoogde kinderbijslag (n = 11)

Een aantal respondenten uit *eenoudergezinnen* vragen expliciet om het bedrag van de verhoogde kinderbijslag voor alleenstaande ouders verder te verhogen. Enkele werkende alleenstaande respondenten geven aan dat het erg moeilijk is om te aanvaarden dat men geen recht heeft op de verhoogde kinderbijslag, wanneer de eigen inkomsten net boven de inkomensgrenzen vallen, door de soms erg grote inspanning om te gaan werken.

De voordelen voor alleenstaande ouders worden vaak alleen maar toegekend voor mensen met een uitkering. Maar als je werkt, heb je veel meer kosten (opvang, vervoer naar werk, propere klassieke kledij, poetshulp), terwijl het inkomen maar ong. 400 euro meer is dan iemand met uitkering. Je valt wel uit de boot voor sociale voordelen (vrijtijdspas, sociaal tarief energie en telecom, huursubsidie, verhoogde kinderbijslag, korting bus, trein, dokter,...). Uiteindelijk heb je als werkende maar evenveel over als een niet-werkende. Dat klopt toch niet?

Anderzijds menen sommige *samenwonenden* ook recht te hebben op de verhoogde kinderbijslag als zij samen de inkomensgrens niet overstijgen, of wanneer men ondanks het samenwonen de zorg niet deelt.

Ik woon samen met mijn partner maar neem de zorg voor mijn kind alleen op, doordat we samenwonen kom ik niet in aanmerking voor bv. verhoogd kindergeld en andere voordelen die andere alleenstaanden wel hebben. Dit zou mij kunnen ondersteunen.

Ook de suggestie voor meer ondersteuning voor *kwetsbare gezinnen* kan hierbij hernomen worden. Nog een andere ouder suggereert om het 'verhoogd kindergeld toe te kennen aan mensen die steeds uit de boot vallen bij een studietoelage.'

4.10.4 Modaliteiten kinderbijslag (n = 9)

Uit de enquête komen enkele suggesties of vragen rond de *modaliteiten* van de kinderbijslag aan bod. Een belangrijk punt dat enkele ouders aanstippen is de *transitie*, nadat de toekenning van de kinderbijslag stopt, omwille van de leeftijd, rang van het kind dat wijzigt (doordat het eerste kind niet langer gerechtigd is), of omwille van het einde van een bepaalde behandeling. Zoals bij andere tegemoetkomingen, vragen ook hier enkele ouders om de aanvraag *eenvoudiger* te maken of zelfs *rechtstreeks* (zonder administratieve procedure) toe te kennen, of om meer *informatie* te verschaffen (bv. of men recht heeft op een verhoogde kinderbijslag voor een stiefkind). Zou de toekenning van de kinderbijslag niet doeltreffender kunnen worden ingezet als deze *direct wordt toegekend aan de school*, vraagt een ouder? Een respondent heeft bedenkingen bij het feit of meer kinderbijslag wel werkelijk wordt ingezet voor de opvoeding van de kinderen.

4.10.5 Is kinderbijslag nodig? (n = 3)

We besluiten dit onderdeel met aan te geven dat het toekennen van de kinderbijslag *niet voor elke respondent even vanzelfsprekend* is, omdat men bv. oordeelt dat 'als men beslist om kinderen te kopen, moet men ook financieel in staat zijn om die kinderen op te voeden'. Een andere respondent licht verder toe dat kindergeld voor een beperkt aantal kinderen wel kan, maar niet 'voor meer dan twee of drie kinderen [omdat het] niet verantwoord is in tijden van exponentieel groeiende wereldbevolking'.

Indien men kiest voor veel kinderen, moet men ze kunnen onderhouden, niet de overheid moet dat bekostigen.

4.11 UITKERING VOOR TIJDSKREDIET OF LOOPBAANONDERBREKING (n = 31)

4.11.1 Financiële tegemoetkoming voor tijdskrediet (algemeen) (n=2)

Er moet 'een betere toeslag [gegarandeerd worden] bij loopbaanonderbreking', en de uitkering moet ook gedurende (de hoger gevraagde) langere tijd worden toegekend.

4.11.2 Betere financiële tegemoetkoming tijdens ouderschapsverlof (n = 12)

Een tiental ouders verwachten bovendien een 'betere financiële ondersteuning' voor mensen die ouderschapsverlof opnemen. Dit kan volgens deze respondenten door eerst en vooral een status quo:

Het valoriseren van het ouderschapsverlof door de aanmoedigingspremie te behouden.

Anderen willen verder gaan, en willen 'betere condities' en verwachten dat de overheid ouders meer gaat 'stimuleren om thuis te blijven bij de kinderen', bv. door 'het optrekken van subsidies om werk en gezin makkelijker te combineren', 'ouderschapsverlof financieel aantrekkelijker te maken', 'hoge premies of verloning'.

*Straf mensen die parttime werken of ouderschapsverlof nemen niet af nu niet en later niet!
Kinderen zijn maar één keer klein en het is fantastisch om er dan voor hen te kunnen zijn.*

4.11.3 Deeltijds werken zonder loonverlies (n = 17)

Vier vijfden werken, en *toch voltijds betaald* worden: dit zou voor een aantal ouders een goede maatregel zijn. Enkele voorstellen: 'een fulltime vergoeding voor halftijds werken', 'financiële bijpassing om 4/5^e te kunnen werken', 'dertig uren week met behoud van loon', '4/5^e werken zonder loonverlies'.

Meer tijd om door te brengen met mijn gezin. Maar meer tijd en minder werken mag niet resulteren in minder loon omdat het nu reeds constant berekenen is hoe de maand goed door te komen, hoe zuinig te leven omdat er af en toe ook een (dringende) renovatie aan de woning moeten opgevangen worden.

Andere ouders zien soelaas in financiële tegemoetkomingen: 'geen premies afschaffen als je minder wil werken om meer voor je kinderen te zorgen', 'tegemoetkoming bij deeltijds werken', 'belastingvoordeel voor deeltijds werk', of:

Meer fiscaal aantrekkelijk maken om als jonge ouders deeltijds te kunnen werken om werk en gezin beter te kunnen combineren (wat ten goede komt van welzijn en gezondheid van het hele gezin, waardoor de maatschappelijke kosten in de gezondheidszorg dalen).

Een ouder vraagt ook om deze 'vergoeding voor deeltijds werken (vrijwillige vier dagen werken) niet [te] beperken in de tijd, zodat de zorg voor het gezin mogelijk blijft'.

Tot slot vraagt een respondent zich af of voor mensen die een job uitoefenen die enkel deeltijds kan worden beoefend, er geen recht is op een aanvullend loon?

Ik heb een job die enkel deeltijds kan beoefend worden. Heb ik dan geen recht op een aanvullend loon? Met deze job (kinderopvang voor- en naschool) kan ik geen andere job combineren door de uiteenlopende uren!

4.12 PENSIOEN (n = 63)

4.12.1 Pensioenleeftijd (n = 30)

Enkele respondenten willen dat wat de pensioenleeftijd betreft, er wordt gekeken naar 'het aantal [effectief] gewerkte jaren en niet naar een bepaalde leeftijd' en dat er *meer gelijkheid* komt:

De één mag op zijn 50 op pensioen, de ander zou moeten werken tot bijna 70 (iedereen gelijk voor de wet!).

De gelijkheidsgedachte wordt niet door iedereen voorgestaan. Enkele respondenten zijn van oordeel dat *bepaalde beroepscategorieën of doelgroepen* recht hebben om minder lang te moeten werken: bv. 'arbeiders in de autosector', 'zwarte beroepen', 'ploegenarbeid', maar ook: 'grootouders die willen zorgen voor hun kleinkinderen', 'moeders die deeltijds zijn gaan werken' of een 'thuisblijfmama' geweest zijn (zie [arbeid en gezin](#)), of 'alleenstaande moeders':

Daarnaast is het zeer vrouwonvriendelijk om voor iedereen een carrière van 45 jaar te eisen om een volwaardig pensioen te hebben, terwijl de combinatie werk/gezin moeilijk is voor vele vrouwen.

Ik ben sinds 2001 alleenstaande moeder die voltijds werkt en ik zou het mooi vinden mocht dat een reden zijn om vroeger op pensioen te gaan. Fulltime ouder en fulltime job is fysiek en emotioneel heel belastend. Ik doe dit zonder enige steun van de overheid en vind dat

zo'n dubbele dagtaak een reden zou mogen zijn om vervroegd op pensioen te kunnen gaan, vooraleer helemaal opgebrand te zijn.

Kinderen kosten veel geld en zijn lichamelijk en mentaal een belasting. Hier zou bv rekening mee gehouden kunnen worden bij bepaling van de pensioenleeftijd.

‘Vroeger op pensioen gaan!’ biedt volgens een respondent een reële verbetering voor gezinnen:

Wij (zowel m'n partner als ikzelf) werken al heel ons leven fulltime, we zijn beide nog ong. 15 jaar van ons pensioen, maar merken bij onze ouders de achteruitgangen/gezondheidsproblemen (dementie, kanker), binnen enkele jaren waarschijnlijk enkele kleinkinderen in het vooruitzicht, maar schaarste aan definitieve opvang WZC / kinderopvang is nu reeds problematisch. Combinatie werk : zorgen opnemen wat vroeger 'sandwich operatie' genoemd werd, zien wij niet meer haalbaar en we betreuren dit ten zeerste... + Hoe zit het met onze kwaliteit van leven? Als we 65/67 jaar zijn, hebben we misschien niet veel meer tegoed van onze nu nog 'goede gezondheid'.

Hoe veel jaren de overheid de ‘pensioenleeftijd [moet] laten dalen’ varieert naar gelang het antwoord van de respondenten: de ene respondent wijst op ‘44 jaar full time werken’, en een andere wil de pensioenleeftijd laten herleiden tot op ‘58 jaar’.

Andere respondenten duiden op het belang om in een *flankerend beleid* te voorzien ‘om het einde van de loopbaan leefbaar te maken’ indien de pensioenleeftijd niet wordt verlaagd. ‘50-plussers ondersteunen’ kan door ‘jobs [te] creëren waarin het mogelijk is om zo lang te werken’, ‘soepeler om te gaan met tijdskrediet’ of deeltijds werken, aldus een paar respondenten:

Het optrekken van de pensioenleeftijd is een zware dobber als 50+er. Mijn hele carrière hard gewerkt met het idee om ergens tussen 55 en 60 jaar met (brug) pensioen te kunnen gaan. Dat zal nu niet lukken en dat valt psychisch en fysisch zwaar. Zeker omdat de overheid het deeltijds werken in onderwijs (financieel) sterk ontmoedigt.

Sommigen ervaren een groot gevoel van *onzekerheid*: ‘tot welk jaar werken??’, men wenst meer ‘duidelijkheid of het (vergemakkelijken) van het nazicht van wanneer iemand op pensioen en hoeveel men zal trekken’, of men vreest het volgende: ‘Wanneer ik met pensioen zou kunnen gaan, zal alles weeral veranderen. Moet ik echt nog 14 jaar werken? Ik werk vanaf 18^e.’ Een andere respondent is erg teleurgesteld, zoals uit dit citaat blijkt:

Ze noemen ons 'terecht' de sandwichgeneratie omdat we zowel voor onze ouders als voor onze kinderen moeten zorgen. Heel ons leven hebben we gegeven. Cumul gekend en noem maar op. Duizenden mensen in prepensioen weten gaan op 52, 54 en 58 jaar. We aanvaardden dat omdat we dachten dat onze kinderen het beter zouden hebben, maar wat is het geval, zowel voor hen als voor ons!! Shame on you!

Een respondent hoopt op een ‘*meer geleidelijke optrekking van de pensioenleeftijd*’, zodat het ‘*minder onmogelijk lijkt*’.

Een paar respondenten begrijpen dat de pensioenleeftijd wordt gewijzigd, maar plaatsen daar wel een *kanttekening* bij:

De bevolking wordt steeds ouder, onze levenskwaliteit beter. Ik sta erachter dat we met zijn allen wat langer werken (indien de gezondheid dit toelaat).

Jammer dat we zo lang zullen moeten werken. Ik werk graag maar tot aan 67 jaar is toch wel lang. Ik ben hoofdverpleegkundige in een woon en zorgcentrum en meer en meer sta ik stil bij het ouder worden. Als we zo lang moeten werken zullen we toch vooraf moeten profiteren of verminderen in jobtime, willen we nog wat genieten.

Tot slot ziet een andere respondent opportuniteiten voor de *inzetbaarheid van de gepensioneerde* medemens:

Inschakelen van gepensioneerden in onderwijs, ziekenzorg, opvang gedetineerden, inburgering vluchtelingen...

4.12.2 Bedrag pensioen (n = 33)

Sommige respondenten zijn *'bang* over [het] toekomstig pensioen: al dan niet leefbaar?'

Dat ze armere mensen beter helpen (financieel) dat ze beter van hun pensioen kunnen genieten. Door het dure leven nu is dat niet mogelijk. De meesten hebben heel hun leven hard gewerkt en moeten nu elke euro omdraaien om alles te kunnen betalen. (huishuur, onkosten, ziekte,...) aanpassing van alles (inkomen, huishouden, onkosten,...)

Men wil dat *'iedereen een eerlijk pensioenbedrag wordt betaald'*. Een *eerlijk pensioen*, daarmee bedoelen deze respondenten: *'meer pensioen'* en *'de indexering van de pensioenen'*. Deze respondenten willen dat hun *'pensioen zeker is, we betalen er meer dan voldoende voor'* of ze *'hebben er 45 jaar voor gewerkt'*.

Door mijn vrouw en mijzelf eens een goed dik pensioen te geven. Welverdiend...

Meer specifiek verwachten deze respondenten een *'lager pensioen voor ambtenaren'* (zie [overheid: overheidsapparaat](#)) en *'een hoger pensioen voor niet-ambtenaren'* en sterker nog: *'de afschaffing van het pensioenplafond'* of het *'drastisch verhogen van het maximum pensioen bij hogere lonen'*. Daarenboven verwachten enkele respondenten een *'betere wetgeving i.v.m. pensioenen in de private sector'* en *'meer pensioenzekerheid en een hoger pensioen voor zelfstandigen'*.

De pensioenen van zelfstandige op een normaal niveau brengen. Wij geven werk aan mensen, nemen financiële risico's en worden daarvoor helemaal niet beloond.

Naast het optrekken van het pensioenplafond, benoemen een aantal respondenten het verlangen om ook *'de grensbedragen van het overlevingspensioen op te trekken'* en in het algemeen de fiscaliteit er van te wijzigen. Enerzijds duidt een respondent er op *'dat het als alleenstaande combineren van werk en een overlevingspensioen combineren fiscaal zware gevolgen heeft'*, anderzijds wijst een andere respondent op het feit dat *'je maar een beperkt bedrag mag bijverdienen, [want anders] snoepen de belastingen er veel van af zodat je beslist om toch niet meer te gaan werken'*, of dat men helemaal geen recht heeft op het overlevingspensioen:

Mijn overleden echtgenoot heeft bijna heel zijn leven RSZ en belastingen betaald (altijd gewerkt). Na zijn overlijden wordt er 0 euro uitbetaald, aangezien ikzelf een normaal loonpensioen heb. Niet eerlijk voor werkende mensen.

Daarnaast duiden anderen op de nood van een *'hoger' overlevingspensioen*, of door *'de tegemoetkoming van het overlevingspensioen te bepalen in functie van de betaalde bijdragen'*.

4.13 VLAAMSE SOCIALE BESCHERMING (n = 13)

Enkele respondenten willen *'minder sociale bijdragen en belastingen moeten betalen'*. Een respondent zou gebaat zijn met meer *'flexibele betalingstermijnen, afbetalingsmogelijkheid of uitstel van betaling sociale*

zekerheidsbijdrage'. Sommige respondenten verwachten 'een goedkopere zorgverzekering' '(bv. van € 50 naar € 25)' en een respondent verlangt de afschaffing van deze bijdrage.

De overheid kan gezinnen beter ondersteunen door 'betere financiële hulp [te bieden] als er een ouder opgenomen wordt in een verzorgingstehuis', aldus een respondent. Enkele respondenten geven aan dat ze de rusthuiskosten moeilijk (zullen) kunnen bolwerken:

Mijn moeder zit in een bejaardentehuis dat rond de 1800 euro per maand kost. Daarbij de gewone kosten opgeteld is dat ongeveer 2100 euro. Ze is dementerend, rolstoelpatiënt. Heeft een pensioen van 1400 euro. Omdat ze haar huisje verkocht heeft, krijgt ze de eerste tien jaar geen THAB meer. Ik vind dit oneerlijk.

Wij moeten jaarlijks de zorgverzekering betalen maar met mijn loon zal ik later de maandelijkse inkomsten van het rusthuis niet kunnen betalen.

4.14 ALIMENTATIE (n = 15)

Verschillende ouders die gescheiden of niet meer samen zijn, benoemen de problematiek van de *alimentatie*. Enkele ouders vragen 'meer controle op uitspraken van echtscheidingsprocedures, zodat die correct worden nageleefd (...) mijn ex betaalt geen euro alimentatiegeld'. Andere ouders bevestigen deze noodzaak: 'alimentatie afdwingen van hun vader die reeds ongestraft jarenlang geen euro bijdraagt aan hun opvoeding en onderhoud', of 'de alimentatie voor de twee oudste kinderen is nog nooit betaald', of 'mijn ex betaalt geen euro alimentatie'. Een ouder betreurt de bepalingen uit haar overeenkomst in het kader van een procedure echtscheiding onderlinge toestemming:

De vader van mijn kinderen weigert om te delen in de kosten van zijn dochters (zakgeld, verzekering bromfiets, hobby's). Ik kon daarvoor niet terecht bij een officiële instantie vermits ik gescheiden ben met onderlinge toestemming m.a.w. de rechtbank zal nooit toestaan dat de vader wordt verplicht om te delen in de kosten van de kinderen. Dat is toch onrechtvaardig dat ik hiervoor niet kan geholpen worden door onze wetgeving

Enkele ouders menen dat *alimentatie betalen zonder meer een verplichting moet zijn*. Een respondent duidt er ook op hoe moeilijk het soms is als op hetzelfde moment de kinderbijslag en de alimentatie wegvalt, en de invaliditeitsuitkering daalt doordat het kind officieel niet langer ten laste is. Tot slot heeft een ouder ook dit voorstel of deze *tip voor de overheid*, om de financiële situatie van gezinnen draaglijker te maken:

Tip: alimentatie voor de kinderen niet bij het inkomen tellen, zodat een alleenstaande ouder die voltijds werkt ook kan genieten van studiebeurzen.

4.15 SCHOOL- EN STUDIETOELAGE (n = 120)

Het toekennen van een school- of studietoelage wordt door de respondenten vaak vermeld. Dit citaat illustreert de verwachting:

Het betalen van een studiebeurs, want dit is onze grootste knelpunt. Al ons geld gaat naar de studies van de kinderen en daardoor kunnen we niets sparen.

Enkele respondenten vragen om het bedrag van de *school- of studietoelage te verhogen*, of progressief te laten toenemen naargelang het onderwijsniveau. Ongeveer zestig respondenten vragen om *de school- of studietoelage breder toe te kennen*: bv. aan ouders (1) die 'twee of meer studerende kinderen' hebben, (2) met studenten die 'hoger beroepsonderwijs' volgen, (3) of studenten die 'een tweede masterdiploma wensen te

behalen', maar (4) ook voor 'eenoudergezinnen waarvan het inkomen de bovengrens overschrijdt' (door 'alimentatie', of door het 'fulltime werken van de alleenstaande ouder').

Onderwijs is onbetaalbaar voor vele mensen! 2 kinderen studeren + kot + leefgeld geeft geen financiële ruimte om iets te sparen voor het gezin. Hard werken om dit financieel mogelijk te maken. Meer tegemoetkoming i/h kostenpakket voor studenten (nu betaal je alles of niets)-> te groot verschil!

Andere respondenten geven aan dat 'de bovengrens van het inkomen' beter kan worden verhoogd. Zoals bij andere financiële tegemoetkomingen, vinden ouders het ook bij de schooltoelage moeilijk om de bovengrens als 'hakbijl' te ervaren, indien men 'slechts 100 euro de bovengrens bruto overschrijdt'. Daarenboven vragen twintig ouders zich af waarom niet *iedereen recht heeft op een studietoelage*, ook de gezinnen met tweeverdieners. 'Tweeverdieners worden tweemaal gestraft!', meent een respondent. Een andere respondent stelt voor om 'de studietoelage rechtstreeks aan de school uit te betalen, zodat de toelage zeker wordt gebruikt waarvoor ze bedoeld is'.

Zoals bij andere tegemoetkomingen, wordt ook hier het *administratieve kader en de modaliteiten* van toekenning van de toelage aangeduid als punt waar de overheid meer soelaas kan bieden. Men wil een 'eerlijk systeem van toekenning' (met 'redelijke criteria'), maar ook 'meer informatie', en een 'automatische toekenning'.

We zouden heel erg geholpen zijn met de effectieve en automatische toekenning van onze rechten (schooltoelagen, thuisbegeleiding, GON-begeleiding, PAB).

Een respondent wijst op 'de lange wachttijd tussen de aanvraag en een antwoord over de toekenning'. Enkele respondenten formuleren het belang om de toelage 'bij de start van het school- of academiejaar' toe te kennen, omdat dan 'de nood het hoogst is', en men 'de schoolboeken (deels) moet aankopen'. Enkele respondenten geven mee dat het hen een goed idee lijkt om *meer controle* uit te voeren op de huidige rechthebbenden van een studietoelage en na te kijken wie het nu krijgt (bv. 'zogezegde alleenstaande', 'rijkere en zelfstandige die genoeg verdienen').

Tot slot, ervaren sommige gezinnen soms hoe - als het moeilijk gaat - alles samen komt:

Zoon stopte vorig jaar met zijn studies omwille van psychische problemen. Reden dat ik hem naar psychotherapeut stuurde. Daar worden we nu financieel voor gestraft. Terugbetalen van de studietoelage (hoewel de kosten wel verder gemaakt) plus volledig inschrijvingsgeld alsnog te betalen. Dit is een bittere pil na de emotionele problemen waar we door moesten. Er is geen menselijkheid meer.

4.16 ARMOEDE EN SOCIALE ONGELIJKHEID (n = 65)

4.16.1 Ervaringen van kwetsbare gezinnen (n = 18)

Een aantal respondenten benoemen hoe moeilijk het leven soms is:

Sociaal isolement en eenzaamheid zijn moeilijk te doorbreken. Het is hard om als alleenstaande voor alles alleen in te staan.

Binnen een aantal jaren zijn de kinderen de deur uit, dan krijg ik het bestaansminimum. Dan begint de ellende pas echt.

Een respondent wijst er op dat 'de crisis, hoge huisprijzen en hogere belastingen alleen maar voor meer druk zorgen op de gezinnen die het al lastig hebben zowel financieel als psychologisch/emotioneel.' De financiële druk is bij enkele respondenten tastbaar aanwezig:

Om rond te komen en alle rekeningen te kunnen betalen; leef ik in de winter in één verwarmde kamer, ga ik nooit op reis, doe ik geen terrasjes en koop ik enkel tweedehands kledij die ik zelf aanpas. Op die manier hoop ik iets opzij te zetten voor eventuele herstellingen aan het huis. Voor het ogenblik ligt er een plastic zeil over een stuk dak omdat het binnen regent. Eigenlijk wil ik niet oud worden op zo'n manier.

Ik raad onze kinderen aan om niet dezelfde keuze te maken als ik, nl. 4 kinderen en thuis blijven. Ik denk niet dat dit nog mogelijk is. Ik denk ook dat twee kinderen het maximum is! Dit wordt nooit in de media besproken en volgens mij ligt dit ook aan de basis van armoede...

Een respondent ervaart hoe 'mensen met een laag inkomen vaak extra financieel worden gestraft, bv. doordat men niet naar de garagist gaat wegens te duur, daardoor te laat naar de keuring en daardoor een boete'.

4.16.2 Sociale kloof (n = 13)

De overheid kan gezinnen helpen 'door een iets betere verdeling van de beschikbare middelen aan degene die het echt nodig hebben en de grote inkomens iets meer te belasten'.

Ik hoop dat er eens een regering komt die luistert en gehoor geeft aan de noden van de hard werkende gemiddelde gezinnen. Hoge inkomens en bedrijven meer belast, armoede bestrijdt... Helaas een illusie rijker denk ik dan.

Ik heb met mijn gezin niet te klagen, maar de huidige systemen in de wereld zijn onfair. Grootverdieners vs. klein-verdieners (minimumlonen) zijn in totale onbalans en leidt tot sociale ontwrichtingen. Is niet simpel oplosbaar want moet op mondiaal vlak aangepast worden, denk ik. Bv. Max ratio hoog-verdiener en laagste verdieners is een bedrijf :factor 15. Het start bij het aanpakken/sluiten aan de hebzucht bij de mens via de opvoeding. Ook op school. Onderwijs is de basis voor de vorming van de nieuwe generatie van beleidsmakers op onze planeet.

Een respondent heeft 'het gevoel dat de middenklasse er uit moet en dat er op het einde terug enkel arme en rijke mensen overblijven.'

Ik vind dat de kosten hoog liggen en blijven stijgen en lonen blijven bevroren en het wordt steeds moeilijker om rond te komen. Als het zo verder gaat, zal de middenklasse ook in armoede terechtkomen.

Vlaanderen evolueert naar een maatschappij die me elke dag minder aanstaat een maatschappij waarin de kloof tussen arm en rijk steeds groter wordt waarin egoïsme en onverdraagzaamheid werking kiezen, met steeds meer mensen die vergeten zijn hoe hun voorouders dag in dag uit met elkaar en voor mekaar leefden, mekaar hielpen bij alles en gelukkig waren.

Daarenboven hebben enkele respondenten 'de indruk dat de rijkere mensen rondom ons steeds rijker worden', en dat de 'armen armer worden'. Bv. 'bij de indexsprong gaan de rijke er alleen maar op vooruit', 'mensen die er financieel beter voorstaan worden vaker geholpen door de overheid (bv. steun bij zonnepanelen)'.

De laatste jaren wordt de gewone werkende mens het hardst getroffen door alle regeringsmaatregelen. De armen worden armer, er komen nog meer armen en de rijken worden rijker.

In die lijn ligt ook de verwachting van sommige respondenten om *‘het geld vooral te halen bij de superrijken’* of *‘de top van ons land’* en *‘niet bij de gewone burger’*.

Tot slot meent een respondent *‘dat solidariteit nodig is, maar niet overdrijven!’*

4.16.3 Efficiënte armoedebestrijding (n = 34)

Een respondent vraagt naar meer *‘efficiëntie in de armoedebestrijding’*. Een andere respondent vult aan: *‘de overheidssteun moet proportioneel meer uitgaan naar de gezinnen die het nodig hebben’*. Als we de antwoorden meer exploreren, wordt duidelijk dat de respondenten zelf heel wat handvaten voor de overheid geven om de armoede meer aan te pakken: dit kan door *‘algemeen meer in te zetten op arme gezinnen, bv. met de kinderbijslag’*, door het automatisch toekennen van bepaalde rechten (*‘via een kruispuntbank en minder van kastje naar de muur sturen’*), *‘door hen meer te sparen van belastingen’*, door er voor te zorgen dat alleenstaande ouders de *‘alimentatie ontvangen’* waar ze recht op hebben, door *‘betere begeleiding’* van arme gezinnen, door *‘voldoende sociale voorzieningen te blijven voorzien’*, door het pensioenbedrag te verhogen (*‘de meesten hebben heel hun leven hard gewerkt en moeten nu elke euro omdraaien om alles te kunnen betalen’*), door *‘een betere sociale zekerheid, eerlijkere belastingen’*, door lagere *‘kosten in ons land (bv. elektriciteit)’* en *‘nutsvoorzieningen’*, door *‘het sneller toewijzen van een sociale woning’* of *‘het vinden van een goede geschikte woning’* (anders *‘komen [mensen] snel in een neerwaartse spiraal en armoede’*) of door *‘het verlagen van de huurprijzen en de kansen van gezinnen met laag inkomen op de huurdersmarkt te verhogen’*, door *‘een minimumloon’*, *‘meer kansen voor minderbedeelden en nazorg voor kansarmen’*, *‘schooltoelage en studiebeurs’*, *‘meer financiële ondersteuning voor alleenstaande ouders die net boven de armoedegrens zitten’*,...

5 GEZINSSAMENSTELLING (n = 57)

5.1 NIEUW SAMENGESTELDE GEZINNEN EN ECHTSCHIEDING (n = 51)

Naast de problematiek van de alimentatie (zie [financiële situatie: alimentatie](#)), vragen enkele respondenten uit nieuw samengestelde gezinnen, of in situaties van echtscheiding naar *meer aangepaste wetgeving*, bv. *‘duidelijke wetgeving over erfenissen’*. Maar ook op andere vlakken, kan het *statuut* beter. Door bv. meer rekening te houden met *‘nieuwe gezinssamenstellingen in de woningbouw’*, door feitelijke scheiding te aanvaarden:

De mutualiteit houdt geen rekening met een situatie van feitelijk gescheiden leden om je inkomsten op te berekenen voor vermindering van kosten. Zo lang je gehuwd bent telt het inkomen van die echtgenoot mee, ook al heb je het niet in realiteit omdat die echtgenoot in het buitenland werkt en verblijft daar ook voor zichzelf moet zorgen.

Over het *financieel statuut* van gescheiden ouders, wijzen deze respondenten enerzijds op gescheiden ouders die gaan herpartneren en een nieuw samengesteld gezin vormen. Zij verdienen *‘hetzelfde statuut en voordelen als gewone, traditionele gezinnen’*. Anderzijds vragen een paar respondenten ook dat *‘alleenstaanden en gescheiden mensen overal voordelen krijgen’*.

Enkele ouders maken suggesties rond de implicaties van co-ouderschap en de tekortkomingen van slechts één *domicilieadres in geval van co-ouderschap*. Dit *‘is soms zo onhandig (bv. voor berekening fietstoelage naar twee verschillende adressen)’*. Een ouder zou het een goed idee vinden indien er *‘meer rekening [wordt ge]houden met co-ouderschap van vier kinderen, waarvan er maar twee kinderen gedomicilieerd zijn’*. Dit wordt door andere ouders meer geconcretiseerd: *‘Bij co-ouderschap gelijke voordelen voor andere ouder waar kind geen domicilie heeft’* (bv. door *‘kind in co-ouderschap ook ten laste te rekenen’*). Diezelfde wens wordt door een andere ouder zo verwoord:

Wij hebben één kind in co-ouderschap, wij moeten de helft van alle kosten betalen, maar krijgen niets van de voordelen omdat het kind ten laste is van de moeder (geen helft van kindergeld, geen korting op bedrijfsvoorheffing, geen korting op onroerende voorheffing), daar moet dringend iets aan veranderen.

Een mama (van kinderen van vijf en acht jaar) vindt dat 'de wet moet veranderen: meer tijd naar de mama'. 'Ze zijn te jong om één week zonder mama te leven'.

Een paar ouders ervaren het anderzijds als onrechtvaardig ('vind het niet kunnen') dat 'in geval van echtscheiding de vrouw sowieso alle voordelen krijgt (dus ook als de vrouw beslist een eind te maken aan haar huwelijk wegens een affaire)'. Een andere ouder hoopt op 'wat minder discriminatie van de vader bij echtscheiding':

Terwijl ik echt een familieman ben en mijn ex-vrouw diegene was die vertrokken is, heb ik moeten vechten om co-ouderschap te krijgen.

In deze quote illustreert een vader zijn onmacht:

Ik vind het spijtig dat er zoveel spanningen zijn in ons gezin omdat de kinderen gestresseerd zijn en bv daar ook op school enorme leerproblemen van krijgen. De rechtspraak in dit land mocht een beetje dichter bij de realiteit staan. In België is het: de kinderen bij de moeder wat er ook gebeurt. Ik heb mijn kinderen toegewezen gekregen maar ze worden verplicht bijna dagelijks contact te hebben met de moeder. Dit is voor hun een nachtmerrie. Ze hebben het ook aan de rechter verteld. Het haalt allemaal niets uit. Daarbij spelen financiën ook een rol bij de stress: 1) advocaatkosten die kunnen uitlopen omdat de moeder (die veel geld heeft) nooit ophoudt met rechtszaken, 2) alle therapieën die vooral mijn dochter moet volgen, zijn heel duur.

Een andere ouder benoemt het 'peperdure' aspect van 'advocaat, alimentatie, DNA-test,...' Niet alleen het *financiële*, maar ook de *duur van een scheidingsprocedure* wordt door een respondent als moeilijk ervaren: 'misschien iets vinden waarbij er vlugger concrete oplossingen zijn bij een scheiding en kinderen'. Een ouder ziet misschien soelaas in 'het verplicht opzoeken van een bemiddelingsconsulent, i.v.m. regeling over de kinderen, nu worden onnodige gerechtskosten gemaakt'. Een andere ouder suggereert dat:

Kinderen zouden om de 2 jaar gehoord moeten worden in hun belang, zonder dat de ouders naar de rechtbank moeten lopen om iets te bekomen bij een ouder die dwars ligt en niet wil bemiddelen.

Enkele ouders beschrijven de impact van de echtscheiding op het gezin. Een ouder vraagt aan de overheid om '*meer begeleiding* aan te bieden voor kinderen en gezinnen tijdens of na een echtscheiding'. Een andere ouder geeft weer hoe zij er als nieuw samengesteld gezin in slagen om te functioneren:

Leven in een samengesteld gezin is niet eenvoudig. Belangrijk is dat de kinderen elkaar onderling goed verstaan. Dit is de enige manier om als gezin te overleven. Praten met elkaar en met de kinderen is hierbij belangrijk. Vooral open zijn over alles!

De impact is vaak voor sommige respondenten ook *financieel* erg tastbaar, en soms zeer moeilijk:

Ik ben 45 en ben na een scheiding volledig van nul opnieuw moeten beginnen. Elke maand hard werken en met moeite één euro overhouden zonder zot te doen. Moest ik geen kinderen hebben was ik al lang dood.

Het gegeven dat (meestal) vrouwen niet betaalde gezinsarbeid op zich hebben genomen, waardoor men soms in een financieel lastig parket komt na echtscheiding (bv. bij de berekening van het bedrag van het pensioen of de pensioenleeftijd, zie [financiële situatie: pensioen](#)), ervaren enkele respondenten als problematisch.

Tot slot komt enkele keren de situatie van *schulden* aan bod: enerzijds wil men ‘de schulden gelijk verdelen tussen gescheiden mensen’ of anderzijds de ‘schuld [laten] kwijtschelden waar [ene partner] zelf geen aandeel in [heeft]’.

5.2 DOODGEBOREN KINDEREN (n = 2)

Twee ervaringsdeskundigen maken suggesties voor het (gezins)beleid om het wettelijk kader uit te breiden naar kindjes die voor de zwangerschapsduur van 180 dagen levenloos worden geboren. De ene ouder vraagt de overheid ‘om ouders die een doodgeboren kind hebben, toe te laten het kind toch te laten registreren als ze dat willen. Dit geeft een beter gevoel. Onze overleden dochter heeft voor de staat niet bestaan, wat voor ons niet zo aanvoelt.’ De andere ouder omschrijft het als volgt:

Voor mij is het niet mogen erkennen van [ons kindje, dat] stierf op 20 weken zwangerschap, heel hard. Niet voor het financiële (premie), maar omdat ze wettelijk niet bestaan heeft en voor ons gevoel namelijk wel. Ik ben echt moeten bevallen van een baby. Ik denk dat hier iets aangepast moet worden.

5.3 PLEEGZORG (n = 4)

Twee respondenten van deze enquête vragen een (betere) *financiële vergoeding* voor (permanente) pleegzorgers. Bovendien pleiten enkele ouders in deze enquête (n = 2) er voor om het *statuut van de pleegzorgers* beter te regelen. Meer specifiek wijst een ouder op het belang om meer *beslissingsrecht aan de pleegzorger* te geven. [noot: Intussen is er reeds wetgevend opgetreden door de federale overheid: Wet van 19 maart 2017 betreffende de pleegzorg.]

Tot slot verzoekt een respondent om de ondersteuning voor *pleegkinderen met een beperking* beter uit te werken. ‘Het zijn uitzonderingen, maar ook de kinderen verdienen alle hulp en steun.’

6 RELATIEONDERSTEUNING (n = 14)

Enkele ouders benoemen dat ze *gelukkig zijn* in hun relatie:

Ik ben heel gelukkig in mijn huidige relatie en voor mensen die geen gelukkige relatie hebben zal het leven moeilijker zijn.

Dit gevoel dat het zonder een (‘gelukkige’ of ‘sterke’) relatie ‘moeilijker’ (‘zeer moeilijk’) moet zijn in het leven, benoemt ook een andere ouder. Een ouder stelt zich in dit kader vragen bij de representativiteit van de enquête omdat hij zich afvraagt ‘of mensen bij wie relatie niet goed zit een vragenlijst invullen?’

Twee ouders beschrijven expliciet de wens dat ze ‘*willen scheiden*’, maar ze doen dit niet omdat men ‘bang [is] voor al de veranderingen die er nog gaan komen door de overheid’ of omdat ‘alles zo onbetaalbaar is als alleenstaande dat je wel verplicht bent om door te gaan. Alsook voor mijn kind blijf ik bij mijn man’.

Met het oog op ‘minder scheidingen’, kan de overheid bestaande relaties meer *ondersteunen*, menen enkele ouders. Bv. ‘door meer positieve aandacht [te] besteden aan (...) relaties, waar het fout gaat, hoe te veranderen, eventueel via *televisieprogramma's*’. Een andere ouder ziet ook een meerwaarde in tv:

Meer programma's op televisie over hoe betere relaties bevorderen zodat de gezinnen elkaar beter begrijpen en zodat er minder scheidingen gebeuren.

Volgens sommige ouders zou de overheid ook een rol kunnen hebben bij het ondersteunen of faciliteren om nieuwe relaties aan te gaan. Een ouder oppert om 'contact- of ontmoetingsmomenten' ('geen relatiebureaus!!') 'in te richten voor alleenstaanden'. Een andere ouder hoopt op meer ondersteuning (in een situatie van eenoudergezin, 'zonder familie'), zodat hij/zij 'tijd kan vrijmaken om nieuwe mensen partners te ontmoeten'.

Wat het financieel statuut van partners betreft, richt een ouder zijn pijlen op 'de afschaffing van het huwelijksquotiënt in personenbelasting'. Een andere ouder vraagt om 'meer financiële steun voor de partner die beslist thuis te blijven tijdens de belangrijkste levensjaren van de kinderen (0-5jaar) en investeert in de toekomst van de relatie' (zie [arbeid en gezin: gezinsarbeid](#)).

7 OPVOEDING VAN KINDEREN (n = 265)

7.1 OPVOEDINGSONDERSTEUNING (n = 37)

Enkele ouders beschrijven hoe ze de opvoeding of het gezinsleven ervaren:

Een gezin is een mooi project, maar zeker niet altijd gemakkelijk. Het is veel verantwoordelijkheid, zowel financieel als opvoedkundig.

Een andere ouder meent dat 'opvoeden en alles wat daarbij hoort, als iets te vanzelfsprekend wordt beschouwd'. In het bijzonder geven een alleenstaande moeder met puberende kinderen, ouders met kinderen met een beperking, met autisme en ouders in een nieuw samengesteld gezin aan dat het 'niet eenvoudig' is, 'zeer moeilijk', 'moeilijk om weer te geven hoe de problemen echt zijn'...

Sommige ouders verwachten van de overheid *opvoedings- en gezinsondersteuning*. Wanneer deze ouders het hebben over ondersteuning in de opvoeding van kinderen, komen verschillende zaken aan bod: het erkennen van *gezinsarbeid* ('de thuisblijfmama'), de combinatie *arbeid en gezin* in functie van de opvoeding, *hulp in het huishouden*, de verhoging van de *kinderbijslag* en andere *financiële tegemoetkomingen*, goedkopere *kinderopvang*, langer of flexibeler *moederschaps-, borstvoedings-, vaderschaps-, en ouderschapsverlof*,... Daarnaast verwachten ouders ook meer steun van de overheid:

Ik hoop dat de overheid duurzame, goed doordachte plannen uitwerkt om de families te stimuleren en te ondersteunen.

Zoals dit citaat illustreert, vragen enkele ouders aan de overheid om 'gezinnen meer te ondersteunen (kinderen betekenen de toekomst)'. Daarom verwachten sommige ouders dat de overheid stopt met 'te bekibbelen op sociale, culturele en onderwijsvoorzieningen, die de opvoeding van kinderen (...) onzeker maakt'. Ze hopen ook dat de overheid gezinsvriendelijke maatregelen neemt, zoals het promoten dat winkels vroeger open zijn en / of langer 's avonds openblijven.

Een paar ouders vragen om 'meer ondersteuning bij opvoeden: waar kunnen we terecht met twijfels, vragen, problemen'...? Ondersteuning wordt door andere ouders omschreven als 'meer informatie', 'opvoedkundige tips wanneer aan kinderen wordt begonnen', zonder 'betuttelend' te zijn, 'meer hulp aan te bieden bij de geboorte van een kind'. Enkele ouders wensen ook 'meer positieve aandacht voor opvoeden, waar het fout gaat en hoe te veranderen' en 'meer initiatieven i.v.m. het opvoeden van kinderen, meer kans geven aan ouders om meer tijd door te brengen met de kinderen'.

Uit de antwoorden van een aantal ouders blijkt dat men het huidige aanbod van diensten die gezinnen steunen, wenst te behouden en versterken. Een ouder duidt dat *'de diensten van Kind en Gezin geweldig zijn, hopelijk blijft dit bestaan'*. Voor sommige ouders volstaat de huidige ondersteuning aan het aanbod niet:

Er is te weinig ruimte en begrip en daardoor te weinig ondersteuning voor hulpmiddelen en opvoedingsondersteuning in het minder traditionele circuit.

Een ouder vraagt om meer *'aandacht te schenken aan hoog sensitieve en hoogbegaafde kinderen. Zonder degelijke begeleiding kwijnen ze weg en worden diepongelukkig volwassen met een deprimerende toekomst.'* Men vraagt ook *'meer en professionelere begeleiding van gezinnen waar een kind is / wordt gepest, ook als het kind al volwassen is, omdat de gevolgen blijven.'* Voor een ouder *'zou meer steun wenselijk zijn bij emotionele problemen bij kinderen'*. Dan *'is er altijd een zeer lange wachtlijst eer men kan geholpen worden en kost het handen vol geld'*. Enkele ouders signaleren dat *'de aanvraag voor gezinsbegeleiding zo lang duurt'*.

7.2 ONDERWIJS (n = 228)

Veel respondenten formuleren expliciet wensen rond het onderwijs. Vaak spoort een opmerking over het onderwijs samen met het belang van goede kinderopvang (zie [zorg: kinderopvang](#)). Meer dan tien ouders wijzen op de combinatie werk en studies.

7.2.1 Financiële tussenkomst overheid (n = 97)

Een eerste knelpunt – bij uitstek – betreft het *kostenplaatje van het onderwijs*. Deze ouders wijzen er op dat *'de kosten voor de opvoeding van de kinderen en de studies, meer stijgen dan de lonen'*. Een respondent illustreert hoe moeilijk het kan zijn om de toenemende kosten te dragen doorheen de schoolloopbaan:

[Ik vind] het ook moeilijk dat het lager onderwijs niets of weinig kost. Ouders krijgen de indruk dat naar school gaan niet al te veel kost. Maar in het middelbaar moet men wel geld overhebben voor de studies. En het hoger onderwijs is onbetaalbaar zonder spaarpotje dat je moet aanleggen als de kinderen naar het lager onderwijs gaan. En dan vraagt de overheid zich af waarom er zoveel kinderen zonder diploma eindigen. En waarom er zoveel kansarme kinderen zijn. Of kinderen van een sociaal mindere klasse. Voor mij is dat heel duidelijk, een jaartje blijven zitten is voor sommige gezinnen een streep door de rekening.

Niet alleen deze respondent duidt op de grote kosten. Uit de enquête blijkt dat veel gezinnen financiële steun kunnen gebruiken: de helft van de antwoorden over het onderwijs betreft het kostenplaatje (*'grote hap uit het budget'*), of de suggestie tot tegemoetkomingen. Over de tegemoetkoming: zie [financiële situatie: studietoelage](#).

Vermindering kosten (n = 55)

Sommige respondenten formuleren hun suggestie zonder een verwijzing naar de schooltoelage, maar vermelden dat *de kosten lager moeten zijn*, of dat het onderwijs werkelijk gratis moet worden:

Eén van de fundamenteën van de Belgische samenleving zou toch gratis onderwijs moeten zijn, zoals het Zweedse model.

De meeste antwoorden zijn breed geformuleerd, ongeacht het niveau van het onderwijs. Toch benoemen meer dan 25 ouders het *'te hoge aandeel in het gezinsbudget'* als hun kind naar het hoger onderwijs gaat. Dit aanvoelen is des te sterker als er *'meerdere kinderen samen in het hoger onderwijs zitten'*, en bv. op kot gaan:

Ik vrees voor wat er moet gebeuren eens ook ons tweede en derde kind gaan studeren. Kot is alvast geen optie.

Enkele respondenten suggereren dat een *'maximumfactuur ook in het secundair onderwijs nuttig zou zijn'*. Net als een *'vast bedrag voor de schoolboeken'*, en het belang van *'goedkope'* of *'gratis schoolreizen'*. Of zoals een andere ouder het aangeeft: *'verbieden van peperdure schoolreizen en uitwisselingsprogramma's. Onderwijs wordt steeds meer een voorrecht van de rijken.'* Een respondent benoemt ook *'de mogelijkheid voor de mutualiteiten om een korting te geven bij schoolreizen'*.

Sommige ouders hebben het ook over belendende kosten, zoals de indirecte kosten door de toegenomen digitalisering. Een ouder beschrijft dit als volgt:

Scholen zouden er niet van mogen uitgaan dat iedereen tegenwoordig computer, printer, smartphone en internet heeft. Vooruitgang: OK, maar het constante gebruik van deze toestellen geeft ook stress voor de kinderen en meer onkosten voor de ouders.

Extra investeren in het onderwijs (n = 42)

Naast het verlagen van de kosten en/of het toekennen van een school- of studietoelage, duiden meer dan twintig ouders ook op het belang van *meer investeren* in het onderwijs. Enkelen verwijzen daarbij expliciet naar *'een betere infrastructuur'* of *'meer onderwijspersoneel'*. Men wil niet alleen meer personeel, maar ook beter opgeleide en gemotiveerde mensen: *'beter opgeleide mensen in het onderwijs aanwerven en bereid zijn ervoor te betalen'*.

Doordat onderwijs zo onaantrekkelijk wordt is er een groot tekort al aan gemotiveerde krachten terwijl het zo belangrijk is voor de toekomst van onze kinderen!

Ouders die zelf leerkracht zijn, of directeur, benoemen de tastbare druk die op hun schouders rust. En de verwachting of verzuiming naar meer jobzekerheid (zie verder). Een respondent vraagt dat *'leerkrachten meer inspraak zouden krijgen in hun uurrooster zodoende dat zij de keuze hebben van een 2e job aan te nemen'*.

7.2.2 Schoolaanbod mag ruimer, vernieuwend en op maat van kinderen en ouders (n = 131)

Ruimer schoolaanbod en voldoende toegang (n = 27)

De toegang tot de school is een tweede knelpunt. Hoewel deze respondenten dit niet expliciet koppelen aan grotere investeringen, gaat het er wel mee samen. Sommige respondenten formuleren de duidelijke nood aan *een ruimer schoolaanbod*. Enkele ouders wijzen op *'de fictie van de vrije schoolkeuze'* in sommige steden, de noodzaak voor *'meer middelen voor plattelandsscholen'*, het plaatsgebrek in de kleuterschool (*'niet met 27 kleuters moeten samenzitten vanaf de eerste kleuterklas'*), *'te grote klassen'*, *'beperkte toegang'* tot sommige universitaire opleidingen (bv. *'ziekenhuisfarmacie'*), verschillende onderwijstypes (bv. *'een katholieke school'*; *'Steiner-onderwijs'*), enz. Een ouder beschrijft het zo:

Ik wilde mijn dochter inschrijven op een katholieke school, maar het criterium is de afstand en niet het geloof. We hadden geen plaats omdat wij te ver wonen, ik vind het niet normaal!

Deze ouders wensen niet alleen een ruimer schoolaanbod, ook *'de toegang tot de school'* is vaak een drempel. Het is voor ouders niet altijd vanzelfsprekend om hun kind in te schrijven in de school naar wens, op de gewenste wijze. Een ouder suggereert een *'uniform inschrijvingssysteem voor alle scholen'*. Enkele ouders koppelen hieraan de *'rompslomp'* door de wachtrijen om een kind in te schrijven, en vijf ouders verwijzen expliciet naar het kamperen (bv. *'vijf dagen kamperen'*). Dit citaat illustreert de hindernissen die men ervaart bij het inschrijven:

Zelf school laten kiezen en niet het infantiele 'meld je aan' waarin de stad dan uiteindelijk zelf kiest waar uw kind schoolloopt.

De meeste ouders zien de school- en leerplicht als algemeen aanvaard, een principe dat niet ter discussie staat. Twee ouders formuleren hierover bedenkingen: een ouder die voorstelt om 'de schoolplicht te starten op de leeftijd van vier jaar', en een andere respondent die suggereert om 'de leerplicht te laten eindigen bij de leeftijd van zestien jaar'.

Vernieuwend schoolaanbod (n = 24)

We zijn heel dankbaar voor het gratis (of toch zeer goedkoop) onderwijs voor onze kinderen, maar we zijn niet zo gelukkig met de kwaliteit en de manier van lesgeven/taken/toetsen. Onze beide kinderen hebben erg veel te lijden onder schoolmoeheid.

Een aantal ouders formuleren inhoudelijke suggesties over de *opdracht van het onderwijs*, 'toekomstgericht en met een focus op de talenten van elk kind' of wijzen op het belang van het toevoegen van extra vakken (of net het vermijden van bv. huiswerk voor een vijfjarige). Men stelt vooral vakken voor die 'kinderen weerbaar maken voor het dagelijkse leven'. Als we dit verder exploreren, dan betreft het 'bv. het vak familiale opvoeding met EHBO, persoonlijke hygiëne, voedingsleer, beleefdheid, opvoeding kinderen', 'beheren financiële gezinsbudget (belastingen, belastingbrief, financiële voordelen en premies)', 'hoe zich te manoeuvreren wanneer ze zelfstandig gaan wonen, koken, huishoudkunde, onderhoud, enz.'

Kinderen in de scholen weerbaar maken voor het dagelijkse leven. Lessen over bankrekeningen/betalingen, over hoe zich te manoeuvreren wanneer ze zelfstandig gaan wonen. Vroeger kreeg men dactylo, nu worden de kids in het eerste middelbaar geacht een computer (vaak met programma's te kunnen gebruiken). Niet enkel een studie is belangrijk maar hoe en wat je moet kunnen als burger. Er worden huishoudelijke vakken gegeven in sommige technische/beroepsrichtingen. Maar de stap na hoger onderwijs in het echte leven, huur aangaan/waarborgregelingen etc. daar wordt een student niet op voorbereid. Het lijkt allemaal vanzelfsprekend (...). Teveel zoek het maar zelf mentaliteit.

Sommige ouders gaan verder dan een *toevoeging van enkele basiscompetenties of vakken* en wijzen op de nood aan een *hervorming*, (1) zodat er opnieuw interesse komt in 'technische vakken, de zogenaamde doe-beroepen', zodat de focus minder komt te liggen op het 'eenzijdig intellectueel presteren ten voordele van een bredere ontwikkeling', (2) naar een meer 'praktisch onderwijs gericht op levenskwaliteit, sociale vaardigheden, maatschappelijke evoluties (multicultureel en multiraciale samenleving)'. Een respondent verwoordt het zo:

In het onderwijs zouden we ons moeten focussen op hoe mensen gelukkig kunnen zijn met kleine/dagdagelijkse/ dingen; niet hoe we onszelf financieel rijk maken of hoe dat de economie kan aangezwengeld worden. Geluk is het streefdoel en niet economie. We moeten dit 1. trachten in te zien en 2. onze opvoeding van jongeren hierop baseren.

Niet alleen een inhoudelijke parcourswijziging wordt gesuggereerd, men geeft ook aan dat het waardevol is om *vanuit de interesse, de domeinen en de persoonlijkheid van de leerling te vertrekken*. In die zin kan ook het onderwijs trapsgewijs worden opgebouwd, aldus een respondent: 'van ongeveer 3 jaar - 10 jaar: spelend leren; van 10 jaar - 14 jaar: verkennend leren en van 14 jaar - 18 jaar: onderzoekend en verdiepend leren.' Het individuele karakter lezen we ook in dit citaat:

Onderwijsvormen, niet van oude hokjes naar nieuwe hokjes, maar naar individuele onderwijstrajecten. Vandaag verslijten kinderen hun broek op school.

Een ouder vraagt zich af of er meer kan ingezet worden op het *taalbeleid* binnen de brede schoolomgeving, en niet alleen in de klas.

Schoolaanbod op maat van elk kind (n = 27)

Soms nopen de kenmerken van het kind tot een traject op maat, wil men werkelijk een inclusief leerklimaat realiseren ongeacht of dit een bewuste keuze vanuit het pedagogisch project van de school is. Sommige ouders wensen 'een betere zorg op school voor kinderen met leerproblemen'. Daarom vragen deze ouders om aan de scholen 'meer mogelijkheden of budget te geven' om kinderen met *leermoeilijkheden of leerachterstand* zowel 'tijdens' als 'na de schooluren' 'op school bijles [te] geven', of 'door een zorgklas te organiseren'. Enkele ouders wijzen hierbij expliciet naar 'meer GON-begeleiding', of 'het beter uitwerken van het statuut voor OKAN-leerkrachten'. De leerproblematiek kan ook de andere kant van het spectrum betreffen, in het geval van *hoogbegaafde kinderen*. Zoals ook uit het volgend citaat blijkt, geven enkele ouders aan dat 'het schoolsysteem niet geschikt is voor hoogbegaafde kinderen', en dat er 'meer middelen moeten worden vrijgemaakt als ondersteuning', zodat ze 'vrolijk volwassen kunnen worden'.

Onderwijs op gepaste snelheid/niveau van een hoogbegaafd kind is niet voorhanden of niet haalbaar. Een leerplan overslaan is dan het antwoord, met andere problemen (psychosociaal) tot eventueel gevolg.

Een paar ouders duiden op de kost en het betaalbaar maken van *inclusief onderwijs*:

Om onze zoon op een gewone manier in het 'gewone' onderwijs te houden zijn we maandelijks tussen de 200 en 300 euro kwijt. Wij kunnen dit dragen, maar velen niet en dan vind ik het erg dat in een land als België het ook belangrijk is 'waar' je wieg staat.

Scholen meer mogelijkheden/ budget geven om kinderen met leermoeilijkheden/leerachterstand tijdens en na schooluren, maar wel op school, bijles/zorgklas te organiseren.

Een klein aantal ouders verwijzen daarbij naar kinderen met een *autismespectrumstoornis* (ASS). De respondenten die hierover iets vernoemen in de antwoorden, geven een wijde range aan antwoorden en toepassingen. Zo besliste een ouder om 'thuisonderwijs te geven, omwille van de diagnose ASS in combinatie met hoogbegaafdheid van haar zoon'. Zij verloor daardoor wel de schooltoelage, terwijl de ouder aangeeft zelf 'voor alles te moeten instaan'. Een andere ouder formuleert de vraag naar 'meer ondersteuning voor ouders die thuisonderwijs inrichten'. Nog een andere ouder laat haar drie kinderen met de diagnose ASS naar het gewone middelbaar gaan, maar verwacht dat er 'meer begeleiding komt: voor haar kinderen, maar zeker ook voor de leerkrachten zodat er meer begrip en steun kan komen'. Een ouder geeft tot slot hun realiteit weer:

Ik weet dat er ondertussen veel veranderd is, maar de opvang van kinderen met autisme en een normaal IQ kan nog altijd beter. Onze zoon valt overal tussen de mazen van het net -> hij moet op zijn eigen benen staan, maar kan dat niet en steun is er ook al niet.

Andere ouders uiten ervaringen met het buitengewoon onderwijs. Meer algemeen wordt verschillende keren opgemerkt dat het *buitengewoon onderwijs* een 'groter aanbod moet krijgen', en 'beter moet worden georganiseerd en ingericht', met bv. meer naschoolse opvang en meer lesuren: 'Kan het model zelf niet anders, want nu moet een ouder thuisblijven doordat er geen naschoolse opvang is, en de lesuren zeer beperkt zijn?' Daarnaast verlangt een ouder ook naar de 'inrichting van dagcentra waar kinderen met een beperking kunnen verblijven na de secundaire school'. Ook bij de instap in het buitengewoon onderwijs, en bij de integratie in het gewone leven achteraf, is er nog marge tot verbetering volgens een ouder:

Beter buitengewoon onderwijs inrichten, vooral betere begeleiding bij de stap naar het buitengewoon onderwijs. Betere begeleiding voor de kinderen om zich te integreren in het gewone leven.

Een ouder benoemt de frictie met de ondersteuning bij thuisonderwijs.

Veel gezinnen krijgen steun indien ze de zorg van hun kinderen niet aankunnen en deze kinderen naar BVLO of BVSO gaan of indien zij door andere instanties worden opgevangen. Wij wilden de maatschappij niet extra belasten. Ik gaf zelf begeleiding, zocht betaalde hulp, gaf mijn job op maar financieel krijgen wij geen hulp omdat we het allemaal zelf beredderen. Dit weegt zwaar door en wij vinden het spijtig dat er geen extra steun hiervoor is.

We bespreken tot slot de begeleiding van de *schoolloopbaan van kinderen*. Voor verschillende ouders heeft het CLB en de school bij uitbreiding, een belangrijke(re) rol te spelen in het begeleiden van de kinderen in hun studiekeuze en van de jongeren in de keuze voor de studie aan de hogeschool of universiteit. Men verwacht hier meer engagement om de kansen van kinderen te maximaliseren, door o.a. de zoektocht naar een geschikte opleiding, maar ook door pubers te begeleiden (omdat het vaak veel kost om extern hulp te zoeken). Een ouder vraagt waarom het CLB, de school, de leerkrachten niet mee verantwoordelijk wordt gemaakt voor de schoolloopbaan?

Studieadvies en studiebegeleiding vanaf middelbaar; veel betere werking van CLB en verregaand engagement bij studiekeuze. Mensen mee verantwoordelijk maken voor schoolloopbaan.

In die zin komt ook de wens van een andere ouder om heroriëntering van kinderen naar een andere richting te 'verplichten' en niet enkel te adviseren.

En tot slot: de overheid moet volgens een respondent veel sneller reageren bij ongewettigde afwezigheden van een leerling, 'zodat er geen schooljaren nodeloos verloren gaan. Het huidige systeem is veel te laks.'

Schoolaanbod op maat van het gezin (n = 53)

De ouders die in de enquête dit topic vermelden, stellen veelvuldig voor om meer *andere, of buitenschoolse (vrije tijd) activiteiten te integreren* tijdens de schooluren ('in de loop van de schooldag'), op de middag, of aansluitend op de schooluren (bv. 's avonds of woensdagnamiddag). Deze suggesties betreffen bv. sport (bv. zwemmen), muziek, beeldende- en podiumkunsten (bv. toneel en dans), andere culturele activiteiten enzoverder. Dit zou volgens ouders een win-winsituatie opleveren: niet alleen 'de infrastructuur van de school wordt zo beter benut', bovendien ontbreekt het ouders vaak aan 'de tijd' om de kinderen zelf heen en weer te brengen, en terzelfdertijd kunnen de school- en opvanguren zo meer samenspannen met de 'moderne dagindeling' van werkende ouders (zie [zorg: kinderopvang](#)). Een ouder maakt evenwel een kanttekening bij het voorhanden zijn van de nodige infrastructuur:

Betere zwemopleiding op de school aanbieden! (zwembad is gesloten in onze gemeente en vermits een andere gemeente te duur of te ver is worden de zwemlessen afgeschaft in vele scholen).

Ouders wijzen meermaals expliciet op de *onrealistische timing van schooldagen* (n = 18), die bv. starten om 8u40 en al eindigen om 15u15. Het tijdig brengen en ophalen van de kinderen, bezorgt ouders stress en ervaren ze vaak als onhaalbaar (zie [zorg: kinderopvang](#)). Een ouder geeft ook aan dat, alle goede bedoelingen van werkgever ten spijt, meer flexibelere werktijden niet zomaar een oplossing vormen voor de schooluren (die niet flexibel zijn).

Naast meer haalbare schooluren, zou ook minder vakantiedagen een hulp zijn voor ouders (n = 10), zo blijkt uit de antwoorden van een aantal respondenten. Een respondent haalt het volgende idee aan:

IDEE: grote vakantie met 2 weken verkorten. Deze 10 dagen opsplitsen en plakken op vrijdag en maandag (voor en na) de andere vakanties. Voordelen: makkelijker opvang voor 1 dag, betere spreiding verkeer, meer lange weekends geeft een groter vakantiegevoel. Interne, binnenlandse economie profiteert hiervan mee.

Een paar ouders zien ook andere zaken die de combinatie arbeid - schoolgaande kinderen zou kunnen verbeteren. Enkele ouders wijzen op het belang van *gezonde warme maaltijden* op school. 'Het aanbod is nu ondermaats, en het vraagt veel tijd' om dit 's avonds als werkende ouder zelf nog te voorzien. De oproep om als ouder vrijwillig tijdens de schooluren voor iets in te springen, of om mee acties te voeren om geld in te zamelen, vraagt veel van ouders. Een ouder is bereid om in de plaats daarvan meer te betalen. We besluiten dit onderdeel met een heldere vraag van een ouder: 'Kan het een regel of wet worden dat schoolfeesten in het weekend plaatsvinden en niet tijdens de schooluren?'

8 ARBEID EN GEZIN (n = 523)

We starten dit thema met de wens van enkele respondenten om het positieve effect van 'gaan werken' meer aandacht te geven:

Aantonen dat werken niet negatief is maar ook positiviteit meebrengt: zich nuttig maken, meer zelfvertrouwen schept, meer vrijheid geeft, iets betekenen voor andere, vooruit kijken enzo...

Als je de mensen leert dat hun werk een deel van hun leven is en de mensen die hard werken beloont, gaat het veel beter met België gaan. De mensen moeten terug leren dat werken gelukkig maakt en niet het profiteren van alle mogelijke uitkeringen.

8.1 TEWERKSTELLING, JOBCREATIE EN JOBZEKERHEID (n = 30)

Enkele respondenten hopen dat de overheid hen (of hun partner) kan steunen in het '*gemakkelijker en rapper vinden van werk*'. Men verlangt '*een betere werkloosheidsbegeleiding*', en '*betere voorwaarden en ondersteuning van werkzoekenden*'. Een respondent meent dat de overheid '*bedrijven [moet] aanpakken die belachelijke eisen stellen aan een job*'. Een andere respondent wijst op het belang van '*vlottere instapmogelijkheden voor mensen die lange tijd uit het reguliere arbeidscircuit zijn geweest*' en '*meer en betere steun voor progressieve tewerkstelling*'.

Een tweede topic betreft *werkzekerheid*. Enkele respondenten wensen een voltijdse job te kunnen uitoefenen, voor een langere periode. Een respondent vraagt om de '*interim dagcontracten af te schaffen en te voorzien in meer werkzekerheid*'. Men wil een: '*goede job hebben met zekerheid*'. De overheid die '*zorgt voor grotere jobzekerheid, verhoogt het welzijn*'. Enkele respondenten wijzen expliciet naar de werkonzekerheid voor werknemers in het onderwijs. Een andere respondent ervaart een '*hoge druk om je werk niet te verliezen wegens de snel dalende werkloosheidsuitkering*'.

Combinatie werk-gezin blijft dagelijks moeilijke evenwichtsoefeningen. Keuzes moeten gemaakt worden. Niet meedoen aan de hectische maatschappij betekent financieel veel inleveren. Werkonzekerheid partner speelt ook grote rol.

Ik denk dat het belangrijk is dat gezinnen voldoende financiële mogelijkheden als ook een breed sociaal netwerk hebben als werkzekerheid en werkflexibiliteit op die manier is de kans groter dat er meer gelukkige gezinnen zijn en zo ook een gelukkigere samenleving.

In die optiek pleiten verschillende respondenten voor 'meer jobs' of 'jobgelegenheid', meer 'jobcreatie', door de 'creatie van jobs voor hoog- en laaggeschoolden', en in afdoende 'dagwerk' te voorzien. Een respondent ziet een mogelijkheid in het spreiden van werk om jobs te creëren: 'iedereen aan het werk maar minder werken'. Een andere respondent suggereert dat de overheid 'iedereen moet aanmoedigen om een zelfstandige activiteit te doen'.

Deze drie componenten komen samen wanneer ouders het over 'jonge mensen' en 'jonge afgestudeerden' hebben. Men vraagt aan de overheid om 'jonge afgestudeerden in voldoende mate te ondersteunen, zodat ze hun zelfrespect niet verliezen', door er bv. voor te zorgen dat 'jongere mensen makkelijker werk vinden is en het langer tot vast in dienst genomen kan worden' en dat 'de VDAB concrete acties doet'. Enkele ouders beklemtonen het belang hiervan door te wijzen op het feit dat 'meer werk creëren er voor zorgt dat onze kinderen tenminste een positief toekomstbeeld hebben' en dat het 'ondersteunen van pas afgestudeerden ervoor zorgt dat ze in het geval dat ze geen job vinden, hun zelfrespect en motivatie niet verliezen'.

Tot slot kijken enkele respondenten naar de overheid om mensen die werk en opleiding combineren meer te ondersteunen.

8.2 ORGANISATIE WERK (n = 114)

8.2.1 Werkdruk verminderen en minder (lang) werken (n = 14)

Op verschillende plaatsen in dit rapport komt de hoge druk die mensen ervaren terug. Ook de werkdruk is een belangrijk topic, zie ook: [combinatie arbeid en gezin](#).

Onze maatschappij vraagt meer en meer van iedereen, waardoor veel mensen verzuren en zonder passie door het leven gaan. Dit kost onze maatschappij ook veel geld, omdat mensen niet gemotiveerd naar hun werk gaan.

In de huidige maatschappij gaan menselijkheid meer en meer verloren. De druk en de stress blijven stijgen/opstapelen: bedrijven sensibiliseren hier oog voor te hebben en werknemers zich niet (geestelijk en/of fysiek) kapot te laten werken.

Een respondent vraagt 'meer rust', en 'minder stress op de dagelijkse werkvloer'. Men wenst dat 'werknemers meer worden beschermd, zodat ze minder druk hebben op het werk en vroeger naar huis kunnen'. Anderzijds geeft een respondent aan dat 'internet en e-mailverkeer ervoor zorgen dat je nooit gedaan hebt met werken'. Enkele respondenten vragen 'aandacht voor de preventie van burn-out' en het 'aanmoedigen van werkgevers om de werkdruk te verlagen en om extra personeel aan te nemen'.

Mijn man en ik werken kei hard en hebben het gevoel leeggezogen te worden. Terwijl we de wereld zo veel zouden kunnen bieden. We waren enthousiast en energiek en nu in de dertig en vrij uitgeblust maar we blijven gaan.

'De werkdruk is veel meer dan vroeger'. De respondenten verwijzen naar het 'onderwijs', in de 'zorgsector', maar 'ook binnen de ambtenarij!': 'de Vlaamse overheid kan beter voor haar ambtenaren zorgen. een van de grootste pijnpunten is absoluut de werkdruk, wat ten koste gaat van aandacht voor het gezin'.

8.2.2 Flexibel werken (n = 28)

Verschillende respondenten vragen 'meer jobflexibiliteit in het voordeel van de werknemer', en een 'flexibelere werkvloer.'

Meer flexibiliteit in functie van combinatie arbeid - gezin (n = 15)

De overheid moet de 'werkgevers sensibiliseren om meer flexibel werk toe te laten', en meer 'empathie voor de gezinstoestand bij de werkgever' creëren, volgens enkele ouders. De gezinnen zouden volgens een ouder ook gebaat zijn bij een 'flexibelere werkgever', en nog algemener:

*Blijvende aandacht voor flexibele regeling (combinatie werk-gezin: kwaliteit nastreven).
Heb de indruk dat al deze voordelen (bv. tijdskrediet) aan het wegvallen zijn. Dat is geen goede evolutie.*

Sommigen ouders geven concrete suggesties: bv. ouders die voltijds moeten werken, op woensdagnamiddag vrijmaken, of de kans geven om de kinderen van en naar school te brengen, en af en toe een snipperdag:

Het opnemen van een bepaald aantal dagen vrij tijdens het actieve leven voor opvoeding kinderen (vakantie, ziekte van kinderen), zorg voor ouders en familie, sociale activiteiten gezinsactiviteiten.

Met meer werkplaatsen te creëren voor moeders met schoolgaande kinderen, werkuren te kunnen aanpassen met de schooluren van de kinderen.

Meer flexibiliteit m.b.t. schooluren (n = 8)

Enkele ouders vragen om 'de schooluren aan te passen of beter af te stemmen op mensen of ouders die werken', of omgekeerd 'door de werkuren te kunnen aanpassen aan de schooluren van de kinderen' (zie: [opvoeding: onderwijs: school op maat van het gezin](#)).

De schooldagen verlengen. Onze school start om 8.40 en stopt om 15.15u. Dit is onmogelijk te combineren met een voltijdse interessante job. Woensdag loopt die dag van 8.40 tot 12.15.

Verder komt de suggestie aan bod om bv. tijdskrediet te spreiden in enkele uren per dag om ouders toe te laten kinderen van school af te halen (zie [verlofstelsel: tijdskrediet](#)).

Meer flexibiliteit in tijdschema (n = 3)

Misschien kan 'het uurrooster' worden aangepast in functie van het gezin: bv. 'de mogelijkheid full time te werken, maar over minder dagen. bv. 4,5 dagen i.p.v. 5'. Ouders verwijzen ook naar [thuiswerk](#), zie verder. Een andere suggestie kan volgens een ouder zijn om werknemers de flexibiliteit te geven om hun loopbaan anders te gaan invullen door 'meer te kunnen werken in periodes die dit toelaten, en minder werken wanneer dit nodig is'.

Werkdruk verlagen. We zullen nog lang moeten werken, maar dan moet werkdruk en werkritme veranderen. Werken los van aantal uren, meer mogelijkheden om flexibel werken zodat je werk kan doen volgens mogelijkheden binnen een gezin.

8.2.3 Deeltijds werken (n = 20)

Deeltijds werken faciliteren en aanmoedigen (n = 15)

De overheid kan volgens een aantal respondenten gezinnen beter ondersteunen door deeltijds werk 'aan te moedigen', of 'beter te faciliteren', of door te 'blijven investeren in tijds krediet'. De vierdagenwerkweek kan de 'combinatie 'werk, gezin, jezelf' aangenaam houden':

Soepeler omgaan met 4/5 of 3/4 werken. Kan van groot belang zijn voor de opvoeding en opvang van de kinderen. Daarnaast hou je het als werknemer veel langer vol. Het helpt om tijd te nemen, als je voelt dat het te veel wordt om werk en gezin te combineren.

Sommige respondenten vragen om 'meer flexibiliteit te voorzien voor deeltijds werken', en dit ook 'te promoten', ook 'in de privé':

Deeltijds werken meer aanmoedigen bij bedrijven. De bedrijfswereld duidelijk maken dat meer flexibele werkuren juist voor meer stress zorgen i.p.v. minder, om de eenvoudige reden dat schooluren niet flexibel zijn.

Een ouder suggereert dat 'vier vijfde werken een recht moet worden in het onderwijs, en geen gunst van het schoolbestuur' mag zijn.

Deeltijds werken zonder impact op pensioen (n = 5)

'Deeltijdse arbeid mag geen financiële gevolgen hebben op latere leeftijd' (bv. op pensioen), aldus een ouder. Een paar respondenten wensen dat 'de jaren die men als moeder thuis blijft om voor de kinderen te zorgen, [worden meegeteld] in een volledige werkloopbaan op het later pensioen'.

Als vrouw en moeder offer je veel op voor je gezin, je gaat halftijds werken wat later voor je pensioen nadelig is.

8.2.4 Kortere werkweek (n = 5)

Tot slot willen enkele ouders vooral een 'minder lange werkweek', bv. 'door en als compensatie voor de hoge werkdruk':

Een voltijdse werkweek zou wat korter mogen duren, zodat je als mama en papa meer tijd kunt besteden aan je gezin. En je kinderen minder lange dagen naar de opvang moeten doen en 's avonds wat meer levenskwaliteit hebt.

Volgens sommige ouders zou een voltijdse werkweek '34 uren/week' moeten zijn, of zelfs nog iets minder, 32 uur of 'de dertig uren-week (van Femma)': 'zorgen voor een beter evenwicht gezin/werk bv. door standaard uit te gaan van 32 uren week'. Een andere suggestie is om net 'vier dagen lang hard te werken', om dan een 'weekend te hebben van drie dagen'.

8.2.5 Meer betaalde verlofdagen (n = 23)

Daarnaast vragen een aantal ouders meer klassieke betaalde verlof- of vakantiedagen:

Als arbeider bij een particulier bedrijf heb ik recht op twintig verlofdagen. Het bedrijf sluit tussen Kerst en Nieuwjaar, en in de zomer neem je meestal drie weken verlof, d.w.z. dat er al niets meer over blijft.

Meer vakantiedagen moet meer 'meer ruimte [creëren] voor het gezinsleven', of 'de hoge werkdruk compenseren', aldus sommige ouders. Een respondent wenst meer flexibiliteit voor de werknemers in de bouwsector, zodat zij kunnen kiezen om hun 'verlof op te pakken wanneer het hun past'.

Verlof in combinatie met de schoolvakantie is voor een aantal respondenten een belangrijk topic, zie ook: [opvoeding: onderwijs: school op maat van elk gezin](#) en [zorg: kinderopvang: beschikbaarheid en betaalbaarheid](#). Enkele ouders wensen 'meer verplicht verlof tijdens de schoolvakanties' of op 'schoolvrije dagen': 'twintig dagen verlof voor werkende ouders is te weinig'.

8.2.6 Wettelijke feestdagen (n = 2)

Een respondent vraagt meer wettelijke feestdagen en een andere respondent wenst de invoering van het 'wettelijk verlof voor islamitische werknemers/ kinderen tijdens het offerfeest en Suikerfeest (2 dagen)'.

8.2.7 Aangepast werk in functie van gezondheid (n = 5)

Sommige respondenten kunnen 'door [hun] ziekte toestand [hun] beroep niet meer uitoefenen'. Een paar respondenten verlangen daarom van de overheid een aangepaste werkcontext aan de mogelijkheden van mensen met een beperking of langdurige ziekte:

Door mijn ziekte toestand kan ik mijn beroep niet meer uitoefenen. Misschien kan de overheid i.p.v. te praten en te zeggen hoe het moet eens zelf het voorbeeld geven en mogelijkheden voorzien of subsidiëren voor aangepast werk voor zieke, oudere of mindervalide mensen.

In geval van ziekte hoopt men ook op een grotere flexibiliteit van de werkgever en de mogelijkheid om van een verlofstelsel te genieten in geval van eigen ziekte of de ziekte van een gezinslid. Dit citaat illustreert een gelijkaardige wens naar flexibiliteit, maar dan in het geval van een zelfstandigenstatuut:

Als zelfstandige de mogelijkheid krijgen om bepaalde taken wel uit te voeren als de gezondheid het toelaat zonder meteen risico te lopen een taak opgelegd te krijgen. Bij chemotherapie zijn sommige dagen heel goed, andere minder, maar nooit voorspelbaar.

8.2.8 Thuiswerk (n = 17)

Sommige ouders benoemen thuiswerk als oplossing voor verschillende problemen: 'moeilijke combinatie arbeid en gezin', 'het lange woon-werkverkeer' en de 'fileproblemen'.

Voor mijn persoonlijke situatie zou een aanmoediging van thuiswerk een ganse verbetering zijn. Zo zou ik wat minder tijd spenderen aan woon-werkverkeer en meer kunnen helpen in het gezin.

Deze ouders verwachten dat de overheid het thuiswerk meer gaat 'promoten', 'aanmoedigen bij de werkgever', 'stimuleren', en het verder gaat 'uitbouwen' en 'meer flexibiliteit voorzien'. Men hoopt ook dat er 'een extra dag thuiswerk mogelijk is in een vier vijfde'-arbeidsregime.

8.3 VERLOFSTELSELS (n = 173)

Veel ouders ervaren grote druk. Ze verwachten dat de overheid die druk wegneemt:

Er is te veel druk en stress in de maatschappij, mensen hebben geen tijd voor elkaar. Vooral met jonge kinderen is het moeilijk. Waarom geeft de overheid niet meer tijd aan jonge ouders? Zwangerschapsverlof, ouderschapsverlof, en tijdskrediet is niet voldoende. En we

moeten rond ons 30ste een gezin stichten, huis/ appartement afbetalen en carrière maken, zware periode, overheid kan iets doen om de periode 'lichter' te maken.

In de antwoorden van veel ouders worden in dit kader verschillende verlofstelsels aangehaald waardoor de overheid iets kan betekenen voor de gezinnen: moederschapsrust, borstvoedingsverlof, vaderschapsverlof en ouderschapsverlof. Daarnaast verwachten ze van de overheid zaken m.b.t. tijdskrediet, deeltijds werken en flexibele werkvormen, meer vakantiedagen, ziekteverlof,... We bespreken deze hieronder, met extra aandacht voor de combinatie arbeid en gezin. [Merk op dat sommige stelsels door mekaar lopen: ook in de hoofden van de respondenten zijn niet alle stelsels strikt gescheiden.]

8.3.1 Moederschapsrust (n = 28)

Meer moederschapsrust (n = 24)

Een twintigtal ouders verwachten maatregelen van de overheid die het 'zwangerschapsverlof' *langer* maken.

Geef de moeder opnieuw de kans om moeder te zijn. Mijn vriendin moest 8 weken na de bevalling opnieuw aan de slag om vervolgens gediscrimineerd te worden door haar werkgever. Kinderen krijgen of zwanger zijn is blijkbaar een misdaad.

Dit betreft zowel de moederschapsrust 'na' de bevalling, maar 'ook' voor de bevalling. Een ouder beschrijft de onderlinge impact van de weken *voor en na de bevalling*:

Niet meer van toepassing voor ons, maar de omkadering voor en na bevalling is een lachertje. Van de luttele 15 weken verlies je er als je te vroeg stopt met werken.

Dit wordt des te tastbaarder bij zwangerschapscomplicaties:

Als vrouw heb je recht op 15 weken zwangerschapsrust min één week voor de uitgerekende datum, de rest na de bevalling. Wegens zwangerschapscomplicaties ben ik toen ik 6 maanden zwanger was arbeidsongeschikt gesteld en was ik mijn weken voor de bevalling kwijt, wat wil zeggen dat ik maar 10 weken na mijn bevalling had.

Sommige ouders verwijzen naar de andere landen: '15 weken is vergeleken met andere landen in Europa weinig'.

Eventueel nadenken over het verlengen van het postpartum verlof zoals in de Scandinavische landen. Ongeveer twee jaar na de geboorte.

Enkele ouders geven een concrete suggestie over *hoe lang* de moederschapsrust zou moeten duren: 'zes maanden', 'het eerste jaar', of 'tot de kinderen naar school gaan', of zelfs drie jaar:

Moeders (of vaders) zouden in de mogelijkheid moeten zijn om zeker de eerste 3 jaar dat ze een kind krijgen te kunnen thuis blijven. Ik heb er zelf ook voor gekozen en dat komt de opvoeding alleen maar ten goede. Ze zouden dan een kleine vergoeding moeten krijgen ter compensatie. Het zou het leven van jonge gezinnen in elk geval veel aangenamer maken.

Enkele ouders koppelen aan deze verlengde duur van het zwangerschapsverlof uitdrukkelijk de voorwaarde dat dit gepaard gaat met een 'deftig *inkomen*'. Een ouder vraagt in alle geval om de uitkering voor moederschapsrust te verhogen.

Moeders in een statuut van zelfstandige (n = 4)

Enkele respondenten verwachten voor moeders met het statuut van zelfstandige: 'meer moederschapsverlof, - en vergoeding', en meer flexibiliteit m.b.t. het 'zwangerschapsverlof':

Zwangerschapsverlof voor zelfstandige moeders volledig vrij kunnen opnemen (per dag) zodat de overgang vlot kan verlopen en er continuïteit kan worden gegarandeerd in de zaak.

8.3.2 Borstvoedingsverlof (n = 7)

Enkele ouders stippen het belang aan van betaald borstvoedingsverlof. Men geeft aan dat men nu 'op vijf maanden na de geboorte reeds moet gaan werken wanneer je borstvoeding geeft'.

Sommige werkgevers staan de gunst van borstvoedingsverlof niet toe. Borstvoedingspauzes worden dan wel toegestaan, maar praktisch onmogelijk op sommige jobs! Verplicht borstvoedingsverlof voor de werkgevers en geef bijkomende subsidies zodat één partner thuis kan blijven tot minstens één jaar na de geboorte (zoals in Polen) Dat komt de maatschappij alleen maar ten goede.

Daarom wil men 'meer mogelijkheden', 'langer betaald borstvoedingsverlof', ofwel 'betaald borstvoedingsverlof of langere moederschapsrust'. Enkele keren wordt het voorbeeld van het onderwijs benoemd:

Betaald borstvoedingsverlof in het lager onderwijs, zowel voor vast benoemden als niet vast benoemden. Combinatie borstvoeding en werk in het onderwijs promoten.

8.3.3 Geboorteverlof: vaderschapsverlof of mee-moederschapsverlof (n = 13)

Langer geboorteverlof (n = 9)

Er zou naar mening van enkele respondenten 'een betere regeling van vaderschapsrust bij de geboorte' moeten komen door vaders meer recht te geven op vaderschapsverlof. Deze ouder verwoordt het zo:

De eerste dagen als nieuwbakken ouder waren overweldigend! Jammer en confronterend dat mijn partner reeds na tien dagen aan de slag moest. Iets meer tijd samen als gezin in het prille begin zou welgekomen zijn.

Een vader van een tweeling moet recht hebben op dubbel zo veel vaderschapsverlof, volgens deze respondent:

Wij hebben een tweeling, als er te betalen valt tellen ze voor twee, maar als we moeten ontvangen en andere voordelen (bv. vaderschapsdagen bij de geboorte), tellen ze maar voor 1 kind!

Vaders in een statuut van zelfstandige (n = 4)

Net zoals sommige respondenten voor moeders die zelfstandig zijn meer moederschapsrust beogen, vragen ook enkele ouders 'meer vaderschapsverlof voor zelfstandigen', 'tegemoetkoming voor zelfstandige vaders bij de geboorte van een kindje'.

Als hardwerkende vader en echtgenoot vind ik het enorm jammer dat ik als zelfstandige nergens recht heb op vaderschapsrust en of ouderschapsverlof. De zorg voor mijn kind is hetzelfde als voor vaders die in loondienst zijn.

8.3.4 Ouderschapsverlof (n = 65)

Een ouder geeft aan dat hij / zij 'blij is om met [zijn / haar] gezin in dit land te wonen waar ouderschap kan worden opgenomen'. Andere ouders wensen evenwel een 'aanpassing van het ouderschapsverlof naar het Scandinavisch model'.

Ouderschapsverlof aanmoedigen (n = 9)

Enkele ouders vragen aan de overheid om het ouderschapsverlof *' aantrekkelijker en meer sociaal aanvaard te maken tot op het niveau van een organisatie'* en om *'meer papa's te stimuleren om de zorg van de kinderen ook op te nemen'*. Een andere ouder verwoordt het als volgt:

Ouderschapsverlof promoten, zodat dit algemeen maatschappelijk aanvaard wordt, ook voor vaders en ook bij personen met veel verantwoordelijkheid.

Misschien kan *'het opnemen van het ouderschapsverlof verplicht worden, zodat de werkgever niet kan weigeren?'*, vraagt een ouder zich af. Bovendien zou het volgens sommige ouders helpen indien *'de administratie voor de aanvraag van ouderschapsverlof eenvoudiger wordt'*, nu is dit *'steeds veel papierwerk'*. Daarnaast verwachten enkele ouders van de overheid ook meer *'informatie over de mogelijkheden om werk en gezin te combineren, zoals bv. over ouderschapsverlof ('hoe en wanneer')'*.

Een betere financiële tegemoetkoming zou ook het ouderschapsverlof kunnen stimuleren.

Meer ouderschapsverlof (n = 22)

Enkele ouders spreken zich uit over het huidige systeem van ouderschapsverlof: men wil eerst en vooral dat het ouderschapsverlof *behouden* blijft, of en bij voorkeur: wordt *uitgebreid* (*'zeker niet afschaffen, liever nog wat uitbreiden'*).

Door initiatieven als ouderschapsverlof/tijdskrediet te behouden of uit te bereiden. Dat maakt het mogelijk om voldoende tijd met de kinderen en partner door te brengen.

Deze ouders concretiseren de gewenste uitbreiding: *'standaard meer ouderschapsverlof'*.

De werkdruk voor jonge gezinnen is te hoog. Veel te hoog. De combinatie werk-gezin is lastig. Mama's en papa's van kleine kindjes zouden meer tijd aan hun gezin moeten kunnen besteden: kortere werkuren, standaard meer ouderschapsverlof.

Zeker *in het prille begin*, na de geboorte, bijvoorbeeld gedurende *'het eerste jaar'*, benoemen enkele ouders. Dit vormt volgens sommige ouders ook meteen een oplossing voor het opvangprobleem. Men wil niet alleen méér, maar ook *een langere termijn* waarbinnen ouderschapsverlof kan worden opgenomen. Een ouder spreekt over *'zowel jonge als oudere kinderen'*, een andere ouder vermeldt *'alle generaties van kinderen en niet alleen tot de leeftijd van 14 jaar'*, en nog een andere ouder verwoordt het zo: *'Ouderschapsverlof ook mogelijk na leeftijd van 12 jaar: tieners dienen net dan in de gaten gehouden worden'*.

Enkele ouders halen aan dat ze vinden dat het goed zou zijn als in het bijzonder *'moeders het recht hebben om meer thuis te zijn bij jonge kinderen'*

Er zijn met de huidige besparingen een aantal premies en verlofstelsels die je niet meer mag of kan opnemen. Dat is zeer jammer vind ik. De overheid moet ervoor zorgen dat moeders dat wel kunnen blijven doen.

Modaliteiten (n = 8)

Enkele ouders zouden het ouderschapsverlof op een andere wijze, meer flexibel willen opnemen:

Ouderschapsverlof zou voor mij moeten opgenomen worden door dagelijks vroeger te stoppen met werken. Niet zoals nu 1 dag in de week. Dat zou ondersteunend werken in het huiswerk van de kinderen. Idem voor 4/5 te werken.

Tijdskrediet is niet voorzien voor ouders die hun kinderen willen afhalen onmiddellijk na school/enkel opname in halve dagen mogelijk, niet elke dag 80% werken. Daardoor kan ik geen tijdskrediet nemen. Collega met schoolgaande kinderen blijft thuis op vrijdag. Wie zorgt dan meest voor de kinderen?

Terwijl een ouder op de meerwaarde van het 'verdelen van de ouderschapsverlof tussen beide ouders' wijst, vraagt een andere ouder de overheid om te 'overwegen' of het 'mogelijk is dat één partner acht maanden ouderschapsverlof neemt, mits akkoord van de andere partner en de [andere] partner geen', i.p.v. elk vier maanden. Een respondent uit een eenoudergezin formuleert een gelijkaardige vraag voor alleenstaande ouders:

Ik vind het persoonlijk spijtig dat alleenstaanden niet tweemaal recht hebben op ouderschapsverlof. M.a.w. in een gezin met twee volwassen personen hebben beide recht op vier maanden ouderschapsverlof, waarvoor er een grotere periode van opvang kan gezorgd worden met financiële tegemoetkoming. Alleenstaanden mogen slechts vier maanden en moeten meer werken om financieel rond te komen.

Tot slot betwist een ouder het systeem waarbij de duur van het ouderschapsverlof niet a rato wordt toegekend aan een tewerkstellingspercentage à 90%, maar als halftijds wordt beschouwd.

Ouderschapsverlof voor ouders in een statuut van zelfstandige (n = 3)

Een gezin waarvan een ouder in een arbeidsstatuut van zelfstandige zit, wenst volgens een ouder 'meer ondersteuning' door 'de mogelijkheid' te geven ouderschapsverlof op te nemen.

Ouderschapsverlof voor pleegouders (n = 1)

Een respondent suggereert dat het goed zou zijn om aan pleegouders ouderschapsverlof toe te kennen:

Als pleegouders meer rechten zouden krijgen en een statuut zouden krijgen zodat ze zelf ook rechten hebben. Ook ouderschapsverlof voor pleegouders om zo beter voor hun pleegkinderen te kunnen zorgen.

8.3.5 Tijdskrediet in het algemeen (n = 32)

Soepeler en meer tijdskrediet (n = 14)

Een aantal respondenten verwachten dat 'de stelsels en verloven niet worden ingeperkt', en dus minstens worden 'behouden'. 'Tijdskrediet werd ten onrechte afgebouwd i.p.v. uitgebouwd':

Momenteel lukt het ons goed om financieel rond te komen omdat we met 2 voltijds werken. De druk op ons gezin wordt hierdoor vrij zwaar. Verlofstelsels worden zwaar teruggeschroefd waardoor we in de toekomst moeilijk kunnen minderen met werken. Jammer.

Sterker nog, sommige ouders verwachten eerst en vooral een 'flexibelere opname van het tijdskrediet', maar ook een 'uitbreiding'.

De overheid kan gezinnen helpen door tijdskrediet weer te veranderen d.m.v. de duur dat men tijdskrediet kan opnemen te verhogen.

Bijvoorbeeld 'tijdelijke loopbaanonderbrekingen voor een langere periode', 'zeker tien jaar'...

Daarenboven vraagt een respondent om tijdskrediet of een loopbaanonderbreking ook toe te laten voor werknemers met een halftijdse tewerkstelling:

Omdat ik minder dan halftijds werk, kan ik op geen enkele manier aanspraak maken op loopbaanonderbreking. Een tijd geleden was de combinatie werk-gezin-mantelzorg erg moeilijk en was ik totaal uitgeput. Ik had nood aan tijd om tot rust te komen en terug energie te vinden om al mijn taken naar behoren uit te voeren maar kon niet naar mijn werkgever stappen en vragen om tijdelijke loopbaanonderbreking te nemen.

Een respondent hoopt dat ook **zelfstandigen** meer recht krijgen op loopbaanonderbreking.

Soepeler en meer tijdskrediet o.w.v. betere combinatie arbeid en gezin (n = 11)

Het inperken van verschillende verlofstelsels (tijdskrediet) maakt voor vele gezinnen de combinatie werk en privé moeilijker.

Deze uitspraak zien we bij een aantal ouders terug komen:

Meer (financieel) ondersteunende maatregelen zodat de combinatie werk en gezin meer haalbaar wordt: hiermee bedoel ik eerder systemen van (deeltijdse) loopbaanonderbreking of tijdskrediet: uitbreiden of mogelijkheden om hier langer van te kunnen genieten.

Meer steun voor gezinnen! Uit huis werkende moeders (en vaders) meer mogelijkheden bieden om werk en gezin te combineren; dus geen verlofstelsels afschaffen maar aanmoedigen. Deeltijds werkende ouders die zich goed voelen (doordat ze gezin en werk goed kunnen combineren) zullen veel minder afwezig zijn (= minder ziekteverzuim).

Door de belastingdruk te verlagen (en meer inkomsten te halen waar het grote geld zit) zodat er meer vrijheid is om periodes niet te werken voor bepaalde mensen. Dit zou het algemene welzijn onder de bevolking ten goede komen wat op zijn beurt een positief effect heeft op de omgeving en sfeer waarin onze volgende generatie opgroeit.

Meer opties voor tijdskrediet om gezin/werk te kunnen blijven combineren i.p.v. het ons als vrouw quasi onmogelijk te maken.

Tijdskrediet sociaal aanvaardbaar maken (n = 2)

Een respondent verwacht '**beter geaccepteerde initiatieven voor loopbaanonderbreking**'. Een andere ouder formuleert het als volgt, met een verwijzing naar het verschil tussen man en vrouw:

Beter ondersteuning bij verdeling werk/privé (bv. meer tijdskrediet). Werkdruk verminderen. Meer arbeidsgelijkheid: mannen moeten meer mogelijkheden tot tijdskrediet krijgen, nu is dat emotioneel [moeilijk], en past het niet in het verwachtingspatroon vanuit het bedrijf.

8.3.6 Tijdskrediet met zorgmotief (n = 10)

Wanneer de respondenten de nood aan verlofmogelijkheden m.b.t. ziekte bespreken, betreft het zowel verlofstelsels voor eigen ziekte, als voor een gezinslid. Deze respondenten kaarten aan dat het in geval van eigen ziekte vaak schipperen en springen is tussen verschillende verlofstelsels, zonder een duurzame oplossing:

Door gezondheidsproblemen (chronische migraine) ben ik al een tijdje in loopbaanonderbreking. Volgend schooljaar (leerkracht) neem ik terbeschikkingstelling voor familiale redenen (omdat mijn migraine niet overgaat!) en ik zo niet kan gaan werken. Daarna zal ik ontslag moeten nemen. Zijn er geen andere opties voor dit soort medische problemen. Ik ga op regelmatige basis bij de neuroloog-ik zoek nog altijd naar de juiste

medicatie zonder al te veel nevenwerkingen. Stress vermijden. Psycholoog is uitgesloten -> te duur!

Enkele ouders verwachten 'een soepelere regeling', en 'meer flexibiliteit als kinderen ziek zijn (regeling werk, vergoeding)'. Het betreft zowel het geval van gewone korte ziektes, maar een paar ouders zoeken ook 'betere oplossingen bij langdurige ziekte':

Een verlofstelsel waarbij je eigenlijk geen loonverlies hebt als je partner of (kleine) kinderen langdurig gehospitaliseerd zijn.

Mama's van kinderen met een handicap recht geven op loopbaanonderbreking als het nodig is = erkenning dat ze het moeilijk hebben.

Naast 'meer mogelijkheden van welk verlof je kan opnemen als je kind ziek is of gehospitaliseerd moet worden...', hopen deze ouders ook dat het 'verlof voor medische bijstand bij ernstige 'problemen' niet beperkt mag worden in de tijd'.

Een andere respondent geeft aan dat hij / zij vindt dat o.a. in het kader van **mantelzorg** ('zorg voor ouders en familie') 'tijdscrediet ten onrechte wordt afgebouwd i.p.v. uitgebouwd'.

8.3.7 Tijdscrediet eindeloopbaan (n = 18)

'Denkende aan onze toekomst: tot 65 jaar moeten werken hoe gaat dit haalbaar blijven?' Enkele respondenten vragen daarom: 'Maak het einde van een loopbaan **leefbaar**'.

Als de overheid wil dat we werken tot 67 jaar zal ze soepeler met tijdscrediet moeten omgaan.

Een paar respondenten suggereren om het 'tijdscrediet vanaf vijftig jaar terug in te voeren', of '4/5de voor vijftig plussers', maar ook 'arbeidsduurvermindering', en 'brugpensioen'.

Meer ruimte voor formules zoals tijdscrediet om (als vrouw) 4/5 te kunnen werken. Hier wordt momenteel op bespaard, maar als mensen/gezinnen met twee moeten werken tot 67, dan zullen er heel veel mensen uitvallen door depressie of burn-out.

Met de blik op een langere loopbaan en 'werkbaar werk', wensen deze respondenten ook meer 'maatregelen die het mogelijk maken om even uit de job te stappen (IBO, tijdscrediet) zodat we gemotiveerd aan het werk blijven.'

Door rekening te houden met de draagkracht van mensen: langer moeten werken is een must, maar mensen moeten de kans krijgen om tijdig even afstand te kunnen nemen want de verwachtingen en eisen op de werkvloer nemen steeds maar toe.

Een aantal ouders vrezen dat wanneer de pensioenleeftijd wordt opgetrokken, dit als gevolg zal hebben dat (zij als) **grootouders minder beschikbaar** zullen zijn om 'de opvang van de kleinkinderen te kunnen verzekeren'.

Ik vrees dat mijn kinderen problemen zullen ervaren met kinderopvang en schoolkeuze door capaciteitsproblemen en omdat wij langer zullen werken en dus niet zullen kunnen ondersteunen bij opvang.

Daarom suggereren een aantal ouders 'een systeem van tijdscrediet / landingsbaan', 'beduidend lichtere tewerkstelling vervoegd pensioen op het ogenblik dat er kleinkinderen zouden zijn'.

8.4 COMBINATIE ARBEID EN GEZIN (n = 146)

De combinatie arbeid en gezin komt op verschillende plaatsen terug in onze analyse. In het bijzonder bij de [verlofstelsels](#) (met name: [ouderschapsverlof](#) en [tijdskrediet](#)), bij de [organisatie van werk](#) ([flexibel werken](#) en [deeltijds werken](#)), de [huishoudelijke taken](#) maar ook bij [opvoeding: onderwijs: een school op maat van het gezin](#), en verder bij [zorg: kinderopvang: aanbod kinderopvang](#), en bij het [sociaal leven](#).

8.4.1 Algemeen (n = 88)

Een respondent verlangt een *‘sterke overheid die het welzijn voor alle mensen nastreeft, bv. goede verhouding werk-gezin’*. Een aantal respondenten geven aan dat de combinatie werk en gezin een *‘dagelijkse moeilijke evenwichtsoefening is’*. Deze citaten illustreren dit:

Wij ondervinden dat het zwaar en moeilijk is om een evenwicht te vinden tussen werk, gezin en eigen tijd. Dit wordt te weinig onder de aandacht gebracht.

Werk slurpt veel tijd op waardoor je de avonden dat je thuis bent aan/met je kind wil spenderen, maar daardoor weinig tot geen tijd voor jezelf.

Veel ouders verwachten een *‘veel betere worklife balance’*, of *‘combinatie werk-gezin’*, en in het algemeen *‘meer tijd voor het gezin’*: *‘vandaag is het evenwicht tussen werk/ gezin niet zo evident, stress op het werk is in vele gezinnen ook soms bij ons een boosdoener’*.

Sommige ouders hebben het gevoel dat ze *‘altijd maar doordoen’*: er is vandaag *‘weinig tijd om te genieten van het gezin en het leven’*. Deze ouders willen *‘meer tijd kunnen vrijmaken voor het gezin zonder daarvoor te moeten stressen’*. Ze hopen dat er steun komt om de balans tussen werk en gezin meer evenwicht te laten vinden: *‘mogelijkheden om gezin en werk haalbaar te combineren blijvend stimuleren en ondersteunen’*.

Die steun kan in de vorm van financiële tegemoetkomingen. Door *‘meer financiële ondersteuning om een betere tijdsverdeling te faciliteren’*. Een ouder suggereert ook om het werk op typische gezinsdagen anders te belasten:

Werken op weekend en feestdagen minder belasten dan andere dagen. Hierdoor moeten we veel van het gezinsleven missen en worden we dan nog gestraft door de hoge belasting op deze dagen.

Tot slot geven een aantal ouders aan baat te hebben bij winkels die langer open zijn. *‘Nu zijn winkels dicht wanneer werkende mensen tijd hebben.’* Een andere ouder vraagt dan weer om zeker niet in meer zondagopeningen te voorzien.

8.4.2 Combinatie arbeid en gezin met kinderen (n = 37)

Uit de antwoorden blijkt dat het *‘de dag van vandaag niet eenvoudig is om een gezin te hebben en met twee te werken’*. *‘Combinatie werk en vier kinderen zorgt voor veel stress’*.

Als moeder van twee jonge kinderen is het vaak moeilijk om hiermee een full time job te combineren: vaak het gevoel te weinig tijd te hebben voor de kinderen en ook op het werk kom ik vaak tijd te kort.

Ook sommige eenoudergezinnen en ouders die *‘in een kleine onderneming’*, of *‘in de privésector’* werken geven aan het lastig te hebben met de combinatie.

Wanneer beide partners werken in de privésector en een gezin hebben van een aantal kinderen is er te weinig tijd en is het te druk om 100% ondersteuning te geven aan het gezin. Het Zweedse model voor de verhouding werk/gezin zou één van de oplossingen kunnen zijn.

Een aantal ouders verwachten van de overheid meer ondersteuning:

Wij (mijn man en ik) werken beiden fulltime, dit in combinatie met drie kinderen en nevenactiviteiten (sociaal leven) maakt het zowel financieel als emotioneel niet makkelijk om vol te houden. Op die twee vlakken mag er meer ondersteuning komen.

Ondersteuning kan op verschillende vlakken worden geboden. Enkele ouders verwachten dat eerst en vooral de *school- en opvanguren worden afgestemd* op de werkuren of omgekeerd (zie [opvoeding: onderwijs en gezin](#) en [arbeid: flexibel werken](#)). Dit geldt ook voor de woensdagen en de schoolvakanties.

Een aantal ouders verwachten ook meer tijd met hun kinderen 'doorheen de week', 'en niet enkel in het weekend'. Het zou daarom volgens deze ouders dienstig zijn indien de overheid 'flexibiliteit kan ondersteunen in arbeid(swetgeving), zodat voltijds werken mogelijk is met kinderen', door bv. meer in te zetten op 'thuiswerken, het spreiden van uren,...'.

Minder bemoeienissen over de urenlijsten op werk. Je mag bv. niet vandaag de late en morgen de vroege shift werken. Soms is dit beter voor je gezin en de opvang van de kinderen.

Men verwacht meer én uitgebreidere mogelijkheden om werk en gezin te combineren (zie ook [verlofstelsels](#) en [organisatie arbeid](#)).

Ik zou liever met minder werken evenveel verdienen, zodat er meer tijd vrijkomt om aandacht te besteden aan mijn kinderen.

Een ouder hoopt tot slot dat de overheid 'bedrijven [gaat] activeren' om 'privé en werk beter combineerbaar [te] maken'.

8.4.3 Combinatie arbeid en gezin met jonge kinderen (n = 8)

Een ouder wenst dat 'de overheid *jonge gezinnen* kan helpen om het evenwicht te vinden: het is immers niet de bedoeling dat je er niet kan zijn voor je kinderen (en later ook niet voor je kleinkinderen/ouders).' Sommige ouders van jonge gezinnen verlangen dat 'het financieel mogelijk [wordt gemaakt] om op jonge leeftijd tijd door te brengen met je kinderen' (zie ook [verlofstelsels](#) en [organisatie arbeid](#)).

Als jonge (hardwerkende) ouders zou het fijn zijn moest zoiets als 'standaard' (dus geen loopbaanonderbreking) vrije tijd een optie zijn tijdens de eerste jaren. We blijven nu beiden werken om alle rekeningen te kunnen betalen, maar de tijd met ons kindje proberen 'inhalen' is onrealistisch... jammer!

8.4.4 Combinatie arbeid en gezin met een ziek gezinslid (n = 5)

De combinatie werk-gezin blijft een moeilijk vraagstuk bij bepaalde omstandigheden:

Het is heel moeilijk om beiden te werken en een goede opvoeding te geven aan de kinderen. Zeker bij ziekte van een gezinslid loopt alles in het honderd.

Een paar ouders ervaren de nood aan 'meer flexibiliteit wanneer kinderen ziek zijn (bv. regeling werk, vergoeding,...)'.

8.4.5 Combinatie arbeid en éénoudergezin (n = 4)

Enkele respondenten uit een éénoudergezin geven in hun antwoorden de druk weer die ze ervaren als alleenstaande werkende moeder:

Voor alleenstaande ouders met schoolgaande kinderen en in mijn geval zonder familie in de nabije omgeving zou het wel handig zijn om minder uur te moeten werken zonder te veel loonverlies. Vooral omdat mijn kinderen door de scheiding mijn aanwezigheid meer nodig hebben. Het tijdig afzetten en ophalen van kinderen zorgt voor extra stress.

Deze ouders verwachten ook meer begrip voor alleenstaande ouders op het vlak van tewerkstelling, en willen minder druk ervaren en hopen dat er minder wordt bedreigd met controles. Men hoopt ook op oplossingen voor alleenstaande werkende ouders die bv. een job zonder normale uren (bv. als verpleegkundige) hebben.

8.4.6 Steun familie (n = 4)

De combinatie werk-gezin is soms haalbaar doordat er (vaak familiale) hulp van buitenaf komt:

We moeten allebei hard werken voor ons loon en om ons werk te combineren met ons gezinsleven. Dit lukt heel goed door de hulp van ouders en schoonouders, vrienden (helpen elkaar met opvang).

De respondenten vragen de overheid om die hulp en steun ook haalbaar te houden, bv. later voor de kleinkinderen, binnen een context van een almaar langere loopbaan.

8.5 GEZINSARBEID (n = 58)

57 antwoorden betreffen de gezinsarbeid: een moeder of vader die thuisblijft om de zorg van de kinderen en/of het huishouden op zich te nemen. De respondenten bespreken dit vanuit verschillende invalshoeken.

8.5.1 Voordelen en positieve impact van gezinsarbeid (n = 9)

Deze respondenten benoemen een aantal voordelen van gezinsarbeid, zowel voor de kinderen zelf, als voor de maatschappij. De moeder of vader die zelf instaat voor de opvoeding van de kinderen, kan een 'een huiselijke sfeer' creëren en 'een veilige thuis bieden'. Een ouder benoemt het thuisblijven van een ouder als 'veel gezonder' voor de kinderen ('mentaal en fysiek'), zeker wanneer 'de ouders minder stress hebben'. Men kan 'er gewoon zijn op momenten dat het moeilijk gaat', en 'kinderen weerbaar maken en begeleiden in het opgroeien'.

Een moeder aan de haard zorgt ervoor dat de kinderen goed opgevoed worden en niet op latere leeftijd op straat hoeven rond te dolen (na 12 jaar minder gemakkelijk opvang te vinden). De kans dat ze vandalisme gaan uithalen is dan toch kleiner.

Ik ben vanaf de geboorte van ons eerste kind thuis gebleven voor de opvoeding. De afspraak was om zelf te zorgen voor onze kinderen zodat we hen alle kansen konden geven en onze levensvisie. Daar zijn we wonderwel in geslaagd: onze vijf kinderen slaagden in hun studies en werken (nog één in opleiding hoger onderwijs).

Een andere ouder geeft aan dat het 'terug invoeren van moeders aan de haard' tweevoudig financieel interessant kan zijn voor de overheid:

Moeders aan de haard terug invoeren-> crèches kosten veel, ook voor de overheid. In een crèche worden kinderen onpersoonlijk opgevoed en ouders verwennen hun kinderen ter compensatie. Eventuele gevolgen: verhoogde agressie, nonchalant of apathisch gedrag. Dit kost de overheid opnieuw geld.

Een andere ouder ziet nog een derde voordeel aangezien de 'vader/man veel flexibeler is op het werk', waardoor de overheid / werkgever 'geen kosten heeft door speciale werkonderbrekingen'. Ook in geval van kinderen die

extra zorgen behoeven, kiezen sommige ouders om de 'maatschappij niet extra [te] belasten' (zie: [opvoeding: onderwijs: school op maat van elk kind](#)).

Een ouder geeft aan dat het ondanks het gegeven dat het erg waardevol is, toch niet altijd gemakkelijk is als bewust niet werkende ouder:

Ik merk bij het invullen van deze enquête hoe groot de nood is aan werkelijk contact met andere(n) ouders. Als bewust niet werkende ouder word je vaak geconfronteerd met eenzaamheid. Dat is jammer want het is in mijn ogen een heldendaad om zo te investeren in je kinderen en de ontplooiing van je eigen talent even uit te stellen. Dit is vaak altruïsme en dit is een waarde waar deze maatschappij dringend meer nood aan heeft.

8.5.2 Erkenning en financiële tegemoetkoming (n = 41)

Een veertigtal respondenten geven aan dat 'thuisblijfmama's' meer waardering verdienen:

Het erkennen en steunen van mij als moeder die effectief zelf volledig instaat voor de zorg van haar gezin. Kinderen nemen nooit plaatsen in de opvang in, man is veel flexibeler op het werk, geen kosten door speciale werkonderbrekingen,... Eigenlijk zou het dus aangenaam zijn dat dit ook gewaardeerd wordt!

Daarnaast menen ze ook dat er 'een (betalend) statuut [moet komen] voor thuismoeders' (al dan niet in een halftijds regime), en ze 'meer erkenning verdienen' ('zowel maatschappelijk als financieel'). Vandaag is 'huisvrouw/man zijn een fulltime job die niet wordt vergoed'.

Door al het werk thuis, wassen, strijken, poetsen te erkennen als werk. Opvoeden en alles wat daarbij hoort, wordt als iets te vanzelfsprekend beschouwd. Maar is een zware lichamelijke belasting in de loop der jaren.

Een erkenning en meer waardering zou ook tegemoet kunnen komen aan de volgende ervaring:

Eens je als vrouw 'bewust kiest' om de toch wel zware taak op je te nemen, ben je heel afhankelijk van je partner! Voor iedereen en voor van alles wordt geld opzij gehouden behalve voor een maatschappelijk onderschatte schakel die noemt: 'een full time mama'. Waarom verlies je dan opeens zelfstandigheid.

Deze waardering kan volgens de meeste ouders worden uitgedrukt door 'de huismoeders niet met de vinger [te] wijzen, maar [door] ze een vergoeding [te] geven voor het werk wat ze thuis doen':

Door ouders die hun kinderen zelf opvoeden daarvoor financieel te compenseren en te laten meetellen voor de opbouw van pensioenrechten, als erkenning van hun bijdrage a/d maatschappij.

Financiële steun voor de partner die beslist thuis te blijven tijdens de belangrijkste levensjaren van de kinderen (0-5jaar) en investeert in de toekomst in de relatie. De overheid zou dit moeten aanmoedigen, dit menselijke aspect i.p.v. steeds de druk om economische belangen. Je ziet steeds vaker dat twee voltijdswerkende partners, het amper volhouden en er een grote drang is naar vertraging, minder stress en meer zijn.

Deze respondenten formuleren de financiële tegemoetkoming op verschillende manieren: 'een kleine bijdrage voor huismoeders of – vaders', 'een vergoeding voor moeders aan de haard', 'steun bij het zelf opvoeden van hun kinderen', 'een premie', 'een uitkering', 'een kleine bijdrage', 'een financiële toelage', 'een bepaald inkomen', 'een soort loon', 'een opvoedersloon':

Meer middelen voor ouders die hun kinderen zelf willen opvoeden. Hoeft geen spectaculair bedrag te zijn, maar een minimum is wel gepast.

Een paar respondenten maken *de parallel met enkele andere doelgroepen* of situaties die volgens hen een vergoeding voor huismoeders legitimeren: leefloongerechtigden en *'langdurig werklozen met financiële tegemoetkoming'* en werknemers met recht op tijdskrediet en ouderschapsverlof:

Meer financiële steun voor ouders die zelf voor hun kinderen willen zorgen (huismoeders). Er zijn mensen bij het OCMW die geld krijgen zonder dat ze er moeten voor werken, waarom huismoeders dan niet?

Door een moeder of vader die zelf instaat voor de opvoeding van de kinderen en een huiselijke sfeer creëert voor alle gezinsleden, dagelijks vers gekookte maaltijden op tafel, ... te belonen met een vergoeding na hiermee rekening te houden bij de pensioenberekening. Een loontrekkende krijgt een premie om eigen kinderen op te voeden (tijdskrediet, ouderschapsverlof). Waarom niet een thuiswerkende ouder?

Het voordeel van de erkenning van het statuut van huismoeder zou volgens een ouder o.a. moeten impliceren dat er *'ten allen tijden terug kan ingestapt worden in een beroepsactiviteit met alle steunmaatregelen die werklozen hebben'*. Sommige huismoeders ervaren dat ze *'nu overal uit de boot vallen'*, en verlangen bv. ook naar een voordeelprijs *'wanneer ze avondonderwijs volgen'*. Een andere respondent ziet in het volgen van *'voordelige cursussen en opleidingen'* bovendien een mogelijkheid om als *'huismoeder geïntegreerd te blijven'*. Een belangrijk voordeel ligt, aldus een respondent, evenwel in het hebben van een zelfstandige verloning, want anders *'is dat moeilijk als je [als huismoeder] uit elkaar gaat'*.

8.5.3 Invloed op pensioenrechten (n = 8)

Men hoopt niet alleen op een financiële tegemoetkoming tijdens het actieve leven, maar een zevental respondenten vraagt ook om *'hiermee rekening te houden bij de pensioenberekening'*.

Vrouwen die in overleg met hun partner parttime zijn gaan werken om voor de kinderen te zorgen zouden niet gestraft mogen worden als hun partner hen verlaat met een mini pensioen. De partner kon rustig zijn carrière uitbouwen, de kinderen krijgen een warm nest bij de mama die veel thuis is. En tenslotte wordt zij gestraft om voor haar kinderen te zorgen.

Daarom vindt een respondent dat men *'de jaren die men als moeder thuis blijft om voor de kinderen te zorgen [moet] laten meetellen in een volledige werkloopbaan op later pensioen'*, of dat men *'het gezamenlijk loon kan laten meetellen voor het gezamenlijk pensioen'*.

9 DE ZORG VOOR KINDEREN EN MANTELZORG (n = 274)

9.1 KINDEROPVANG (n = 242)

Veel ouders geven in hun antwoord verbeterpunten aan m.b.t. het brede spectrum van kinderopvang: crèches, onthaalouders erkend door Kind en Gezin, speelpleinwerking, en buitenschoolse opvang voor jonge en oudere kinderen.

Vooraleer we de verwachtingen en suggesties van deze gezinnen mb.t. het aanbod van de kinderopvang (zowel de toegang, als de kwaliteit), de betaalbaarheid, als alternatieven voor de reguliere kinderopvang, bespreken, stippen we graag het volgende aan. Het valt op dat sommige ouders in hun vermelding rond de kinderopvang,

verwijzen naar de schooluren en vakanties (zie: [opvoeding van kinderen](#) en [onderwijs: schoolaanbod op maat van het gezin](#)), en dit ook linken aan de wijziging van de pensioenleeftijd en de daaraan gekoppelde vrees voor de verminderde inzet van grootouders. Bovenal maken ouders de moeilijke combinatie met hun werk duidelijk. Volgend citaat toont de wisselwerking tussen kinderopvang en werk:

Er wordt [in de gezinsenquête] niet gevraagd naar werkkeuzes noch deze in verhouding tot het gezin, terwijl voor ons, vele werkgerelateerde keuzes en werkinhoudelijke, locatie etc... genomen zijn in functie van het gezin en de beperkte opvangmogelijkheden. M.a.w. andere opvangmogelijkheden hadden wellicht geleid tot andere werkomstandigheden.

9.1.1 Aanbod kinderopvang (n = 136)

Ruimer aanbod en toegang (n = 107)

De meerderheid van de suggesties rond kinderopvang betreffen het aanbod. Veel ouders willen beroep kunnen doen op een groter aanbod, en een grotere *flexibiliteit*. Dit geldt volgens deze respondenten voornamelijk voor werkende ouders. Ze vragen de overheid om de kinderopvanginitiatieven daartoe te ondersteunen.

Enkele ouders signaleren dat het soms moeilijk is om een opvanginitiatief *in de nabije omgeving* te vinden. Men vindt dat de overheid er moet voor zorgen dat er 'in elke stad en gemeente voldoende opvang' mogelijk is. Een paar ouders vermeldt dat er soms met 'wachlijsten' wordt gewerkt; of dat je een plaats in de crèche bij wijze van spreken al moet 'reserveren als je er maar aan denkt zwanger te worden'. Enkele ouders geven aan verhuist te zijn, omwille van de opvang en wijzen op het risico tot stadsvlucht bij afwezigheid van afdoende beschikbare plaatsen.

Wij woonden al jaren in een stad. Toen onze zoon geboren werd, vonden we in deze stad geen kinderopvang en zijn we noodgedwongen naar de rand van de stad moeten verhuizen. De overheid zou kunnen helpen door meer kinderopvang te voorzien in steden.

Een ander knelpunt vormen de *openingsuren*. Net als bij de schooluren, vinden deze ouders ook dat de opvanguren 'niet zijn aangepast' ('onrealistisch') aan de werkuren. Dat er in elke gemeente opvang moet worden voorzien voor mensen die vroeg en of laat moeten werken (al dan niet in een shift-systeem), zowel vóór (bv. vanaf 5u30 voor ouders die om 6u starten), als na school, wordt ook meerdere keren aangehaald. Zoals bij de schooluren wordt aangegeven, benoemen een aantal ouders ook hier hoe moeilijk het kan zijn om tijdig in de kinderopvang te geraken, binnen de openingsuren. Een respondent wijst er bv. op dat het niet haalbaar is om het sluitingsuur à 17u30 te halen, tenzij er familie in de buurt woont. Twee werkende ouders duiden ook op de moeilijk te overbruggen 'woensdagnamiddag', tenzij men kan rekenen op grootouders. 'Als zij er niet waren zou onze zoon dagelijks in de opvang zitten (nu op ma, di, do & vrij).'

Hoewel de combinatie school-opvang nog kan worden verbeterd, formuleren sommige ouders de duidelijke wens én nood voor een grotere beschikbaarheid van de opvanginitiatieven tijdens de *vakantieperiodes*. Enkele ouders benoemen ook alternatieven: indien werknemers meer vakantie krijgen, dan lost dit probleem zich vanzelf op, of kortere schoolvakanties voor de kinderen (zie [opvoeding: onderwijs](#)).

'Omwille van ons aantal verlofdagen dienen wij in de toekomst alles op te nemen in functie van de kinderopvang'.

Wat de vakantie betreft, wijst men op de vraag naar activiteiten van lokale initiatieven voor de groep +12-jarigen (ook 'de vrije dagen op het einde van de examenperiode' en 'net voor de aanvang van een vakantieperiode'), maar ook naar 'meer realistische opvanguren voor en na een zomerkamp'. Sommige ouders geven eveneens aan dat 'meer opvangmogelijkheden tijdens de herfst- en kerstvakantie, als er bv. geen speelpleinwerking is', nodig is. Of:

De kinderopvang sluit in bijna alle schoolvakantieperiodes (uitgezonderd paasvakantie en augustus). Dat is zonder steun van familie onmogelijk te overbruggen. Er zijn immers steeds onvoorziene gebeurtenissen (ziekte,...) waardoor je ook verlofdagen moet opnemen. Dus meer kinderopvangmogelijkheden.

Een ouder stelt bv. voor 'om kinderopvang in het weekend te voorzien voor kinderen van werkende ouders met weinig vrije tijd: in de buurt van een winkelcentrum, bij een sportcomplex of andere ontspanningsmogelijkheden voor ouders met jonge kinderen'.

De verwachte flexibiliteit dient verder te gaan dan toegankelijkheid en beschikbaarheid. Als een kind ziek is, mag het doorgaans niet naar de opvang. Dit vormt voor enkele ouders een moeilijk euvel, 'tenzij ze terecht kunnen bij iemand in de directe omgeving', zoals ook uit het volgende citaat blijkt. Maar dat is vaak een kwetsbaar gegeven:

Als jonge moeder met 20 dagen vakantie is het puzzelen bij ziekte. Ik kan gelukkig vaak terecht bij mijn moeder (enige opvangoptie) maar wat wanneer iedereen tot 70 jaar moet gaan werken? Welke grootouders kunnen dan nog inspringen?

Zou de overheid de kinderopvang beter kunnen ondersteunen in de flexibiliteit, vraagt een ouder? Er is begrip dat ook een onthaalmoeder met verlof moet, maar dat blijkt niet altijd gemakkelijk. 'Omwille van ons aantal verlofdagen dienen wij in de toekomst alles op te nemen in functie van de kinderopvang', aldus een ouder. De ouders van een kind met een autismespectrumstoornis verwachten niet alleen 'een aangepast onderwijs' (zie hoger), maar geven ook aan dat 'het erg belangrijk is om kinderopvang voldoende hierop af te stemmen' en dat er een 'betere opvang' moet komen.

Tot slot verwachten deze respondenten ook 'minder rigiditeit in het systeem'. Enkele ouders zouden graag 'flexibeler kunnen omgaan met het nemen van een afwezigheidsdag' (of respijtdag, waardoor hun 'kindje kosteloos op een gereserveerde dag afwezig is'), 'zonder dat men gestraft wordt als deze respijtdagen op zijn'.

Kwaliteit aanbod en integratie in schoolcontext (n = 29)

Sommige ouders benoemen de wens naar een *betere kwaliteit* van de buitenschoolse opvang (n = 15), omdat 'de huidige maatschappij dit nodig heeft'. Een ouder is bereid om meer te betalen als de opvang beter georganiseerd is. Een ouder klaagt over de te grote groep kinderen in verhouding met de begeleiding. Ook voor tieners zou het aanbod beter moeten aansluiten bij de specifieke behoeften op basis van leeftijd en interesses (bv. sport, muziek, beeldende- en podiumkunsten aansluitend op schoolactiviteiten), aldus een ouder. Een andere ouder formuleert het scherper:

Schoolopvang moet beter ingevuld geraken i.p.v. de huidige bezigheidstherapie. In andere landen komen de kinderen van school om 18u, maar moet je niets doen thuis van huiswerk. Waarom niet bij ons?

Kunnen scholen en kinderopvang, samen met vrije tijdsactiviteiten (hobby's) beter in mekaar worden *geïntegreerd*? Dat is een hamvraag voor veel ouders. Het zou er voor zorgen dat de timing van vervoer van en naar opvang en school in combinatie met het werk, meer realistisch wordt. Maar het zou de school en opvang ook 'meer geïntegreerd' en 'meer gevarieerd' maken. Zeker op woensdagnamiddag: ouders duiden op het tijdsgebrek om dan de kinderen naar allerlei vrije tijdsactiviteiten te brengen en af te halen. Dus vragen ze aan de overheid om de scholen te stimuleren om in te zetten op dergelijke opvang, aansluitend op de schooluren.

9.1.2 Betaalbaarheid kinderopvang (n = 76)

Enkele ouders vragen zich af of de overheid 'de opvang meer kan *subsidiëren*'? 'Begeleiders in de kinderopvang of onthaalouders hebben recht op meer zekerheid en op een beter loon', oordelen een aantal ouders. Maar de meeste opmerkingen betreffen de prijs. De *prijs* die men voor opvang betaalt, hangt af van de opvang waar het kind verblijft: dit kan vrij bepaald worden door de kinderopvang, of een inkomenstarief zijn (gebaseerd op het inkomen). Dit principe wordt door een ouder in vraag gesteld, omdat hij / zij vindt dat iedereen evenveel zou moeten betalen.

Hoewel één ouder dankbaar is voor de betaalbare crèche, is niet iedereen het hiermee eens. Enkele ouders vragen de overheid om de kinderopvang volledig *gratis* te maken ('*geld opvang afschaffen*'). Meer algemeen wijzen heel wat ouders expliciet op het belang van een *betaalbare kinderopvang* (n = 76), zelfs wanneer de kostprijs voor de kinderopvang inkomensgerelateerd is. Sommige respondenten focussen daaromtrent op de noden van een specifieke doelgroep: *alleenstaande ouders, jonge gezinnen* of als er *meerdere jonge kinderen* zijn in het gezin. Maar vooral voor *werkende ouders* blijkt uit de enquête de betaalbaarheid een belangrijk punt.

Thuisblijven voor het gezin is in deze tijden niet mogelijk, maar opvang betalen is ook een ontzettend dure grap. Daarbij komt dat je er zelf voor je kinderen wil zijn en niet altijd ergens wegbrengen.

Sommige ouders geven aan dat 'het moeilijk is, om arbeid en gezin te combineren' mét de wetenschap 'dat ook de kinderopvang duur is'. Een ouder meldt: 'kinderen worden hiervan het slachtoffer'. De spanning wordt geïllustreerd in de volgende citaten:

We moeten in deze tijd al met twee voltijds werken. Het is al jammer dat je een hele dag niet zelf voor je kind kan zorgen en dan betaal je er nog zoveel voor. Op den duur vraag je je af of je al niet beter niet meer gaat werken.

Daarboven kost de crèche en buitenschoolse opvang veel geld waardoor het soms verleidelijk is om te stoppen met werken wat sterk in tegenstelling is met mijn persoonlijke ambities. In deze periode van een vrouw haar leven zou extra ondersteuning welkom zijn en dan spreek ik ook uit naam van al mijn vriendinnen.

Er worden ook suggesties gemaakt over de *modaliteiten* van de betalingen voor en de kostprijs van de kinderopvang. Een alleenstaande ouder vraagt 'de nodige flexibiliteit in geval er een inkomenswijziging is', een andere ouder geeft aan dat het moeilijk is om 'halfweg de opvangperiode de prijzen voor een baby te zien verdubbelen. Zoiets heeft een enorme invloed op een klaar opgesteld budget van een familie.' Een andere ouder formuleert een oplossing gekoppeld aan leen-mogelijkheden: 'waarom geen renteloze lening voor geld dat later toch van de belastingen wordt terug getrokken (zoals kinderopvang)'?

Tot slot vragen enkele ouders ook naar meer *informatie*, bv. 'over eventuele sociale tarieven voor alleenstaanden'.

9.1.3 Alternatieven voor reguliere kinderopvang (n = 30)

Sommige ouders benoemen alternatieven voor de reguliere, betaalde, kinderopvang.

Blijft er nog ruimte voor onbetaalde hulp bij de zorg/opvang van kinderen??? Altijd en overal betaalde/professionele hulp moeten inschakelen is geen oplossing op lange termijn (huishouden, kinderen, ouders).

Hulp van (schoon)ouders = grootouders (n = 9)

In de eerste plaats verwijzen deze respondenten naar de (schoon)ouders (dit zijn de grootouders van de op te vangen kinderen) die een zorgtaak opnemen.

Kinderopvang! Voor ons was dit nooit een probleem omdat we beroep deden op onze ouders. Maar als je werkt als bedienden en maar 25 dagen verlof hebt, overbrug je geen twee maanden vakantie en voor heel wat gezinnen is dan ook opvang niet evident om te organiseren en financieel niet haalbaar.

Volgens een ouder is 'de mentaliteit van de grootouders om kleinkinderen op te vangen veranderd, omdat ze langer moeten werken of zelf van het leven willen genieten'. Sommige respondenten vrezen dat de hulp van grootouders niet meer mogelijk zal zijn, met 'de verhoging van de pensioenleeftijd'. Volgens deze respondenten staat de zorgtaak van (groot)ouders dan ook erg onder druk door het feit dat iedereen langer moet werken. Enkele ouders vragen de overheid daarom om een 'systeem van tijdskrediet of landingsbaan', of 'mogelijkheden voor vervroegd pensioen of beduidend lichtere tewerkstelling op het ogenblik dat er kleinkinderen zouden zijn' in te voeren.

Hulp uit de buurt of kinderopvang aan huis (n = 14)

Soms kunnen ouders geen beroep doen op een grootouder (omdat deze 'te ver wonen', 'nog aan het werk zijn', reeds 'overleden' zijn,...). Dan vinden ouders het soms belangrijk om een andere oplossing te zoeken, bv. de hulp van mensen uit de buurt. Een ouder doet in dit kader een suggestie, met de vraag om het een en ander te officialiseren:

Door een netwerk op te richten van vrouwen/ mannen van middelbare leeftijd in onze buurt die de rol van oma/ opa willen opnemen. Kinderen ophalen aan school, maaltijden bereiden, een soort 'nanny',... Hiervoor een officieel kader maken, een website, een vereniging, dienstencheques enz...

Een andere oplossing die volgens verschillende ouders soelaas zou kunnen brengen is 'het invoeren van een systeem dat betaalbare opvang voor kinderen in de thuissituatie' faciliteert. Enkele ouders geven aan dat het vervelend is dat kinderopvang aan huis zich nu in de schemerzone van het wettelijke bevindt. De naschoolse kinderopvang aan huis zit 'nu nog steeds in zwartwerksysteem, wat voor alle partijen vervelend is'. Kan een 'soort dienstencheque systeem voor naschoolse kinderopvang aan huis' een redmiddel zijn? Een ouder geeft aan dat deze kinderopvang 'eventueel duurder mag zijn dan de gewone dienstencheques'. Een andere ouder ziet een uitweg in 'het verlengen van de contractduur van een buitenlandse au pair (naar bv. vier jaar, gelet op de complexiteit van de aanwerving en het verblijfsstatuut)'. Uit een antwoord van een respondent blijkt ook de nood aan meer informatie over de regelgeving hieromtrent:

Een babysit die je meer dan 9u/week vergoedt, wordt RSZ-plichtig. Hoe verhoudt zich dit met de visie op mantelzorg? Ben ik als ouder in de vakantieperiode verplicht om op zoek te gaan en mij te beroepen op gesubsidieerde opvang voor mijn 3 kinderen omdat een babysit thuis sowieso meer dan 9u zou zijn en dus RSZ-plichtig wordt?

Tweestrijd: als ouder beter zelf thuisblijven? (n = 7)

Enkele ouders twijfelen over wat de juiste keuze is, financieel en naar (levens)kwaliteit toe: het is de twijfel 'tussen (een jaar) thuisblijven en zelf de zorg opnemen of de (dure) crèche betalen'. Deze ouders voelen met andere woorden niet alleen de frictie of het spanningsveld tussen arbeid en gezin (zie [arbeid en gezin: combinatie arbeid en gezin](#)), maar maken ook de rekensom: wat houdt men op het einde van de maand over nadat alle crèches en kinderopvang zijn betaald? Daarom suggereren een aantal ouders om een premie te voorzien voor ouders die thuisblijven om hun kinderen groot te brengen (zie [arbeid en gezin: gezinsarbeid](#)).

9.2 ZORG VOOR FAMILIE & INTENSIEVE GEZINSONDERSTEUNING (n = 32)

Vier respondenten vermelden expliciet de term mantelzorg. Enkelen geven aan dat ze mantelzorger zijn, zonder een expliciete vraag erbij.

9.2.1 Nood aan meer waardering (n = 7)

Enkele ouders die in hun gezin geconfronteerd worden met gezinsleden die extra zorgen nodig hebben ('langdurige ziekte', 'opname in psychiatrisch ziekenhuis', 'beperking',...), verwachten *meer waardering*. Dit blijkt ook uit de volgende citaten:

Mijn vrouw staat 5 jaar invalide ook al is ze maar 48 jaar, haar rug is volledig versleten. Zij kan nog een beetje haar huishoudelijke taken doen, verder niks meer, maar toch word ze voortdurend opgeroepen door de mutualiteit. Wel ik vind dit schandalig hoe ze met mensen omgaan en moeilijk maken om de 900€ die ze moeten betalen. Ik denk dat ze niet weten dat ze met mensen bezig zijn en niet met beesten.

De moeilijkheden die we ondervinden i.v.m. de opvoeding van onze kinderen kunnen niet weergegeven worden zoals deze echt zijn. We zijn zoekende en vragende van ondersteuning voor ons gezin en vooral voor onze kinderen met beperkingen. Wanneer kan/moet iets 'erg' genoeg zijn?

Een ouder hoopt op 'een beter uitgewerkte ondersteuning voor pleegkinderen met beperkingen'.

9.2.2 Nood aan betere begeleiding en ondersteuning (n = 17)

In de antwoorden rond intensieve gezinsondersteuning worden een aantal concrete situaties aangestipt: ouders verlangen 'meer aandacht voor opvoedkundige omkadering i.v.m. leerstoornissen en psychische problemen', 'meer en professionelere begeleiding van gezinnen waar een kind is/wordt gepest', 'meer en betere ondersteuning van gezinnen met zorgbehoevende kinderen', 'meer hulp voor kinderen met ASS problematiek', 'gemakkelijker toegang tot gespecialiseerde medische assistentie'. Een ouder benoemt het in het algemeen zo: we hebben nood aan 'ondersteuning in onze zorg naar autonomie en inclusie voor onze kinderen'.

Binnen de dienstverlening ervaren enkele ouders de impact van de *wachtlijsten*. 'Nu zijn er ellenlange wachtlijsten voor alles wat te maken heeft met opvang, werken, wonen, ...' Een andere ouder vraagt om 'de wachtlijsten van de thuisbegeleiding die gezinsondersteunend zijn voor kinderen en volwassenen met een beperking, korter te maken', en bovendien 'goedkoper of gratis (vooral voor alleenstaande ouders)'. Daarnaast kampt volgens sommige ouders ook het systeem van het Persoonsgebonden Assistentiebudget (PAB) met te lange wachtlijsten. Volgend citaat toont dit aan:

We ondervinden een enorm grote tekortkoming in de ondersteuning van ons gezin. Oudste zoon met downsyndroom: PAB echt nodig, al jaren op de wachtlijst, nooit 'schrijnend' genoeg. Twee jongste kinderen ASS: enorm belastend voor ons gezin. Drie jaar wachtlijst thuisbegeleiding dus geen ondersteuning (al één jaar voorbij intussen).

Enkele ouders vragen naar 'betere ondersteuning (psychologisch en logistiek) voor de directe verwanten van zorgbehoevend', en de vraag naar 'meer mogelijkheden naar hulp', bv. 'het recht op 2 uur gratis hulp in huis en tuin in geval van invaliditeit'. Ook dit citaat illustreert de nood naar meer ondersteuning:

Meer investeren in woongelegenheden voor mensen met een beperking zodat de toekomst voor de mensen en hun naasten verzekerd is en rustiger wordt. Nu zijn er ellenlange wachtlijsten voor alles wat te maken heeft met opvang, werken, wonen, enz.

Ook een andere ouder benoemt het belang om ‘*zekerheid [te krijgen] over de latere opvang van een kind met een handicap*’.

Enkele ouders weten naar eigen zeggen te weinig op welke voorzieningen het gezin recht heeft. Iemand ziet baat in een *online applicatie*:

Vandaag is het moeilijk je weg te vinden in het aanbod van voorzieningen voor kinderen die extra zorg nodig hebben. Een online applicatie die op basis van vragen je al doorsturen naar mogelijke partners zou handig zijn.

Tot slot wijzen we ook op de volgende positieve ervaring van een ouder:

Wij hebben twee kinderen met diabetes type één. De overheid zorgt ervoor dat zij (kunnen) begeleid worden in optimale omstandigheden.

9.2.3 Autisme (n = 8)

Enkele ouders met een kind dat autisme (ASS) heeft, verlangen van de overheid verschillende zaken: enerzijds meer en betere *begeleiding en ondersteuning*. Dit kan door aangepaste opvang en vrije tijdsbesteding, door het beter coachen van de betrokken leerkrachten, en anderzijds door de wachtlijsten (op thuisbegeleiding) te beperken. Anderzijds hoopt men ook op meer *financiële tegemoetkomingen* (bv. als thuisonderwijs wordt georganiseerd).

10 DE HUISHOUDELIJKE TAKEN (n = 27)

Bijna dertig respondenten benoemen een vorm van, of vraag naar ‘*meer huishoudelijke hulp*’ of ‘*dienstencheques*’. Naast algemene huishoudelijke hulp wijzen deze ouders soms ook specifiek naar ‘*poetshulp zou ik appreciëren*’, ‘*strijken met dienstencheques*’ en ‘*kinderopvang aan huis*’.

Dit gevoel dat ‘*het duurder mag zijn*’ leeft niet bij de andere ouders. Men wil vooral ‘*goedkopere poetshulp*’, ‘*betaalbare huishoudhulp*’, ‘*strijken met dienstencheques*’ minder ‘*duur*’ maken, zelfs ‘*gratis huishoudelijke hulp*’. Er wordt expliciet verwezen naar de *dienstencheques*: men vraagt om deze ‘*zeker te behouden*’, of om deze ‘*(terug) goedkoper*’ te maken, of ‘*fiscaal nog aantrekkelijker*’ te laten zijn. Een ouder geeft aan dat men toch bereid is om ‘*meer te betalen voor een poetshulp, maar [dan] moet deze te vertrouwen zijn, Nederlands spreken en werk correct uitvoeren*’.

Een ouder suggereert de optie om ouders minder te laten betalen in functie van het inkomen. Een paar respondenten vinden dat *bepaalde doelgroepen of omstandigheden* recht geven op extra huishoudelijke hulp, of een voordelig tarief. Men denkt hier bv. aan het ‘*fiscaal aftrekbare poets- en strijkhulp vanaf x-aantal kinderen*’. Huishoudelijk hulp aan gezinnen met twee werkende ouders zou, aldus enkele respondenten, ook meer kunnen worden gefaciliteerd door de overheid: ‘*meer fiscale voordelen bij aanwerven van hulp voor gezin als beide ouders werken*’ ‘*zoals dienstencheques/opvangcheques*’, of bv. ‘*korting voor huishoudelijke hulp*’. Een andere ouder benoemt dat men graag ‘*af en toe [zou] worden beloond: fulltime werken = Sodexo-cheques voor het huishouden*’.

Andere respondenten benoemen ook ‘*alleenstaande moeders*’ als een noodzakelijke doelgroep voor faciliterende maatregelen. Zo vraagt een ouder om ‘*een manier (goedkopere dienstencheques) om alleenstaande mama's te helpen aan mensen die klusjes komen verrichten of evt. werklozen inschakelen*’. Een andere ouder wijst vooral naar de wens tot ‘*ondersteuning voor de werkende (zelfstandige) vrouw door betaalbare (officiële) huishoudhulp hulp!*’. Die hulp is nog meer nodig op moeilijke momenten:

Als alleenstaande moeder is er een groot probleem als ik ziek ben. Bv. als je niet om je medicatie kan gaan, moeilijk boodschappen kan doen etc. Een hulpdienst zou welkom zijn, ook klusjes zoals bv. kuisen, in de tuin werken is soms moeilijk.

11 SOCIAAL LEVEN: VRIJE TIJD (n = 96)

Een ouder vindt het vreemd dat er in de gezinsenquête 'niet gevraagd werd naar middenveld of verbondenheid vanuit verenigingen'. Bijna negentig respondenten vermelden vrije tijd in hun antwoord op de vraag wat de overheid voor gezinnen kan doen.

11.1 TE WEINIG VRIJE TIJD (n = 15)

Een aantal mensen wijzen op de grote druk in het dagelijkse leven door de 'prestatiegerichte maatschappij'.

De huidige maatschappij dwingt mensen tot meer presteren (op alle mogelijke gebieden) op steeds kortere tijd. Dit leidt tot steeds minder vrije tijd of quality time, wat dan weer zorgt voor meer stress, ...

De druk is te hoog in de maatschappij. Schoolmoe-depressies-burn-outs. Ik hoop dat iemand zijn/haar ogen opengaan want blijkbaar streven we nu als een kudde elkaars idealen na waardoor de druk blijft stijgen. Dit gaat ten koste van de gezondheid van onze kinderen gaan.

Het voltijds werken, en de combinatie met het gezin, zorgt er voor sommige ouders voor dat de vrije tijd als te beperkt wordt ervaren.

Beide partners die voltijds werken is sowieso een grote belasting op het gezin! Alle huishoudelijke taken, hobby's kinderen moeten allemaal tussendoor gebeuren en in het weekend. Er schiet weinig vrije tijd over voor de relatie en geeft veel stress. Ik kan zo nog wel even doorgaan...

Een aantal ouders vragen naar 'meer vrije tijd' (zie [arbeid en gezin: combinatie arbeid en gezin](#)). Dit illustreren ook deze antwoorden:

We gaan met ons twee werken om het leven aangenaamer te maken, maar veel vrije tijd is er niet. Het leven wordt maar duurder en duurder. Wat blijft er dan over? (werken en nog eens werken)

Door rekening te houden met de draagkracht van mensen: langer moeten werken is een must, maar mensen moeten de kans krijgen om tijdig even afstand te kunnen nemen want de verwachtingen en eisen op de werkvloer nemen steeds maar toe. Uitspraken (...) zoals: 'Het moet maar eens gedaan zijn met de vrije tijd van de Vlaming te sponsoren' dragen hier zeker niet toe bij.

11.2 FINANCIEEL AANTREKKELIJKE VRIJE TIJDSACTIVITEITEN (n = 44)

Financiële aantrekkelijkheid van vrije tijdsactiviteiten is een belangrijke wens van deze respondenten. Een ouder geeft aan dat 'sport, cultuur en jeugdvakanties financieel aantrekkelijker moeten worden gemaakt' door de overheid. 'Aanbod is er genoeg'. 'Kinderen hebben hobby's wat zeer goed is voor sociale omgang, maar dit kost ook veel geld.' Daarom verwachten enkele ouders *meer financiële tegemoetkomingen* (bv. subsidies) bij jeugd-, kindersport- en andere kampen en andere hobby's, en culturele activiteiten, zodat deze financieel

aantrekkelijker worden. Zeker in het geval ‘het gezin over lage inkomens beschikt’, maar ook ‘als het gezin meer dan één kindje heeft.’ Volgens een andere respondent vallen ‘gezinnen met drie kinderen vaak uit de boot als het om vakanties gaat met kortingen, vaak zijn gezinnen met twee kinderen beter af.’

Vier kinderen hebben, is erg duur als je ze buitenschoolse dingen wil laten doen zoals sport en scouts. Ik wil niet dat mijn kinderen de dupe worden van in een groot gezin geboren te zijn.

Sterker nog, sommige ouders hopen er op dat ze ‘gratis hobby’s kunnen uitoefenen’. Dit zou ook kwetsbare gezinnen kunnen toelaten om hobby’s of andere vrije tijdsactiviteiten te hebben (‘bv. sportactiviteiten voor kinderen met lage inkomens, met omniostatuu...’):

Elektriciteit, internet, educatie, huurprijzen zouden/moeten betaalbaarder zijn voor iedereen. Voor tweeverdieners zijn deze kosten nog haalbaar, maar voor veel alleenstaanden zijn deze vaste kosten echt veel te hoog. Zij geraken in een sociaal isolement omdat er te weinig geld overblijft voor activiteiten buitenshuis.

Wij (ik hoor er ook bij) hebben niets meer over om eens ergens naartoe te gaan, laat staan op vakantie te gaan. Zo raken we ook een beetje geïsoleerd, want er is geen geld om eens naar de cinema of iets dergelijks te gaan.

Tien ouders wijzen op het belang van het nemen van **vakantie**. Verschillende respondenten uit een **eenoudergezin** benoemen hun financiële krappe situatie (‘ik kom amper rond’, ‘Ik moet fulltime werken om rond te komen, en toch kan ik me niet veel permitteren!’), waardoor men zich ‘geen vakantie [kan] veroorloven’ of nooit op reis gaat. Een ouder suggereert om ‘vakanties, reizen en uitstappen aan te schaffen die betaalbaar zijn, speciaal voor mensen met een lager inkomen’. Enkele ouders drukken de wens uit om ‘ook eens op vakantie te gaan en te kunnen sparen’, of om hun kinderen op vakantie te kunnen laten gaan. Zo illustreert ook volgend citaat:

Alleenstaande ouders hebben zware financiële kosten alleen te dragen. Ikzelf ontvang geen alimentatie voor drie kids. (Intussen zijn ze al groot, 16-21-22 jaar!) De kosten om dit (noot: het niet ontvangen van een alimentatie) aan te vechten, kosten van bus, trein, dokter, school, enz.. zijn amper betaalbaar. Werkt nog meer armoede in de hand en leidt ertoe dat ik mijn kids niet kan geven wat ze toch graag ook eens doen bv. op vakantie gaan.

Ook enkele respondenten uit een gezin van **tweeverdieners** geven aan dat ze net genoeg rond komen om zichzelf ‘een maal per jaar een low budget reis’ (of ‘zo goedkoop mogelijk’) te gunnen. De rekeningen kunnen worden betaald, maar voor ‘uitstapjes met de kids’ is er vaak geen budget meer.

Het is frustrerend om te zien hoe mensen (bekwame mensen) met een leefloon hun luxelevens kunnen verderzetten, denk maar aan uitstapjes, luxe auto, vakantie. Terwijl wij als hardwerkend gezin heel erg moeten knokken om dit haalbaar te maken (zo een auto en vakantie kunnen we ons al niet permitteren omdat we moeten verbouwen omdat we niet zo een duur huis konden aankopen (...)).

Een ouder heeft een voorstel tot ‘actie om drie maal per jaar, per gezin, gezinsuitstappen aan verminderde prijzen’ te promoten. Daarnaast is het volgens sommige ouders belangrijk dat de overheid **meer investeert in kunst, (klassieke) cultuur, muziek, en de bibliotheken, sportinfrastructuur en het verenigingsleven** (en onderwijs, sociale voorzieningen), i.p.v. subsidies te schrappen (‘bezuinigen’). Naast een meer algemene verwijzing naar de ondersteuning of de noodzaak daarvan, haalden een aantal respondenten **concrete voorbeelden** aan:

Ik vind dat de overheid niet mag bezuinigen op de sociale voorzieningen zoals openbaar vervoer, bibliotheek, sportinfrastructuur en verenigingsleven. Hierdoor wordt het gezin beperkt in zijn mogelijkheden en kunnen de kinderen niet optimaal ontwikkelen en de ouders niet ten volle ontplooiën of ontspannen. En dat heeft dan gevolgen voor het (gezins)geluk.

De overheid moet 'cultuur toegankelijker houden', en 'doet dit dus niet door tickets voor musea/inschrijving kunstacademie e.d. duurder te maken', aldus enkele ouders. Een ouder uit een eenoudergezin 'geeft aan dat musicals te duur zijn'. Een andere ouder suggereert ook 'cultuurskortingen voor tweeverdieners'. Volgende respondent ziet een optie in 'cultuurcheques':

Cultuur is duur. Naast maaltijdcheques kunnen misschien ook cultuurcheques gegeven worden voor avondje cinema, concert, theater,...

Niet alleen cultuur, maar ook 'sport kost geld, terwijl 'het leven alsmaar duurder wordt'. Meer tegemoetkomingen voor *sporten*, is dus nodig, menen enkele ouders. Een ouder benoemt ook dat 'een gezin met enig kind' 'geen kortingen krijgt op sportactiviteiten'. Een 'werkende alleenstaande ouder krijgt [evenmin] ergens voordeel of hulp (bv. sportkaarten)'.

11.3 RUIMER VRIJETIJD SAANBOD (n = 15)

Verskillende antwoorden betreffen het vrije tijdsaanbod. Soms betreft het de *kwaliteit* ('kunstacademie en muziekschool beter maken'), of de nood aan een meer *doelgroep* gebonden aanbod ('meer vrije tijdsbesteding voor jonge kinderen met autisme'), of een *groter aanbod* tout court. Deze ouders beschrijven ook *specifiek* wat ze wensen: 'bib en leesmogelijkheden', 'meer sportclubs', of 'meer sportgelegenheden van alle leeftijden'. Of nog specifieker:

Overheid steunt teveel het voetbal/tennis. Gemeentes aanmoedigen hun zwembaden niet te sluiten en ze te helpen te renoveren i.p.v. voetbalstadia.

Men verwacht ook van *steden en gemeentes* dat ze meer activiteiten voor kinderen organiseren, ook in kleinere gemeenten. De gemeenten kunnen ook beter worden in het volgende:

'Aan ouders info geven met overzicht in welke stad er iets te doen is van activiteit voor kinderen, wanneer je kan inschrijven (tegen dat je soms iets weet ben je veel te laat) goede info. Sensibilisering over kortingen, kinderen van sport laten proeven (...).'

Deze respondenten vragen ook 'om de buitenschoolse activiteiten beter aan te passen aan werkende ouders': 'wij zijn niet beschikbaar op een woensdagnamiddag om alles te gaan doen!!' Anderzijds hopen sommige ouders op

Meer opvangmogelijkheden voor kinderen van werkende ouders met weinig vrije tijd. Bv initiatieven lanceren en ondersteunen zoals: opvang tijdens boodschappen in het weekend, opvang bij sportcomplex, ontspanningsmogelijkheden voor ouders met jonge kinderen.

Niet alleen werkende ouders, maar ook gescheiden ouders hebben het moeilijk om alles te bolwerken, volgens een respondent: een 'week/week regeling voor de kinderen is nefast voor (...), sportactiviteiten, en andere wekelijkse afspraken indien men alleen op de kinderen moet letten'.

11.4 VRIJE TIJD INTEGREREN IN ONDERWIJS EN WERK (n = 22)

Zoals hoger aangestipt (zie [opvoeding van kinderen](#), [onderwijs: schoolaanbod: op van het gezin](#)), zouden enkele ouders het goed vinden als 'buitenschoolse activiteiten worden gekoppeld aan school' of door 'hobby's in het schoolsysteem te integreren'. Het betreffen hobby's 'die aansluiten bij de specifieke behoefte op basis van leeftijd en interesses' van de kinderen en jongeren.

Dit kan volgens sommige ouders door bv. de *naschoolse opvang* uit te breiden (met activiteiten zoals muziek, sport,...) en de 'faciliteiten van naschoolse activiteiten' (muziek, toneel, danslessen, tekenen,...) op de school zelf te voorzien'. 'De infrastructuur is daar en kan zo beter benut worden. Voor gezinnen scheelt dat heel wat verplaatsing.' Een andere ouder benoemt ook het voordeel dat dit 'praktisch en minder individueel geregeld' moet worden.

Hobby's integreren op school zodat 'vrije' tijd in het gezin echt vrije tijd met het gezin kan zijn zonder in te boeten op het ontwikkelen van andere talenten.

Volgens sommige ouders is een alternatief voor een uitbreiding van de opvang om vanaf het middelbaar *langere schooldagen* (2-tal uren) in te voeren waardoor meer tijd kan worden vrijgemaakt voor sport en cultuur (muziek), 'vlak na of tussen de schooluren' (zie [opvoeding: onderwijs](#)). Dit biedt het voordeel dat iedereen dan een naschoolse activiteit kan beoefenen, ook die kinderen waarvoor de ouders niet de mogelijkheid hebben om de kinderen hiervan te laten genieten.

Een ouder stelt voor om niet alleen tijdens de schoolperiode de hobby's te integreren, maar ook bv. tijdens de *zomervakantie* 'de school en de sportkampen in elkaar te laten overlopen'.

Deze ouders wensen niet alleen dat bv. sporten meer wordt geïntegreerd tijdens de schooltijd, of aansluitend. Men wenst ook een betere of meer 'integratie van sport in *werk*', en dat men 'blijft stimuleren om werknemers te laten sporten tijdens middagpauzes'.

12 GEZONDHEID (n = 33)

12.1 ERVARINGEN M.B.T. GEZONDHEID, ZIEKTE EN GEESTELIJKE GEZONDHEID (n = 7)

Een ouder formuleert hoe tevreden ze is met de steun die er is:

Ik ben heel tevreden met de steun die er is. Als alleenstaande moeder met gezondheidsproblemen is het voor mij erg belangrijk om ondersteund te worden, geloofd te worden en tijd en ruimte te krijgen. Ik heb de grootste moeite met alle taken gecombineerd te krijgen en ben nog steeds beschaamd en voel me er schuldig over. We moeten veel te veel in deze maatschappij.

Enkele ouders vertellen anderzijds over de 'traumatische ervaringen op het vlak van gezondheid' (bv. een kind dat psychiatrisch wordt behandeld), of hoe moeilijk het is om te blijven werken met bepaalde gezondheidskwalen (bv. 'steunkousen voor lymfoedeem'), of hoe lastig het is met een 'geestelijke ziekte':

Ik heb niet gevraagd om ziek te zijn, ik zou veel liever werken vooral geestelijke ziektes worden onderschat, ik wil niet profiteren van de maatschappij, maar ik zit vast in de systemen zonder sociaal contact door mijn ziekte.

Andere respondenten zijn van mening dat de *'te hoge druk in de maatschappij'* *'ten koste gaat van de gezondheid van de kinderen'*, en een andere respondent voorspelt dat *'de ziekteverzekering vele burn-outs zal moeten onderhouden door de werkdruk, stress en het verlengen van de pensioenleeftijd'*. Zie hiervoor ook uitgebreid bij het onderdeel over de hoge druk in de maatschappij.

12.2 MEER INVESTEREN IN DE ZORGSECTOR (n = 8)

Een ouder wijst op het belang van *'gratis gezondheid'*. Een andere respondent vreest dat België niet alleen *'een klasse-justitie'* hanteert, maar *'weldra ook de klasse-zorg'*. Men vraagt daarom enerzijds om *'de zorgverlening betaalbaar te maken voor de lage inkomens'* en men vraagt de overheid om meer te investeren in de zorg: *'Investeer in de zorg (ouderenzorg, kansarmenzorg, jeugdzorg)'*, en bv. *'niet aan de mutualiteiten te komen – je gezondheid is belangrijk naar jezelf, partner en kinderen toe'*.

De mensen die *in de zorgsector werken*, vragen een *'pensioen'* en een betere verloning: *'het is een cliché, maar het is een onderbetaald beroep'*.

Betaal de witte zorg meer i.p.v. daar altijd op te besparen. Zij zorgen voor de mensen voor een loon minder dan een dopper.

Zie ook: [financiële situatie: uitkering voor ziekte en medische kosten](#).

12.3 DIENSTVERLENING (n = 12)

Een tiental respondenten hebben verschillende suggesties m.b.t. de dienstverlening binnen de gezondheids- en zorgsector.

Vooreerst wil men in het algemeen *'de wachttijden [en –lijsten]' in de gezondheidszorg/ zorgsector 'wegwerken'*. Het *'vinden van gepaste psychologische hulp'*, is volgens een ouder een *'heel moeilijke onderneming voor mensen in nood'*. Men wil hulpverlening zonder *'lange wachtlijsten'*, zodat eventuele hulp ingeschakeld kan worden wanneer er nood aan is'.

Bij emotionele problemen bij kinderen is er altijd een zeer lange wachtlijst een men kan geholpen worden en kost het handvol geld. Hier zou meer steun wenselijk zijn.

Enkele ouders vragen om *'niet te besparen op bv. het aantal dagen in het ziekenhuis na de bevalling'*. Men wil *'langer op de materniteit blijven'*.

Ten derde ervaren een aantal respondenten *te veel administratieve zorgen* in geval van ziekte, bv. *'de medische voorschriften'*, *'alle medische uitgaven via derdebetalerssysteem.'* Maar men ervaart ook moeilijkheden in het geval van de ziekte-uitkering

Momenteel herstel ik van borstkanker. De extra papiermolen die dit met zich meebrengt om ziekte-uitkering te krijgen moet worden vereenvoudigd.

Een ouder vraagt zich af in welke mate de zorgsector wordt *gecontroleerd*:

Controle op dokters? Controle op ziekenhuizen? Leerkrachten moeten zich voor het minste verantwoorden maar hoe zit het met dokters (al dan niet huisartsen of specialisten)

Tot slot hoopt een respondent dat *'mensen met problemen (alcohol, psychische problemen, drugs) gedwongen [worden opgenomen]. Geen excuus voor meerderjarigheid. Deze mensen dienen geholpen te worden.'*

12.4 ERKENNING ZIEKTE OF HANDICAP OF PROBLEMATIEK (n = 6)

Sommige ouders hopen dat de problematiek van hun kinderen wordt erkend of een bepaald statuut krijgt. Enerzijds willen ouders *‘ernstige leerproblemen bij kinderen ook [laten] erkennen als handicap met bijhorende voordelen’*, *‘psychische beperkingen laten gelijkstellen met fysieke’* of bv. *‘de ziekte fibromyalgie te laten leiden tot de erkenning als invalidegerechtigde’*, net zoals *‘CVS (chronisch vermoeidheidssyndroom)’*. Een andere ouder geeft aan dat het oneerlijk is als er een verschil is in de toekenning van het verhoogd kindergeld terwijl de twee kinderen hetzelfde probleem hebben.

13 GEZIN IN LEEFOMGEVING (n = 577)

13.1 WONEN (n = 320)

We bespreken het thema wonen vanuit een breed perspectief (van ‘woonbeleid en -oplossingen’, over ‘de buurt’), naar een individueel perspectief (‘wonen en aankopen van een woning’, ‘huren’, sociale woningen’), met op het kleinste niveau: de nutsvoorzieningen die ervoor zorgen dat men kan wonen in een verwarmd huis met stromend water.

13.1.1 Het woonbeleid en haar doelgroepen (n = 19)

Een respondent vraagt de overheid om *‘betere woonoplossingen’* uit te werken. Een andere ouder reflecteert over de toekomst:

Het woonbeleid in Vlaanderen beter te bekijken, zodat dit betaalbaar blijft voor onze kinderen. Ook een goed beleid uitschrijven, woon en werkomgeving

Een goed woonbeleid moet volgens een paar ouders ook tegemoet komen aan de beschikbaarheid van voldoende kinderopvang ([zorg: kinderopvang](#) en [wonen: ‘buurt’](#)), én betaalbare woningen. Op dit laatste gaan we verder dieper in.

Sommige respondenten vragen ook aandacht voor *‘gezinnen met huisvestingsproblemen’*, voor éénoudergezinnen, en gezinnen met een beperkt inkomen:

Wij hebben het goed met twee volwaardige inkomens en een eigen huis. Echter heel veel mensen hebben het heel erg moeilijk, zeker wanneer er maar één inkomen is. Mensen raken dan ook heel moeilijk aan een goede geschikte woning en komen snel in een neerwaartse spiraal en armoede terecht. De overheid moet hier aandacht voor hebben.

Speciale aandacht wordt door een aantal ouders gevraagd voor *‘zorgwoningen’*. Er zou een *‘wettelijke, eenvoudige regeling voor het plaatsen van een zorgwoning’* moeten komen, volgens een ouder. Bovendien hopen een aantal ouders op *‘meer subsidies voor de bouw van een zorgwoning’*, of *‘meer subsidies voor aanpassingen aan een woning t.b.v. een gehandicapt kind’*. Daarnaast wensen enkele ouders dat er ook meer wordt geïnvesteerd in woongelegenheden voor mensen met een beperking, buiten de eigen gezinswoning:

Meer investeren in woongelegenheden voor mensen met een beperking zodat de toekomst voor de mensen en hun naasten verzekerd is en rustiger wordt. Nu zijn er ellenlange wachtlijsten voor alles wat te maken heeft met opvang, werken, wonen, enz., enz.

Daarnaast verlangt men naar *‘regelgeving over kangoeroewonen’* en vragen de ouders om *‘meer rekening te houden met nieuwe gezinssamenstellingen in de woningbouw’*.

Een respondent formuleert een vraag rond de mogelijkheid om een officiële verblijfplaats op een recreatiedomein te mogen hebben:

Ik verblijf momenteel op een recreatie domein die beschouwd wordt als 2e verblijf, graag had ik mij ingeschreven in de gemeente van dit recreatiepark, maar dat mag blijkbaar niet. Hoewel ik dacht dat iedere Belg zich vrij kon nestelen waar hij wou.

De respondenten hebben ook suggesties rond een milieuvriendelijk woonbeleid (zie: [milieu](#)). Tot slot zijn er ook een aantal suggesties rond de administratieve zijde van het wonen (zie: [overheid: administratieve vereenvoudiging](#)).

13.1.2 Betaalbaar wonen: de woning (n = 131)

Een woning kopen (n = 68)

Verskillende respondenten geven aan dat ze het *moeilijk hebben om een huis te kopen of te renoveren*. Samen met de andere uitgaven (bv. 'kinderopvang', 'studerende kinderen, rijschool') 'is het moeilijk om het hoofd boven water te houden' en is er nood aan 'wat meer ademruimte'. Deze citaten illustreren dit verder:

Ik werk behoorlijk veel opdat mijn gezin niets tekort zou hebben maar ik betaal veel belastingen (bouwsector). Ook zijn we financieel nog niet in staat een eigen woning te kopen.

Meer tijd om door te brengen met mijn gezin. Maar meer tijd en minder werken mag niet resulteren in minder loon omdat het nu reeds constant berekenen is hoe de maand goed door te komen, hoe zuinig te leven omdat er af en toe ook renovatie (dringende) aan de woning moeten opgevangen worden.

Algemeen zijn deze respondenten van mening dat de 'vastgoedprijzen omlaag moeten', en mensen financieel meer moeten worden ondersteund bij de aankoop van een huis. Het betaalbaar maken van de woningen, is volgens deze respondenten voor verschillende doelgroepen een noodzaak: eenouder- en jonge gezinnen. Zo is het vandaag 'heel moeilijk' om 'zelfstandig een huis te kopen', of om als 'jong gezin financieel een eigen huis te kopen, kinderen, werken, eigen leven en daarbij met alles rond te komen'. Enkele respondenten antwoordden het volgende op de vraag wat de overheid meer voor gezinnen kan doen:

Met meer betaalbare woningen/bouwgronden. Voor gezinnen (met hardwerkende tweeverdieners) zonder financiële steun van ouders of andere wordt het stilaan onbetaalbaar om een geschikte betaalbare woning te kopen/bouwen

Goedkopere koopwoningen: jonge gezinnen, die 3 slaapkamers nodig hebben moeten al direct kopen vanaf 300.000€. Dat is voor ons niet betaalbaar. Misschien meer goedkopere gronden aanbieden, zoals vroeger meer gebeurde of meer financiële hulp.

Een aantal antwoorden signaleren dat meer *betaalbare woningen in de steden* een stadsvlucht kan vermijden. Een respondent vraagt naar meer goedkopere bouwgronden voor jonge gezinnen *aan de kust*.

Sommige respondenten geven aan onzeker te zijn over *de toekomstige prijs van woningen*. Ze vragen om 'het Vlaamse woonbeleid beter te bekijken, zodat dit betaalbaar blijft voor onze kinderen', of:

De basisbehoeften 'eten en wonen' voor onze toekomstige kinderen moet betaalbaar zijn en blijven. Ik vind de prijs van een woning te duur. Wij lenen te lang en te veel waardoor een grote periode van het leven naar bakstenen gaat en er minder consumptie is

Betaalbare woningen voor jongeren! Nu wordt de markt vervalst door de IMMO-maffia. Ganse percelen bouwgrond worden opgekocht door immo-firma's die 100 km verder geregistreerd zijn = schande!!

De respondenten benoemen niet alleen knelpunten, maar ook een aantal elementen waardoor de overheid een verschil kan maken:

Een woning huren (n = 19)

Niet alleen een huis kopen moet goedkoper volgens een respondent, dit geldt ook voor een huis huren. Verschillende respondenten ervaren de te betalen *huurprijs* als te hoog. Dit is een uitgave die voor enkele respondenten zwaar doorweegt. Uit de enquête bleek het voorbeeld dat dit sterk wordt gevoeld op momenten van gewijzigde omstandigheden, wanneer bv. het kind niet langer ten laste is, en er verschillende tegemoetkomingen wegvallen ('*alimentatie, kindergeld*') of verminderen ('*invaliditeitsuitkering*'). Men roept op om '*de huurmarkt betaalbaar(der) te maken*' en de '*huurprijzen te verlagen*'. Enkele ouders vragen daarom voor een '*huursubsidie*', '*huurtoelage*', '*sociale korting*' of '*tussenkost in de huur*'.

Sommige respondenten geven aan dat de huurprijzen voor iedereen betaalbaar moet zijn, anderen benoemen hierbij een *specifieke doelgroep*: '*gezinnen met een laag inkomen*', '*arme mensen*', '*alleenstaande (ouders)*'. Niet alleen de huurprijzen moeten verlagen, ook '*de kansen op de huurdersmarkt moeten verhogen*'.

Een ouder vraagt naar '*betere huurwetgeving*'. Een paar ouders suggereren om de index van de huur vast te zetten want '*na een paar jaar wordt de woning zo onbetaalbaar*'. Een ander concreet voorstel betreft het volgende:

De huur van je woning aftrekbaar maken van de belastingen, zou ook al een grote hulp zijn.

Niet alleen de huurprijs, ook de '*kwaliteit van het huis*' en een appartement dat groot genoeg is voor een groot gezin, worden vermeld als knelpunten.

Sociaal wonen (n = 10)

Verschillende respondenten drukken de wens uit om een sociale woning te worden toegewezen. Anderen signaleren daarenboven de nood aan meer sociale woningen, en vooral snellere toewijzing ('*drastische verkortingen van de wachttijden*'). Enkele respondenten illustreren dit met de melding dat ze respectievelijk al zes of zeven jaar wachten op de toewijzing.

Een respondent suggereert om '*de sociale woonwijken iets makkelijker toegankelijk te maken*'. Niet iedereen is gewonnen voor het idee van sociale woonwijken. Zo stelt een andere respondent het concept van de sociale verkaveling in vraag:

Sociale verkavelingen zijn discriminerend t.o.v. de middenklasse: asociaal. Waarom kan men sociale verkaveling (loten) niet aan iedereen verkopen. Via een verdeelsleutel gebaseerd op het loon komt iedereen in aanmerking voor een bouwgrond en krijg je meer diversiteit in een woonwijk.

Beleidsinterventies om kostenzijde van wonen goedkoper te maken en financiële tegemoetkomingen (n = 34)

Gelet op de hoge huisprijzen, verlangen enkele ouders naar '*meer ondersteuning op financieel vlak, bij o.a. een lening voor een huis*', '*het gemakkelijker toekennen van een krediet*', '*lagere interesten op leningen*', of '*leningen goedkoper maken*'. Sommige respondenten benoemen specifiek '*de sociale woonlening*' en dat deze '*voor iedereen*' moet kunnen, terwijl anderen hopen op een '*aanpassing van de barema's*'. Een andere ouder wenst dat '*de sociale woonleningen worden opgetrokken naar de huidige waarden van een woning*'.

Een paar ouders suggereren bovendien dat het *Kadastraal Inkomen* (KI, of onroerende voorheffing) moet 'verlagen'. Ook een 'korting', of het 'afschaffen' wordt verlangd. Een ouder wenst de afschaffing van de belasting op het eerste onroerend goed. Over tweede en volgende huizen gesproken: een andere ouder geeft aan het als oneerlijk te ervaren in welke beperkte mate 'eigenaars van bv. drie of meer huizen naast hun eigen woning slechts worden belast'. De verlaging van het KI is volgens sommige ouders nog sterker nodig voor eenoudergezinnen. Een ouder formuleert expliciet dat 'de betaling van het KI een grote impact op ons jaarlijks budget heeft!' Een andere respondent vraagt zich af of de mogelijkheid niet kan worden geboden om het KI in schijven af te betalen. Tot slot vraagt een respondent om 'de kosten bij de aankoop van een huis (bv. registratiekosten) te verminderen'.

Een paar ouders signaleren de wenselijkheid van een *woonpremie*, en hoe anderzijds 'het afschaffen / verminderen van de *woonbonus* [en de vermindering van het pensioensparen] de burgers met mondjasmaat leeg zuigen'.

Ook voor *nieuwbouwwoningen* blijken financiële tegemoetkomingen welkom. Zo wijst een ouder op de meerwaarde om ook 'premies/subsidies voor nieuwbouw' toe te kennen, net als 'de verlaging van de BTW bij (relatief) nieuwe woningen (6% i.p.v. 21%)': 'dan moeten mensen geen woningen kopen om daarna af te breken'. Ook volgend citaat gaat hierover:

Premies geven aan jonge gezinnen die een nieuwbouw bouwen volgens de huidige normen. Niet enkel premies geven bij renovaties. BTW op nieuwbouw verlagen. Op dit moment is het verschil tussen BTW op nieuwbouw en BTW op renovaties te groot. Het is bijna onmogelijk voor jonge gezinnen om nog een nieuw huis te bouwen. Het leven betaalbaarder te maken voor jonge gezinnen.

Enkele respondenten verwachten ook *meer steun bij het renoveren*, door 'meer premies', of 'hogere renovatiepremies' ('ook voor isolatie'). Een ouder wenst dat 'de premies worden aangepast aan de lonen van alleenstaanden'. Ook een jong gezin verwoordt duidelijk de hoop op meer premies:

Een jong gezin heeft veel kosten: woning, kinderen, renovatiewerken, maar nog niet de financiële middelen om dit allemaal te bekostigen. Ondersteuning vanuit de overheid zou welkom zijn. De huidige Vlaamse premies zijn enkel voor mensen met een heel laag inkomen.

Enkele ouders plaatsen wel een kanttekening bij de *modaliteiten van de premies*. Men wil enerzijds een 'beter overzicht in de beschikbare premies met duidelijke uitleg'. Een andere respondent vindt dat 'renovatiepremies veel duidelijker en eenvoudiger moeten zijn'. Ook het 'creëren van rechtszekerheid door niet te pas en te onpas en soms met terugwerkende kracht regelgevingen te wijzigen (bv. ecologische subsidies)' wordt wenselijk geacht. Daarnaast wijzen een paar respondenten er op dat het soms beter is om 'bepaalde subsidies gescheiden ('apart') te houden (bv. isolatie en glasisolatie), aangezien het voor een doorsnee gezin onbetaalbaar is om dit in één keer te doen'. Het zijn net 'de mensen met minder geld die de premies harder nodig hebben', en voor hen 'is het financieel niet mogelijk om bv. verschillende renovaties in een keer te doen'. Een ander antwoord zoekt soelaas voor mensen die verbouwen met één inkomen:

Ik zou graag mijn huis grondig renoveren maar met 1 inkomen gaat dat heel erg moeilijk. Subsidie is misschien mogelijk, maar men moet eerst de uitgaven doen om dan pas de subsidie te krijgen. Als alleenstaande is het een stuk moeilijker om dit gedaan te krijgen. En juist daar knelt het schoentje. Subsidies zouden bv. kunnen werken met voorschotten.

Tot slot vraagt een respondent 'minder notarisgedoe betreffende huis en verbouwing, enz.' Dit is nu 'financieel erg belastend'.

13.1.3 Betaalbaar wonen: de nutsvoorzieningen (n = 170)

Of men nu huurt, bouwt, of renoveert: deze ouders benoemen veelvuldig dat de nutsvoorzieningen die gepaard gaan met het alledaagse wonen *goedkoper* moeten. Met de term nutsvoorzieningen doelen de respondenten op 'elektriciteit', 'water', 'gas' en 'stookolie' (mazout).

Enkele respondenten geven aan dat de 'energierekening op één jaar meer dan verdubbeld is!!' Of: 'Het leven is veel duurder geworden.' en 'bovendien stijgt mijn loon niet recht evenredig met de stijging van de huishoudelijke uitgaven (elektriciteit, verzekering, voeding, gas enz. enz.)'.

Niet altijd beknabbelen op de gewone burger. Ons inkomen is niet eindeloos rekbaar. Dus energie, water, basisbehoeften => zorg dat ze betaalbaar blijven.

Deze respondenten willen minstens dat de overheid 'de kosten van nutsvoorzieningen in de hand houden'. Maar eigenlijk verwachten veel respondenten een 'lagere energiefactuur'. Dit kan door 'meer tegemoetkomingen zoals vroeger', 'het verlagen van de prijs', of 'een lager BTW-tarief':

Elektriciteit is een basisbehoefte, dus hier zou 6% btw op moeten staan i.p.v. 21%.

Dat gevoel van *basisbehoefte* wordt gedeeld door heel wat respondenten: 'elektriciteit is geen luxeproduct', 'gas/elektriciteit zijn dingen die iedereen nodig heeft', of: 'kosten voor basisbehoeften onder controle houden'. Andere respondenten beschrijven het zo:

Energie is dubbel getaxeerd en is eerder een luxe product aan het worden i.p.v. basis.

Door meer rekening te houden dat elektriciteit gas en water behoeften zijn welke men dagelijks nodig heeft. Een groot deel van het gezinsbudget gaat hieraan op.

Niet steeds weer kosten uitvinden voor zaken die voor iedereen een recht zijn zoals op nutsvoorzieningen, drank en eten. Laat basisbehoeften betaalbaar zijn en geen bron om de schatkist te vullen. Haal dit bij de luxemensen.

Enkele ouders vragen om de 'afgeschafte voordelen voor nutsvoorzieningen terug in te voeren', door 'terug meer gratis elektriciteit en gratis water per inwoner' toe te kennen.

Energiekosten terugschroeven, water veel te duur, gas, elektriciteit,... Sinds afschaffing gratis elektriciteit, water, gas enz. serieuze brok uit ons budget.

Men wil dat de nutsvoorzieningen 'betaalbaar zijn voor iedereen'. Sommige doelgroepen worden evenwel expliciet benoemd: 'eenoudergezinnen', 'alleenstaande moeders', 'gezinnen met huismoeders', 'gezinnen met een bescheiden inkomen', 'gewone middenklasse gezinnen', 'gezinnen met twee kinderen of meer'. Een ouder roept op om 'een sociaal tarief toe te passen'.

Elektriciteit, internet, educatie, huurprijzen zouden/moeten betaalbaarder zijn voor iedereen. Voor tweeverdieners zijn deze kosten nog haalbaar, maar voor veel alleenstaande zijn deze vaste kosten echt veel te hoog. Zij geraken in een sociaal isolement omdat er te weinig geld overblijft voor activiteiten buitenshuis.

Wanneer het over de energiefactuur gaat, nemen de respondenten vaak letterlijk de term '*Turteltaks*' in de mond (n = 31). Niet alleen de stijging van de energierekening, ook het feit dat 'de Turteltaks geen rekening houdt met gezinssamenstelling' wordt bekritiseerd (bv. 'een huis verwarmen voor vijf of voor één')

Er zijn teveel belastingen en taken die dezelfde zijn voor alleenstaande moeders als dan bij koppels. BV Turteltaks = 100 euro voor mezelf maar ook voor twee verdieners. Het is niet meer leefbaar voor alleenstaande moeders met studerende kinderen.

Sommige mensen die elektrisch verwarmen geven aan dat ze het moeilijk hebben en vragen 'om de energiefactuur niet telkens te verhogen':

Heel de regeling rond de energierekening (elektriciteit) +-30 jaar geleden werd dit gepromoot...nu word je bijna financieel gelyncht als je alles op elektriciteit hebt.

De frustratie is ook bij andere respondenten duidelijk:

Nu moeten we taksen betalen op dingen die we niet kunnen plaatsen met name zonnepanelen. Er kan niet blijven gemelkt worden!!

Een respondent noemt de 'zonnepanelenkwestie' 'regelrecht wanbeleid'. Veelvuldig wordt opgemerkt dat 'de gewone gezinnen moeten betalen voor anderen die er beter voor staan', of dat men 'door een beperkt budget geen zonnepanelen kon kopen, en dus geen subsidies of voordelen ontvangt, maar wel de rekening krijgt voorgeschoteld', of: men wil evenmin 'opdraaien voor andermans uitgaven. Op dat moment geen marge voor deze investeringen, maar moeten er nu wel voor betalen'. Enkele respondenten hebben daarom de suggestie voor de overheid om niet meer uit te geven dan mogelijk is, of:

Door geen domme beslissen nog te nemen, zoals de zonnepanelen. Eerst heel veel (veel te veel) en dan op 't einde geen meer en de anderen doen betalen om de kosten te betalen. En ik denk dat er nog veel voorbeelden zijn! PS. Ik heb er zelf ook.

Verschillende respondenten duiden in dit kader op de discrepantie in de elektriciteitsfactuur voor bedrijven en de gewone mens:

Zoals het meest gebeurt, wordt de kleine garnaal de zondebok door bv. elektriciteitskosten, die zijn procentueel veel hoger voor gezinnen dan bedrijven.

Blunders zoals met de zonnepanelen niet op de nek schuiven van de burger maar aan de fabrieken de factuur presenteren.

Tot slot vraagt een ouder of er een 'open markt' kan komen 'voor internet, elektriciteit en water'.

13.1.4 De woonomgeving (n = 15)

Enkele respondenten formuleren een aantal suggesties rond de buurt, bv. op het niveau van de *aanwezigheid van voorzieningen* voor kinderopvang. Zoals aangestipt bij [zorg: kinderopvang](#), zorgt volgens sommige ouders onvoldoende kinderopvang in de buurt voor een stadsvlucht.

Algemeen benoemt een ouder de wens naar 'ondersteuning van het sociaal leven, *leefbaarheid dorpen en steden*' omdat men 'ook wil kunnen leven naast werken.' Een andere ouder wijst op 'de nodige aandacht voor een veilige, gezonde leefomgeving' (o.a. 'natuur (...) in functie van welzijn van het gezin'. Enkele ouders illustreren dit met het antwoord dat er 'meer moet worden geïnvesteerd in toekomstgerichte groene projecten', 'meer groene open ruimte', 'meer natuur in het algemeen en in de omgeving van de woning'. Ouders hopen ook op de aanleg van 'meer *buurtspeelpleintjes*'. Iemand zou dit zelfs laten formaliseren:

Meer speelpleinen oprichten in woonwijken waar kinderen elkaar kunnen treffen. Een verplichting hiervoor inbouwen in nieuwe verkavelingen bijvoorbeeld.

Dit past ook in wat een andere respondent verlangt: *'ontmoeting in straat, wijk, stad,... stimuleren'*. Een concreet voorstel dat hierbij aansluit, richt zich op de organisatie van *'festivals in iedere straat zodat mensen beter kennis maken.'* Anderzijds verwacht een andere respondent dat de overheid net *'meer werk maakt van buurt- en nachtsilte'*.

Een ouder verzoekt de overheid om elke week het *huisvuil* te laten ophalen, en een andere ouder vraagt meer aandacht om overal *'een goede hygiëne'* te installeren (door bv. *'propere openbare toiletten'*).

13.2 MOBILITEIT (n = 107)

13.2.1 Betere mobiliteit (n = 26)

Een twintigtal respondenten vragen om *'een betere mobiliteit'*, een *'duidelijk beleid'*. Als we dit verder exploreren, dan blijkt dat sommige ouders hier mee duiden op het voorrang geven aan buurtspeelpleintjes, groene ruimte en veilige (fiets)wegen voor kinderen i.p.v. appartementsblokken en auto's (*'met de fiets in de file?'*) of anders gezegd:

Openbare ruimte terug aan de mensen geven i.p.v. aan de auto, kinderen de mogelijkheid geven om veilig op straat te spelen, fietsen,...

Voor andere respondenten betekent een betere mobiliteit: *'het woon-werkverkeer'* of de *'verkeersproblematiek (incl. files)'* *'beter aanpakken'*. Door te *'zorgen voor minder files'*, via *'een structurele aanpak'*. Hierdoor kunnen de gezinnen *'meer tijd met elkaar doorbrengen'*. Een reden waarom enkele respondenten dichter bij huis zijn gaan werken (en *'bewust niet meer in Brussel'*).

Iets doen aan het dagelijkse fileleed. Dit kost ons gezin veel kostbare tijd die we met elkaar kunnen besteden, zorgde voor veel ergernis bij mezelf.

Files = enorm veel tijdverlies en verlies aan levenskwaliteit

'Meer flexibiliteit m.b.t. de uren', 'glijdende uren', 'meer inspraak', waardoor men kan *'vermijden dat iedereen op dezelfde tijdstippen (piekuren) de baan op moet'*. Maar ook *'meer thuiswerk'* ziet men *'als oplossing voor het fileprobleem'*.

Voor mijn persoonlijke situatie zou een aanmoediging van thuiswerk een ganse verbetering zijn. Zo zou ik wat minder tijd spenderen aan woon-werkverkeer en meer kunnen helpen in het gezin.

De overheid zou volgens een respondent ook kunnen voorzien in *'meer werk dicht bij huis'*. Dit legt volgens een respondent de link naar het meer inspelen op duurzame mobiliteit.

In het kader van het *verduurzamen van de mobiliteit* verzoeken een aantal ouders voor *'het delen van auto's'*, en het *'voorzien van openbare oplaadpunten voor elektrische voertuigen'*. Een andere respondent formuleert een pleidooi voor een mobiliteit die het leefmilieu niet schaadt:

Als wij op weg naar school op de fiets een doorgangsweg kruisen zegt mijn achtjarige zoon: 'dat die auto's nog altijd mogen rondrijden, dat begrijp ik niet, je proeft gewoon de slechte lucht'. Het leefmilieu waarin onze kinderen en kleinkinderen moeten groot worden baart mij zorgen. Misschien is dit niet de bevoegdheid van jullie departement, maar het zou het wel moeten zijn. Iedereen zou hier mee bezig moeten zijn, het is gewoon te belangrijk!

13.2.2 Financieel (n = 27)

Men wil dat de overheid *'blijvend investeert in mobiliteit'*, en *'meer wegen beter gaat onderhouden'*. Een drietal ouders wijzen op het belang om te *blijven investeren* in openbaar vervoer, en in *'betere voorzieningen voor leerlingen en studenten'*. Een andere geeft aan dat het belangrijk is om het openbaar vervoer meer te *'ondersteunen, i.p.v. af te bouwen'*. Of anders gezegd:

Ik vind dat de overheid niet mag bezuinigen op de sociale voorzieningen zoals openbaar vervoer

Er zijn daarenboven verschillende suggesties om de mobiliteit betaalbaar(der) te houden en / of te maken. In het bijzonder menen enkele respondenten dat de *'vergoeding woon-werkverkeer'* *'beter kan worden vastgelegd voor de gewone werkende mensen'*. *'De verplaatsing naar het werk is een groot bedrag.'*

Een ouder vraagt naar *'meer middelen voor gemeente om de straten her aan te leggen'*.

Fiets

We stippen daarnaast ook de vraag aan naar een hogere *fietsvergoeding* (*'moet omhoog'*). Daarenboven vinden deze ouders dat het *openbaar vervoer* goedkoper moet, of zelfs gratis.

Openbaar vervoer

Enkele ouders koppelen een voordeeltarief voor het openbaar vervoer aan het hebben van twee kinderen, of aan de schoolgaande kinderen. In dit kader duidt een respondent op de oneerlijkheid m.b.t. de treintarieven voor een student beneden of boven de 26 jaar. Een andere respondent suggereert een *'administratieve vereenvoudiging voor het toekennen van de verminderingskaart voor de NMBS: via ID-kaart i.p.v. een rompslomp met papieren'*.

Niet iedereen deelt de vraag naar een goedkoper openbaar vervoer: een respondent vraagt zich af of het gewone vervoer niet meer ondersteund moet worden i.p.v. het openbaar vervoer, een andere ouder werpt de vraag op of de middelen die naar het gratis bus- en tramvervoer voor gepensioneerden gaan, niet beter kunnen worden geïnvesteerd in andere zaken (bv. studiekosten).

Auto

Sommige ouders hebben ook verwachtingen rond de financiële tegemoetkomingen voor de *auto*. De antwoorden m.b.t. dit vervoermiddel behelzen de twee uitersten van het spectrum: zowel het meer als minder tegemoetkomen in de kosten die met het autorijden gepaard gaan.

Minder tegemoetkomen, dat kan door het opleggen van een kilometerheffing. Een respondent geeft aan dat er veel op de schouders terecht komt van gezinnen met een gemiddeld inkomen, zonder *bedrijfswagen* en tankkaart.

Anderzijds: wie een bedrijfswagen heeft, lijkt daar tevreden mee:

Beide hebben we een bedrijfswagen en zijn hier enorm tevreden mee. Mocht het beleid zo veranderen dat we deze niet meer hebben, zal deze vervangen worden door een eigen wagen (mogelijk meer vervuilend). Wel bereid om hybride elektrische wagen te rijden. Tijdsduur maakt dat wagen noodzakelijk is om alles te runnen / 'bol' werken.

De bedrijfswagen ligt gevoelig, zowel bij zij die er recht op hebben, als zij die er geen hebben:

Een bedrijfswagen hoeft geen 4x4 te zijn. Wij hebben ook een gewone auto en dat lukt ook.

Een respondent ervaart het zo: *'afblijven bedrijfswagen want vooral jonge gezinnen worden getroffen'*. Meer tegemoetkomen aan de autorijdende Vlaming, dat kan niet alleen d.m.v. de bedrijfswagen, maar ook door *'een korting op wagens'* te geven. Of door de benzine- en dieselprijzen redelijk te houden; *'auto en benzine worden alle jaren duurder (...) en daar gaat een groot deel van het budget naartoe'*.

Een andere ouder vraagt zich af of de modaliteiten van de verkeersbelasting niet kunnen worden versoepeld: *'maandelijkse betaling van een kleiner bedrag, i.p.v. jaarlijks'*.

Mobiliteitsvergoeding

Enkele ouders dromen van een *'mobiliteitsvergoeding voor iedereen'*, eventueel *'door de subsidies voor salarismotoren te verlagen'*. En wat met de burger *'die té dicht bij het werk woont om zelfs maar kans te maken op een fietsvergoeding'*: kan deze *'een bonus worden toegekend'*?

13.2.3 Openbaar vervoer (n = 47)

Bijna de helft van de antwoorden die over mobiliteit gaan, betreffen het openbaar vervoer. Eerst en vooral duiden de respondenten op de nood aan *een betere (georganiseerde) dienstverlening* (n = 28).

Beter betekent voor sommige ouders vooral *'sneller' en 'stipter'*. Dit zal volgens een ouder ook resulteren in *'meer tijd voor het gezin'*.

Door een betere (dus betrouwbare en snelle) treinverbinding. Ik verlies letterlijk uren met onderweg te zijn. Al 14 jaren neem ik de trein en de rusttijd blijft toenemen. Achteruitgang.

Beter kan ook duiden op een *meer aangepaste* dienstverlening: zowel naar type (*'busvervoer buitengewoon onderwijs type 9 loopt mank'*), qua timing (*'in het weekend', 'na 22u' en 's nachts'*), als ruimtelijk (*'betere ontsluiting van het platteland', 'meer bussen tussen de provinciesteden' of 'bussen en trams parallel aan gewestwegen'; 'stopplaatsen aanpassen aan de drukke punten'*; specifiek vermeld: *'rond Brussel', 'de sneltram Hasselt-Maastricht realiseren', 'snellere treinverbindingen vanuit Limburg richting Antwerpen en Brussel'*). In die optiek pleit een ouder voor een betere coördinatie tussen de MIVB en De Lijn.

Eén ouder merkt op dat hij het moeilijk heeft dat de NMBS soms staakt (*'gijzelen de burger'*).

Tot slot vragen een aantal respondenten ook een *'beter verzorgd openbaar vervoer', 'zeker rond Brussel'*.

Aanmoediging openbaar vervoer is ok op voorwaarde dat alles mekaar op mekaar aansluit.

13.2.4 Fiets (n = 17)

Naast het openbaar vervoer, is ook de fietsende medemens een thema. Ouders benoemen de wens naar *'betere fietspaden'*, en het *'uitbreiden'* van fietspaden. Ook *'fietsveiligheid'* is een thema, net als de *financiële tegemoetkoming* (zie beide punten hier net boven).

13.3 MILIEU (n = 49)

13.3.1 Algemeen milieubeleid (n = 17)

Deze ouders verwachten dat de overheid meer investeert in het milieu. Dit wordt op verschillende manieren uitgedrukt: *'meer natuur in de woonomgeving en in het algemeen', 'meer zorg voor behoud en de verbetering van ons leefmilieu', 'een open en sociaal bewogen België met het oog op natuur en milieu', een beleid waarbij 'ecologie [de bovenhand neemt op] kapitalisme en/ of politieke belangen', 'meer accenten op milieu leggen', een*

‘betere kwaliteit van bossen, natuur en lucht’ en ‘meer investeren in toekomstgerichte groene projecten voor ons en onze nabestaanden.’

De overheid moet zorgen voor een groenere gezondere verdraagzame maatschappij waarin mensen, mensen kunnen zijn en de kinderen van onze kinderen er ook nog van kunnen genieten.

Een ouder verzoekt de overheid om *‘meer bos en natuur in bescherming [te] nemen zo als in ons buurland Nederland!’* Om deze verwachtingen te kunnen realiseren, vragen een paar ouders aan de overheid om *‘duidelijke en consequente maatregelen’*, en *‘meer besluit- en daadkracht i.v.m. milieuwetgeving’*:

De overheid moet werk maken van een deftig milieubeleid. Uw burger dankt u!

13.3.2 Specifieke maatregelen en financiële tegemoetkomingen (n = 32)

Milieuvriendelijk leven (n = 9)

Enkele ouders vragen om *‘meer subsidies’* of om *‘milieuvriendelijke producten en zaken goedkoper te maken’*. Een ouder vraagt een subsidie voor wasbare luiers; een andere ouder wenst eerder een soort beloning:

Wij leven op een heel ecologische manier (bv. gebruik van wasbare luiers) en dit is toch duurder. We zouden hier toch eens beloond voor mogen worden. bv. aankoop elektrische fiets om te gaan werken.

Een ouder vraagt zich af: *‘waarom is het zo moeilijk om de verkoop van producten te verbieden, waarvan reeds bewezen is dat ze op lange termijn schadelijk zijn en als er al alternatieven voorhanden zijn? Winst voor beperkte groep, nadeel voor een grote groep.’*

Een ouder suggereert om *‘meer openbaar vervoer te ontwikkelen en zo de luchtvervuiling’* door *de mobiliteit* te beperken en richting een *‘groene stad’* te evolueren. *‘Meer natuur, meer natuurlijke speelmogelijkheden’* zou volgens een ouder ook een zinvolle overheidsmaatregel zijn.

Milieuvriendelijke energie en elektriciteit (n = 13)

De overheid moet het *‘klimaat- en energievraagstuk’* aanpakken, volgens een respondent. Er moeten *‘positieve maatregelen i.v.m. duurzame energie’* worden genomen.

Investeer in duurzame en groene energie die de toekomst van onze kinderen een zorgeloze toekomst verzekerd.

Een ouder meent dat *‘de overheid de eigen verantwoordelijkheid zou moeten opnemen voor het voorzien van natuurvriendelijke en veilige energie in plaats van individuele initiatieven te subsidiëren.’* Dit kan o.a. door een *‘snelle kernuitstap’* en *‘te investeren in hernieuwbare energie’*. De ouders verwachten *‘meer premies voor hernieuwbare energie’*, *‘minder taksen heffen voor gezinnen die het goed voor hebben met het milieu’* (*‘BTW-verlaging voor groene energie’*, *‘goedkope en echt ecologisch groene energie’*). Een ander geluid komt van deze respondent:

Stop groenstroomcertificaten --> geen winstbejag. Dit zou elektriciteit goedkoper moeten maken. Zonnepanelen verplichten bij nieuwbouw. Hier geen taxen op.

Milieuvriendelijk wonen (n = 8)

Een respondent vraagt om *‘meer te investeren in jonge gezinnen zodat deze in een duurzame woning kunnen leven’*. In diezelfde zin vragen sommige ouders ook specifiek meer steun voor *‘ecologisch verbouwen en*

renoveren', 'energiezuinige investeringen of investeringen voor wateroverlast', 'hernieuwbare energie' en 'ecologisch wonen/leven'.

13.4 MIGRATIE (n = 72)

13.4.1 Over migratiepolitiek (n = 15)

Een respondent ziet een oplossing van het migratie-vraagstuk in 'het minder toelaten van moslims', een andere respondent suggereert 'een onbewoond eiland' met de middelen om 'een nieuw leven op te bouwen', en een andere respondenten zien heil in 'een goede opvang in de regio' en 'een plaatselijke oplossing':

Stuur al de vluchtelingen terug, vang ze ginder op en zorg daar voor opvang. Goede opvang in hun regio. Grijp sneller in bij zulke drama's en wacht geen jaren en kijk niet lijdzaam toe. Jaren kijken, debatteren, vergaderen, eten, drinken in Brussel voor Europese meetings over oorlog in Noord-Afrika en dan nog niks deftig kunnen doen. Geld uitgeven aan bommen en militairen kan wel, maar opvang en bescherming in de regio kan niet. Onze cultuur, waarden en normen passen niet bij elkaar. Daar heb je minstens 300 jaar voor nodig bij die mensen.

Er is nood aan een plaatselijke oplossing en een globale Europese oplossing. De onzekerheid die er nu heerst is een belasting voor vele gezinnen, toekomst gericht.

Een paar respondenten vermelden het topic van de 'inburgering van vluchtelingen'. Men vindt dat de 'vreemdelingen verplicht taalles en integratietest [moeten] afleggen', en zich 'moeten aanpassen aan de cursus, of buiten [moeten] vliegen'. Men wil ook 'vluchtelingen laten helpen om te koken en poetsen in hun centra'. Een andere respondent 'gelooft [anderzijds] dat we de vluchtelingencrisis moeten aanpakken, maar niet door bepaalde procedures te bemoeilijken'.

13.4.2 Houdingen tegenover mensen met een vreemde origine (n = 39)

Sommige respondenten willen dat de overheid in de eerste plaats 'meer doe[t] om het eigen volk te steunen'. Men verwacht dat de overheid 'de Belgische gezinnen', 'het eigen volk' 'meer helpt', dan 'de andere nationaliteiten die hier wonen', 'de vreemdelingen', 'vreemden zoals die vluchtelingen enz.', 'vreemde profiteurs'.

Jammer dat eigen mensen die het financieel moeilijk hebben in de kou blijven staan tgv. onze medemensen die pas in België toekomen. Waar blijft eerlijkheid, begrip en klaarheid?

België moet stoppen met het OCMW uit te hangen, geen miljarden meer naar het buitenland. Geef het aan de Belgische gezinnen. Harde aanpak tegen profiteurs.

Enkele respondenten verduidelijken dat het vooral over de *werkende Belgische bevolking* gaat, waarvoor 'meer mag worden gedaan' door de overheid. Deze worden nu vaak te veel belast ('de gewone man betaalt altijd het gelach'). Een respondent benoemt dat hij als 'werkende mens wordt gepluimd om het daarna [aan] de vluchtelingen te kunnen geven'.

Ons als werkende Belgen identiek 'bepamperen' als niet-werkende vreemdelingen.

Wij werkende Belgen hebben steeds meer plichten en minder rechten. Niet-werkende vreemdelingen krijgen steeds meer rechten en minder plichten. Hoe zullen onze kinderen en kleinkinderen nog kunnen leven?

Er wordt niet alleen gewezen op de werkende Belg, maar ook op de *kwetsbare Belgen*: ‘hulpbehoevende Belgen’, ‘alleenstaanden met kinderen die gaan werken’.

Waarom zo veel geld steken in illegalen, terwijl eigen mensen in de goot belanden en neen ik ben geen racist.

In België hebben we een goed sociaal vangnet, maar voor vele hier is dat vangnet vervangen door een hangmat, zet de grenzen maar goed open. Proficiat.

Een ouder verlangt specifiek van de overheid dat men in het *onderwijs* ‘onze kinderen niet gaat benadelen t.o.v. minderheden’. Maar ook de bouwsector wordt als voorbeeld gegeven.

Enkele respondenten hebben het moeilijk dat ‘vluchtelingen’, ‘vreemdelingen’, ‘migranten’, ‘inwijkelingen’ ‘die hier nog nooit hebben gewerkt’, *onmiddellijk bepaalde verworvenheden of rechten of meer rechten* hebben: ‘vreemdelingen niet automatisch alle sociale zekerheden/woning/inkomen geven’. Een ouder vindt het ‘niet eerlijk dat mensen die hier nooit hebben gewerkt, nooit belastingen hebben betaald, alles voorgeschoteld krijgen en wij maar onze plan moeten trekken’. Een ouder vraagt zich af ‘waarom moeten we daarvoor betalen?’.

Kinderen die afgestudeerd zijn -> geen jaar laten wachten totdat ze zelf een uitkering krijgen. Je steekt hier veel geld in, maar moeten wachten op hun uitkering. Vluchtelingen krijgen onmiddellijk een leefloon!

Ik begrijp niet dat een asielzoeker die erkenning krijgt een loon van het OCMW ontvangt van ongeveer 1100 euro. Ik kan niet begrijpen dat zij ook nog eens een mooie som kindergeld krijgen! Ik heb in gans mijn carrière nog maar acht maanden aan de dop gestaan en kreeg op het einde nog 750 euro. Een vreemde krijgt meer dan een Belg. Een regelrechte schande.

Anderzijds is een respondent van mening dat ‘alle gasten bv. minderjarige en meerderjarige illegale vluchtelingen’ voor hun dagelijkse leven kunnen steunen op een deel van het overheidsbudget, op voorwaarde ‘dat ze eerlijk zijn en tonen wat er [bij aankomst] in hun portefeuille zat’.

Verschillende respondenten vinden niet alleen dat de overheid aan ‘de allochtonen niet zoveel geld [mag] uitkeren’, maar ook niet aan *de niet-werkende Belg of ‘criminelen’*.

Draag zorg voor eigen volk. Diegene die hier niet werken in ons land worden teveel in watten gelegd zowel Belgen als vreemdelingen.

Dat al die vluchtelingen die hier binnenkomen een grote slokop zijn voor de staatskas en de mensen die hier jaren hebben gewerkt kunnen daar weer voor bijwerken. En iemand die werkt wordt hier gestraft, moet altijd maar betalen en mensen die niet werken worden [onder]houden [door] het OCMW, m.a.w. je wordt gestraft als je werkt.

13.4.3 Nuancering van de negatieve visie op migratie (n = 7)

Enkele respondenten vragen om de ‘vluchtelingenlast te nuanceren’ en om ‘minder [te] klagen over vluchtelingen’. Een respondent wijst op het ‘belang van integratie’ en ‘wederzijds respect’: ‘iedereen dient zijn steentje bij te dragen om te komen tot een aangename samenleving’.

De overheid moet haar verantwoordelijkheden opnemen voor onze complexe maatschappij, dat mijn kinderen mogen opgroeien in een land waar mensen welkom zijn en goed worden opgevangen en narcisme en angst voor vreemde geweerd worden.

Een paar respondenten wijzen op het taalgebruik ('xenofobe en kinderachtige uitspraken (...) die obsceen zijn') en op de beeldvorming rond vluchtelingen:

Ik heb respect voor mensen die werken, die zich aanpassen aan onze samenleving. Maar vind het erg dat die mensen niet in de kijker staan, wel diegene die zich niet aanpassen.

13.4.4 Vanuit het standpunt van migranten (n = 11)

Enkele respondenten benoemen dat ze graag een verblijfsvergunning zouden krijgen ('om te werken', 'om de economie te kunnen helpen', om 'mijn familie te helpen'. Een respondent duidt op de langdurige procedure en vragen om deze te vergemakkelijken en te versnellen. Een respondent somt op wat de impact is op een gezin voor het al dan niet hebben van 'papieren':

Als de overheid ons kan helpen, zodat mijn echtgenoot zijn papieren krijgt. Dan kan hij werken en dan hoeven wij geen hulp van anderen. We hebben op deze moment hulp nodig voor een huis, want we wonen met vier personen in een appartement met één slaapkamer. We kunnen ons ook geen groter appartement permitteren, want dat is te duur. Mijn man heeft ook geen mutualiteit. Hij kan dan ook niet naar de dokter gaan als hij ziek is.

Een drietal respondenten vraagt om het statuut van grensarbeider (België-Nederland) te vereenvoudigen, en het 'doorspelen van info' te faciliteren. Deze respondent duidt op een concrete nood:

Statuut grensarbeider onder de loop nemen wat betreft kinderkorting bij belastingen: dit valt volledig weg bij ons i.v.m. grensarbeider hoogste loon.

Tot slot vindt een ouder 'dat mensen moeten keuzes maken in het leven' en dat daarom 'twee nationaliteiten per persoon moet worden verboden'.

13.5 VEILIGHEID (n = 29)

Enkele ouders vinden dat de overheid gezinnen beter kan ondersteunen door *de samenleving 'veiliger'* te maken.

13.5.1 Verkeersveiligheid (n = 17)

De meeste antwoorden rond veiligheid, betreffen de *verkeersveiligheid*. Deze ouders ervaren de nood aan '*meer veiligheid*', en vragen daarom naar '*meer en betere investeringen in de wegveiligheid*'. Een ouder voegt daaraan toe: '*vooral in de stad*'. Een andere ouder koppelt hieraan ook de verwachting rond een '*streng optreden tegen gewelddadig gedrag in het verkeer*'. Deze ouders vragen in het algemeen '*meer aandacht*' en een '*aangenamere infrastructuur*' ('*lichten, fietsen en zebrapaden*') voor de *zwakke weggebruiker*. Ze maken hierbij de link naar de kinderen: '*zodat we met onze kinderen gerust op straat kunnen komen.*' Een andere ouder formuleert het zo:

'Openbare ruimte terug aan de mensen geven i.p.v. aan de auto, kinderen de mogelijkheid geven om veilig op straat te spelen, fietsen,...'

Wanneer we deze antwoorden rond verkeersveiligheid verder exploreren, zien we dat ouders *veilige fietspaden* wensen:

Wegen en fietspaden goed onderhouden – en tussen de weg en de fietspaden meer ruimte zodat iedereen veilig kan fietsen

Veilige fietspaden, wordt uitgebreid tot een *'fietsveilige(re) schoolomgeving'*. Een suggestie van een respondent in dit kader: *'rond scholen straten autovrij maken'*. Een ouder benoemt het Octopusplan dat een fietsveiliger schoolomgeving beoogt, *'niet kan werken als er geen financiële middelen zijn voor de uitvoering van de ideeën'*.

13.5.2 Sociale veiligheid (n = 12)

Aanpak criminaliteit en terrorisme (n = 3)

Een ouder benoemt de vraag aan de overheid om met het oog op de veiligheid, *criminaliteit en terrorisme* aan te pakken.

Een ouder suggereert om een *'verplichte vingerafdrukregistratie op elke elektronische identiteitskaart in te voeren'*. Zo kunnen *'misdadigers vlugger gevat worden en bij rampen mensen geïdentificeerd worden'*.

Veiligheid en migratie (n = 9)

Een afnemend veiligheidsgevoel door de instroom van *'vluchtelingen'* is bij een aantal respondenten erg tastbaar. Enkele ouders maken zich zorgen over de veiligheid *'in ons kleine, ooit leuk welvarend landje'*, *'op straat'*, *'in de wereld'*, door de *'toestroom van vluchtelingen'*. Een aantal ouders vragen de overheid om (meer) *'veiligheid te garanderen'*, één keer gekoppeld aan vrede. Een ouder geeft aan angst te voelen:

De negatieve berichtgeving in de media o.a. heel de vluchtelingenproblematiek, boezemt ons angst in voor onze toekomst, maar vooral voor die van onze kinderen. De multiculturele samenleving maakt het leven zeer moeilijk door de grote verschillen. Het is voor kinderen zo al moeilijk genoeg om een diploma te halen, een relatie te onderhouden en een plaats te veroveren op de arbeidsmarkt. Een positieve nieuwsberichtgeving over onze eigen mensen in België, wat hier wel goed gaat, zou de mensen minder angstig en onzeker maken.

Ook andere ouders zijn *'niet zorgeloos over de toekomst van de kinderen'*:

We hebben schrik voor de Islamisering in ons land en daarbij de toekomst van onze kinderen. Waarom staan er daarrond geen vragen in deze enquête?

Een ouder geeft aan hoe het *'toenemend gevoel van onveiligheid in Brussel aanzienlijk de stress verhoogt'*. Een ouder ziet een beter *'migrantenbeleid'* als oplossing *'zodat onze kinderen geen burgeroorlog hoeven te voelen binnen een aantal jaar'*. Een andere respondent hoopt dat *'[we] de vrijheid niet in het gedrang laat komen en onze eigen normen en waarden niet uit het oog verliezen'*. Tot slot vindt een respondent dat *'criminelen terug naar land van herkomst'* moeten.

14 OVERHEID (n = 270)

We bespreken eerst de overheid als wetgever en de overheid als dienstverlener. Verder overlopen we de opmerkingen over de efficiëntie van de overheid en tot slot een reeks van uitspraken die we rangschikken onder vertrouwen van de burger in de overheid.

14.1 OVERHEID ALS WET- EN REGELGEVER (n = 43)

14.1.1 Minder maar betere regels (n = 26)

Enkele respondenten vinden dat er *'minder regels'* mogen zijn: *'Vlaanderen gaat kapot aan regels'*.

Onze West-Europese maatschappij moet dringend af van regels, procedures, wetgevingen die de zin uit realiteit alleen maar ondermijnen. Terug naar het zicht- en tastbare!

De respondenten willen dat 'de overheid stopt met regeltjes', en 'meer vrijheid' geeft en 'zich minder bemoeit'. 'Dat we in een zogezegd 'vrij land' wonen waar alles 'moet' en niets 'mag'!

Enkele respondenten verwachten 'meer gezond verstand', 'minder complexe wetgeving en kafka-toestanden' en 'duidelijkere' regelgeving.

De bevolking heeft nood aan een vereenvoudiging van de rechten en plichten in deze maatschappij. Deze beweging dient gecompenseerd te worden door een inzet op waarden als ethiek en respect. De uitdaging van de politici bestaat eruit de burgers die zich respectvol en zorgzaam gedragen als winnaars te behandelen.

België is een goed land om in te leven, maar de overheid zou de regelgeving korter in de hand moeten houden. Er zijn bijvoorbeeld te veel stelsels met te veel uitzonderingen.

Men verlangt van de overheid 'goede en eerlijke wetten', en dat 'iedereen gelijk [is] voor de wet, [zonder] vooroordelen of privileges'. Een respondent vindt het principe 'alle Belgen gelijk voor de wet' vandaag 'een groot fabeltje'.

Een respondent vindt dat 'de overheid de wetten en regels moet aanpassen aan de maatschappij, vermits het omgekeerde niet lukt'.

Veel mensen die het moeilijk hebben in onze maatschappij zijn niet genoeg gesteund om uit de vicieuze cirkel te maken, gewoon omdat de regels niet beantwoorden aan de noden van de mensen.

Tot slot vraagt een respondent om de 'bevolking meer inspraak [te] geven bij nieuwe of wetsveranderingen. De bevolking laten stemmen over nieuwe wetten en regels. De politiek meer verantwoordelijk maken.'

14.1.2 Specifieke wetgevende suggesties (n = 17)

Een aantal respondenten hebben verschillende suggesties voor de wetgeving of beleidsaanbevelingen die nog niet eerder zijn aan bod gekomen.

Ten eerste wat het **rechtssysteem** betreft. Een respondent vindt dat dit 'op niets trekt', een andere respondent wijst op de 'klasse-justitie', of men vindt de 'gerechtelijke procedures te duur (bv. psycholoog aangesteld door rechters, advocaat, bemiddelaars)'. Enkele ouders suggereren om de samenstelling en de werking van de **familierechtbank** te wijzigen:

De familierechtbank beter organiseren en corruptie met rechters en advocaten uitsluiten. Wil ik een betere regeling voor mij en de kinderen, dan moet ik in beroep gaan en dat kost terug geld en tijd en aangezien er geen psychologe de kinderen hoort, lost het niet op. Er zou een psychologe aan de familierechtbank moeten gekoppeld worden. Nu beslissen advocaten die geen rekening houden met de kinderen enkel met hun cliënt.

Ook de '**jeugdrechtbank** zou sneller moeten werken' volgens een respondent, die ook wijst op de noodzaak om 'kinderen in de jeugdrechtbank te horen wanneer zij dit willen'.

Een andere ouder zou het goed vinden als 'kinderen boven de achttien jaar niet zo veel vrijheden worden gegeven bv. als ouder heb je geen toegang tot informatie over je kind (doen / laten)'. Een ouder vraagt om enkel **traditionele koppels** (gezin = vader + moeder + kinderen) te erkennen (en niets anders).

Daarnaast hebben enkele respondenten suggesties *m.b.t. het (financiële aspect van het) levenseinde*. Enerzijds wil een ouder 'meer aanvaarding van levensbeëindiging' en anderzijds verwacht men 'lage schenkings- en successierechten' en 'geen belasting op eerste onroerend goed per kind' en een 'gunstigere regeling van de nalatenschap'.

Een ouder zou het zinvol vinden om 'één verzekering te hebben die alles dekt in plaats van tien soorten (auto, familiale, ziekenfonds, hospitalisatie)'.

Een respondent suggereert om 'iedere vorm van geloof te verbieden en af te schaffen en de EU op te heffen'. Een andere respondent pleit voor 'het kiesrecht, en het afschaffen van de monarchie'. Iemand suggereert of er 'online verkiezingen' kunnen komen.

Een paar respondenten hopen dat de overheid *mensen die werk en een opleiding combineren*, meer zullen ondersteunen (en niet alleen 'werklozen die een opleiding volgen'). Een andere respondent vraagt aan de overheid om 'er voor te zorgen dat er genoeg hooggeschoolden blijven afstuderen, om een welvarend land te blijven'. Anderzijds meent een respondent dat de overheid moet waken over een correct gebruik van beroepstitels: bv. 'voedingsconsulenten [opleiding van twee weken] voeren hun beroep uit alsof ze diëtisten zijn [opleiding van drie jaar studie aan de hogeschool]'.

Mijn jongste is recent afgestudeerd als diëtiste na 3 jaar studie aan de Hogeschool. Nu merken we dat men voedingsconsulent kan worden na 2 weken cursus. Deze voedingsconsulenten voeren hun 'beroep' uit alsof ze diëtisten zijn. Dit kan toch zomaar niet. Dit is niet correct.

Een respondent verwacht 'een volwaardig statuut voor *freelancers*'. Tot slot had een respondent 'graag een doorbraak in het Arcopar-dossier (gunstig voor de spaarders), de middenklasse [moet men] niet laten opdraaien voor fouten die grootverdieners maken.'

14.2 OVERHEID ALS DIENSTVERLENER (n = 101)

14.2.1 Een meer toegankelijke dienstverlening (n = 48)

De respondenten die iets van de overheid zelf verwachten, wensen in de eerste plaats *administratieve vereenvoudiging*. Men vindt de administratie 'Kafkaïaans', 'een eindeloze papiermolen', 'rompslomp', 'beslommeringen'. Kortom: 'De overheid kan zorgen dat administratieve belasting voor gezinnen minimaal wordt.' Men verwacht bovendien dat de overheid 'reeds gekende informatie niet steeds opnieuw vraagt', dat men 'de administratieve diensten stroomlijnt', 'vereenvoudigt en vlotter' maakt. 'Dat zou soms wonderen kunnen doen', meent een ouder.

Daarnaast hebben enkele ouders ook een aantal concrete suggesties in specifieke situaties of voor doelgroepen. In de eerste plaats wenst men een vereenvoudiging van de belastingaangifte: 'eenvoudiger maken van invullen papieren die met financiën te maken hebben zoals bv. belastingbrief, kindergeld'. Sommige ouders willen ook minder administratie 'voor landbouwers', in geval van 'verbouwingen', 'aanvraag documenten', 'medische voorschriften', 'nutsmaatschappijen', 'wegvergunningen', 'ziekte', 'aanvraag ouderschapsverlof', en 'invaliditeit':

Het is een heel gedoe met regels en formulieren als je overvallen wordt door invaliditeit. Trouwens mag het aantal formulieren wel verminderen. Er moet een centraal dossier komen. Nu hebben we het 35 blz.-tellende medische dossier meerdere keren moeten

kopiëren en verzenden. Op een gegeven moment raak je het overzicht kwijt. De maatschappelijk werker van CM helpt me op dit moment geweldig goed.

Enkele respondenten zien ook een kans om de administratie te vereenvoudigen door het bevoegde *bestuursniveau* te wijzigen. De twee uitersten worden aangehaald:

Vereenvoudigen van administratieve, officiële documenten moeten te veel via diverse openbare besturen langsgaan. Teveel werking via lokale gemeenten. Beter centralisatie.

Waarom moeten allen zaken i.v.m. pensioen, paspoorten en andere zaken altijd in Brussel zijn. Men kan dit even goed laten doen door de provincie.

De *openingsuren* van de overheidsdiensten moeten 'flexibeler' 'ruimer dan enkel de kantooruren', 'anders'.

Door gemeentehuizen, postkantoren, banken, etc. langer open te laten zodat werkende mensen in de week ook nog de kans krijgen om langs te gaan.

Tot slot wenst een ouder dat 'de *communicatie met de overheid* in de drie nationale talen en het Engels mogelijk' wordt; een andere ouder vraagt om de wachtrijen aan de telefoon te beperken.

14.2.2 Betere dienstverlening (n = 53)

De ouders kaarten ook de nood aan om *meer informatie* te krijgen, omdat ze anders veel kunnen missen:

Ik weet te weinig op welke voorzieningen ik en mijn gezin recht hebben. Ik had recht op 74% invaliditeit voor mijn kind. Ik kwam er meer dan 3 jaar achter, en zo liep ik een groot bedrag mis.

Bij een verdere exploratie van deze nood naar meer informatie, blijkt het over verschillende situaties te gaan: men wenst meer informatie, 'over het gezin', 'over bijdragen in verband met kinderen', 'voor wanneer we problemen hebben', 'over de mogelijkheden om werk en gezin te combineren', 'over rechten op premies', 'over welke rechten een alleenstaande moeder heeft'. Volgende citaten illustreren dit meer:

Meer info geven over bijdragen in verband met de kinderen, opvang sociale tarieven. Zeker als alleenstaande is dat altijd welkom.

Meer informatie over de rechten en plichten van het gezin. Hoe moeten we sommige aanvragen indienen? Zijn er tegemoetkomingen waarop we recht hebben maar geen weet van hebben.

De informatie moet bovendien 'duidelijk en beter' zijn. Bv. 'betere info over de bevoegde instantie wat betreft tegemoetkomingen'.

Beter informeren over alle mogelijke regelingen en stelsels met vermelding van de concrete gevolgen voor inkomen en later pensioen.

De ouders doen hiervoor ook een concrete aantal suggesties: 'geïndividualiseerde communicatie op maat', 'minder juridisch taalgebruik', 'snellere digitalisering waardoor de burger echt centraal staat', bv. met 'overzichtelijke informatievoorziening op websites', evt. 'een online applicatie', 'meer digitale informatiekanaalen (in de aard van Taks-on-Web)', of een infogids:

Infogids met alle te verwachten uitgaven verspreid over één jaar: opsomming is verschillend van de verrekening, belastingen (prov. gemeente), KI, vaste kosten, enzo. Dit is handig voor

als je alleen gaat wonen, je bent je vaak niet bewust van alle soorten binnenkomende onkosten/rekeningen. Infogids met opsomming van alle mogelijke tegemoetkomingen.

De respondenten benoemen daarnaast de vraag naar 'meer **transparantie** over mogelijkheden', en 'ondersteuning bij het invullen en of verklaren van documenten', of 'begeleiding bij het invullen van formulieren voor de overheid'. Het geeft vaak 'veel stress om uw weg te vinden'.

De mensen meer duidelijk maken of zeggen op welke premies of kortingen ze recht op hebben en ze eventueel erbij helpen. Vele mensen weten dit niet. Als ze niks zeggen hebben ze niks, jammer want zou vele kunnen helpen denk ik.

Men hoopt ook op 'het meer onderling delen van info **over de verschillende diensten heen**', en 'de openbare diensten meer op elkaar afstemmen zodat je weet waar je voor wat terecht kan'.

Daarnaast suggereren enkele ouders 'dat **facturen elke maand** kunnen worden betaald (bv. verkeersbelasting), dan is de te betalen som kleiner'. Zoals ook bij het onderdeel m.b.t. wonen wordt besproken, verwacht men 'een snellere afwerking van dossiers m.b.t. premies'. Sommige ouders vinden dat premies **automatisch** moet worden toegekend.

Dat uitkeringen, studietoelagen, pensioenen van zelf zouden komen. Dat een kruispuntbank alles aan elkaar zou doorgeven zodat een ziek of invalide of iemand die in armoede leeft minder formulieren zou moeten invullen en minder van het kastje naar de muur gestuurd wordt.

Studiebeurzen en schooltoelagen wordt door de ouders het vaakst genoemd. Het voordeel van automatische toekenning is dat zo mensen 'de premies ontvangen waarop ze eventueel recht hebben, terwijl men nu van vele zaken dat zelfs niet weet dat men er zelf moet omvragen'.

De ouders verwachten '**gemotiveerder personeel** bij overheidsdiensten' en '**meer efficiëntie**'. Enkele respondenten koppelen efficiëntie ook aan 'de afschaffing van de vaste benoemingen', of 'de straffeloosheid van de statutairen'.

Gemotiveerde behulpzame mensen op de telefonische diensten. Ik heb soms de indruk dat sommige mensen op deze diensten het leuk vinden om moeilijk te doen (1700-nummer).

14.3 EEN EFFICIËNTE OVERHEID (n = 57)

14.3.1 Minder overheid/overheden (n = 19)

Enkele respondenten zien heil in 'minder regeringen in dit landje', 'onze regering flink laten inkrimpen', 'minder ministers', 'afschaffen van gewesten', 'afschaffen van verschillende regio's en regeringen'.

Beperk de verschillende bestuursniveaus in dit land zodat bestuur daadkrachtiger kan worden en kosten kunnen dalen.

Ook als overheid 'moet men leren samenwerken': 'hebben we echt vijf regeringen nodig om België te besturen?'

Door het aantal regeringen drastisch te verminderen naar één voor heel het kleine landje dat we hebben. Dan zouden er immers veel middelen vrijkomen om gezinnen financieel minder te belasten.

Niet alleen minder regeringen, maar **minder overheid** in het algemeen zou volgens sommige respondenten een goede zaak zijn. 'Er is in dit land te veel overheid', en het 'overheidsnet is te duur'. Men wil 'goedkopere openbare

diensten'. Een ouder meent dat de overheid 'minder belastingen [kan] heffen, gefinancierd door minder overheid'.

Overheid moet afslanken en zo besparen zodat meer overblijft voor de gezinnen.

Naast 'minder ambtenaren', suggereren enkele respondenten om minder politici te hebben waardoor er 'minder zinloze bestedingen aan politici' nodig is, en men wenst ook 'minder politieke partijen bij het winnen van de verkiezingen'.

*Minder politici zodat we minder belastingen voor onnodige zaken moeten betalen.
Hiermee zou ook elk gezin gebaat zijn.*

14.3.2 Financieel overheidsbeheer (n = 21)

De overheid zou haar 'uitgaven' en 'ons geld (belastingen)' 'verstandiger en meer verantwoord moeten beheren', en 'zuiniger omgaan met ons belastinggeld'.

Het is gemakkelijk geld uitgeven maar topmensen moeten het voorbeeld geven als men duizend euro binnen krijgt, kan men er geen 1500 euro opdoen, als men kijkt naar hoe er bovenaan met budgetten wordt omgegaan dan stelt de gewone mens zich vragen.

Door verstandige beslissingen te nemen op vlak van budget, de belastinggelden eerlijk te benutten voor het reilen en zeilen, dagelijkse leven van alle inwoners van dit land en alle gasten.

Efficiënt omspringen met het belastinggeld van de burger in plaats dat politici zich verliezen in nutteloos gekibbel en ogenschijnlijke enkel het eigenbelang nastreven en dat van de rijke multinationals en machtshebbers.

We verwijzen hier ook naar de verwachtingen van de respondenten rond de overheidsmiddelen die worden gespendeerd aan 'vluchtelingen' (zie [gezin in de leefomgeving: migratie](#)).

Geen geld uitgeven dat er niet is, wij zijn het OCMW van de wereld niet.

Men verwacht 'de afbouw van de overheidsschulden' en een 'begrotingsdiscipline om onze toekomst en die van onze kinderen te garanderen', of anders gezegd: een 'gezond, toekomstgericht financieel beleid'

De overheid moet verstandiger omspringen met zijn inkomsten. Als je als burger zo onverstandig met je geld zou omgaan, zou het snel gedaan zijn. De overheid vindt gewoon nieuwe belastingen en taksen uit. Tot de burger uitgemolken is en dan hebben we een groot probleem.

Door te zorgen voor een correcte besteding van de financiële middelen, zodat mijn kinderen in een veilige, stabiele, vrije en democratische staat kunnen opgroeien.

Door de overheidsfinanciën te saneren zodat onze kinderen later dezelfde kansen kunnen hebben als wij en niet gebukt gaan onder de lasten van overheidsschulden, vergrijzing, klimaat-en energievraagstuk.

Men moet 'tekorten in de algemene begroting voorkomen', 'zelf besparen', een 'beetje minder kwistig met het geld en de middelen omgaan':

De mannen van de regering kunnen ook met wat minder doen om alle putten van de overheid te vullen zodat het weeral niet alleen van de werkmans moet komen.

Het 'gat dichten van de begroting', kan niet door het 'bij de burgers door te rekenen'. Men moet 'het gat laten dichten door grootverdieners', 'een vermogensbelasting invoeren, en niet het verrekenen aan de gezinnen o.a. met de 'turteltaks', 'het niet altijd stelen bij de kleine (werk)mens':

Dat men leert omgaan met het geld/budget dat men beschikbaar heeft zoals ieder ander gezin. Er is altijd geld te kort (regering) en waar ze het altijd gaan halen, is bij de werkende (gewone) mensen.

14.3.3 Vergoeding van politici en ambtenaren (n = 17)

Een tiental respondenten vinden dat de ministers en parlementairen te veel verdienen:

Waarom moeten er zoveel politiekeurs zijn en zoveel burgemeesters want wie betaalt dat allemaal en waarom moeten zij dan zoveel verdienen?

Men verwacht 'minder degoutante lonen', en wenst dat de 'de ministers misschien ook wat kunnen bijdragen (werken voor een iets lager loon)' of beter 'eerst in hun portemonnee kijken' waardoor er 'minder belastingen' moeten worden geheven, kan 'de besparing op de energieprijzen worden gerealiseerd'... Enkele respondenten vinden de ministers 'zakkenvullers', en menen dat ze onterecht zo veel vergoed worden ('is leuk betaald worden om in het parlement te slapen of gewoon naar iemand te luisteren'). Iemand ziet soelaas in het verjongen van de overheid:

De overheid denkt veel om eigen portefeuille. Hard werkende mensen zijn veel de dupe en moeten maar af blijven dragen. Verjong overheid d.w.z. in vele instanties zijn oudere mensen (ouder dan 60 jaar) aan de macht om zo veel mogelijk geld in eigen zak te steken.

Naast de belastingen, wil men ook 'de andere voordelen van ambtenaren t.a.v. de privé [laten] afschaffen'. Voorbeeld nummer één: 'minder pensioenen voor overheidsambtenaren', 'pensioen gelijk voor iedereen, bv. ook voor politici en ambtenaren', zowel wat het bedrag als de pensioenleeftijd betreft.

Bij de besparingen zou de overheid eens in eigen wagen moeten kijken. Daar valt veel te besparen bv pensioenen van ambtenaren (...). Soms denk ik dat ik ga werken om alle anderen te kunnen onderhouden.

Tot slot vindt een respondent dat iedereen *gelijke belastingen* op de lonen moet betalen, 'ook parlementaire, Europarlementariërs en eurocraten'.

14.4 VERTROUWEN VAN DE BURGER IN DE OVERHEID (n = 69)

14.4.1 Frustraties m.b.t. overheidsbeleid (n = 11)

De overheid kan gezinnen ondersteunen door gezinnen 'minder wijs te maken, minder te beliegen', aldus een respondent, of volgens een andere: 'stop met veel beloven en weinig geven'. 'Het vertrouwen in de overheid is nihil' meent een andere respondent.

Deze overheid is absurd en functioneert totaal niet. Er is absoluut geen voeling met de realiteit. Wellicht heeft zij ook te maken met een zwakke generatie politici. Eigenbelang telt, iedereen ziet en weet het. Maar wat kan de gewone burger doen? Niets, enkel betalen en lijdzaam toekijken hoe de Kafka zich verder verspreidt.

Een respondent is 'tegen de beslissingen van de overheid die gewone gezinnen het meest raakt'. Een respondent 'geloof[t] al lang niet meer dat de overheid echt iets voor de gewone mensen wil doen'. Een andere respondent heeft het gevoel dat de 'regering doet wat zij wilt en niet aan hun volk denkt, dus weet niet hoe zij ons kunnen

helpen'. Een andere respondent ervaart dat *'rechtvaardigheid voor politiciers een LOOS begrip [is]'*, of met de woorden van een andere respondent: *'ik ben enorm teleurgesteld in onze overheid'*. Andere ouders formuleren het als volgt:

Ik ben het al lang beu dat de ministers echt denken dat wij alles slikken wat ze zeggen. Bv. we krijgen 100 euro meer dus hebben we meer koopkracht, maar alles wordt duurder, dus weg meer koopkracht. Onze energierekening is op één jaar mee dan verdubbeld!! De kloof tussen rijk en arm wordt alsmaar groter, dit moet andersom. Tot slot die hoge premies voor CEO's terwijl er al maar banen sneuvelen en mensen minder inkomen hebben. Ik zou heel graag met bv. Turtelboom praten of een andere minister. Ik zou ze heel graag eens beleefd vragen om te stoppen met liegen en dus zand in de ogen te strooien. MVG

Door minder rechts te zijn, minder (...), minder zogenaamd 'transparant', minder kromspraak te gebruiken, minder kapitalistisch, solidariteit, humaner, (...). Door minder te denken dat je met enquêtes werkelijk iets uithaalt.

14.4.2 Meer controle door de overheid (n = 23)

De overheid kan gezinnen ondersteunen door een *'betere fraudebestrijding en een moreel eerlijkere maatschappijontwikkeling te stimuleren'*. Er moet *'meer controle zijn'*: *'een grondiger onderzoek zou België veel geld kunnen besparen'*. De respondenten zien hiertoe kansen door *'diverse gezinssituaties te onderzoeken'* en enkele *'databanken te koppelen om zaken aan het licht te brengen'*.

Diverse gezinssituaties dienen door de overheid onderzocht worden en niet klakkeloos aan bepaalde gezinnen die de staat bedriegen alle voordelen te geven. Degene die hard werken komen niet in aanmerking.

Meer specifiek moet er meer controle zijn naar de gerechtigden van een sociale uitkering (zie onderdeel Sociale Zekerheid), naar zelfstandigen en naar belastingontduiking (zie onderdeel Gezin & Arbeid), maar ook naar dokters en ziekenhuizen (zie onderdeel Gezondheid) en naar banken. Een respondent pleit bovendien voor een *'strengere controle op het internet en naar het opvolgen van de privacywet'*.

14.4.3 Een beter beleid (n = 35)

De overheid kan gezinnen ondersteunen, volgens een respondent, door *'een sterke overheid [te] zijn die welzijn voor alle mensen nastreeft, bv. goed openbaar vervoer, goede verhouding werk-gezin, zorg voor milieu, beperking inkomensongelijkheid enz.'*. Met andere woorden: *'ik vind dat de politiek eindelijk eens iets voor de mensen moet gaan betekenen'* (op vlak van *'onderwijshervormingen, elektriciteit, zwaar gehandicapten'*) aldus een respondent. Een andere respondent wil samen met zijn / haar *'gezin kunnen leven in een open en sociaal bewogen België met oog op natuur en milieu'*. Een andere ouder herinnert de overheid aan het feit dat *'onze kinderen de toekomst zijn, vergeet dit niet a.u.b.'*

Goed beleid voeren betekent volgens een respondent ook *'meer bezig zijn met nuttige zaken'* (zoals *'meer geld voorzien voor onderwijs, kleinere leefgroepen'*), en een andere respondent voegt daaraan toe: *'minder tijd verdoen aan communautaire zever, minder klagen over vluchtelingen'* of *'niet redetwisten over communautaire kwesties'*.

Het is nodig dat de overheid zich minder met details bezig houdt, maar de essentiële zaken aanpakt. Binnenkort moeten we voor alles betalen, een vergunning hebben, staat er altijd iemand over onze schouder mee te kijken. Dit is geen prettig gevoel. Je moet enkel zorgen dat je werk hebt.

De overheid moet volgens een respondent *‘stoppen met zwart-wit denken. De grijze zone is immers groot’*. Een respondent wenst dat er meer aandacht wordt besteed aan een flexibel beleid in het belang van *‘uitzonderingen’*:

Door meer aandacht te besteden aan 'uitzonderingen', aan personen die niet tot de middenmoot behoren (personen met glutenintolerantie, kinderen die wel slim zijn, maar toch niet in het huidige onderwijssysteem passen, werknemers die veel capaciteiten hebben maar toch niet meekunnen. M.a.w. door een meer flexibel beleid te voeren.

Een tiental respondenten hopen op een *‘regering met een langetermijnvisie los van regeerperiodes’* en met *‘meer continuïteit in de beslissingen’*:

Ik hoop dat de overheid duurzame goed doordachte plannen uitwerkt om de families te stimuleren en te ondersteunen. Plannen op lange termijn zijn veel beter dan losse 'kortzichtige' acties.

Langetermijnvisie met duidelijke en eenvoudige (financiële) spelregels, zodat we bij belangrijke keuzes een goede inschatting kunnen maken van wat ons te wachten staat.

Een langetermijnvisie, betekent ook *een constanter beleid*, waardoor *‘bepaalde bijkomende belastingen (bv. zonnepanelen) kunnen worden voorkomen’* volgens een respondent.

Door meer op lange termijn een beleid uit te stippelen. Nu wordt voortdurend links en rechts belast en beknibbeld, wat spanningen en onrust veroorzaakt.

Een andere respondent verwacht dat de overheid *‘rechtlijner is in het toepassen van de regelgeving’*. En een andere ouder vindt dat de gezinnen gebaat zouden zijn indien bv. het *‘toekennen van subsidies doordachter gebeuren voor meer gezinnen en voor langere periode (bv. niet zoals bij de zonnepanelen waar uiteindelijk iedereen voor moet betalen)’*.

Een respondent verlangt ook dat de *‘beloften van vorige regeringen [worden] nagekomen’* en men wenst *‘betere politici die geen loze beloftes doen’*.

Een standvastig consequent beleid met aandacht voor het gezin. Het creëren van rechtszekerheid door niet te pas en te onpas en soms met terugwerkende kracht regelgevingen te wijzigen (bv. ecologische subsidies, woonfiscaliteit).

De gezinnen zouden volgens een respondent gebaat zijn indien de politiek en het beleid *‘minder media-georiënteerd’* wordt, evenals *minder partijgebonden*:

Voor de politici: hou minder vast aan partijstandpunten en electoraal gewin. Durf ook een idee van de tegenpartijen te ondersteunen en vrees niet meteen dat dat meer stemmen voor tegenpartij oplevert. Denk probleemoplossend en niet partijgebonden.

De overheid moet volgens een paar respondenten enerzijds *‘meer communiceren’* en anderzijds *‘beter luisteren naar [‘de meningen van’] de mensen, maar niet alleen naar dezen die het luidst roepen of goed geplaatst zijn’*. En de overheid kan zelf gerust beroep doen op de mensen zelf:

De overheid kan best inzetten op het ontwikkelen van talenten van creativiteit. Het stimuleren van eigen initiatieven. De oplossing zit voor veel zaken bij de mensen zelf en niet bij de overheid.

Er is veel talent in Vlaanderen. Laat het niet verloren gaan door procedures, systemen, structuren, hiërarchie,...

Een respondent vraagt de overheid om *'als een goede vader [te] waken'*. De overheid zou volgens een respondent meer het *'menselijk aspect moeten aanmoedigen, i.p.v. steeds de druk m.b.t. de economische belangen'*. Een andere respondent ziet een opdracht voor de overheid in het stimuleren van *'meer integratie, meer veiligheidsgevoel, geborgenheid en zelfontplooiing'*.

Een paar uitspraken betreffen het bestuursniveau waarop beleid wordt gemaakt. Een respondent hoopt dat *'de voorziening voor gezinnen meer federaal worden aangepakt'*.

Tot slot vraagt een respondent *'meer politieke moed'*. Een andere respondent antwoordt: *'lasten verhogen kan men (binnen bevoegdheid). Lasten verlagen is voor federale overheid.'*

15 CONCLUSIE: HOE KAN DE OVERHEID GEZINNEN BETER ONDERSTEUNEN?

15.1 DIVERSITEIT IN ANTWOORDEN: VAN TEVREDENHEID TOT FRUSTRATIE

De respondenten reageren erg divers op de vraag hoe de overheid gezinnen beter kan ondersteunen. Een kleine groep respondenten is zeer tevreden en erg dankbaar. Gelet op de vraagstelling bevatten meeste antwoorden suggesties, aandachtspunten of erg kritische opmerkingen. Sommige ouders uiten vooral een emotie, delen hun ervaringen of frustraties. Heel wat respondenten ervaren veel druk (financieel en door de combinatie arbeid-werk).

16 DIVERSITEIT IN DE BEHANDELDE THEMA'S

De antwoorden laten een heel breed scala aan thema's zien, onder andere thema's die in de Gezinsenquête niet zijn bevraagd. De meest genoemde thema's zijn: de financiële situatie van gezinnen, de combinatie arbeid en gezin, het overheidsapparaat, betaalbaar wonen, het onderwijs en de kinderopvang.

16.1.1 Financiële situatie van gezinnen

De financiële situatie van gezinnen is volgens de respondenten met klem de grootste werf. Het zegt iets over waarmee de burger bezig is: spontaan antwoorden een groot aantal respondenten (uitsluitend) over de financiële inkomsten of uitgaven als de vraag wordt gesteld hoe de overheid gezinnen beter kan ondersteunen. Het gaat zowel over de verloning uit arbeid als de sociale zekerheid en andere uitkeringen. Meer concreet hebben respondenten het over een basisinkomen, pensioenen, werkloosheid (uitkeringen en activering), ziekte-uitkering, invaliditeitsuitkering, tegemoetkoming voor medische kosten, de uitkering voor tijdskrediet of loopbaanonderbreking en de Vlaamse Sociale Bescherming. Respondenten hebben verder suggesties voor de school- en studietoelage, de alimentatie en bovenal de kinderbijslag. De respondenten bespreken ook uitvoerig de uitgavenzijde. Het credo luidt eensgezind: minder belastingen! Sommige respondenten hebben het over een meer efficiënte armoedebestrijding en het inperken van de sociale kloof.

16.1.2 Gezinssamenstelling en relatie-ondersteuning

Respondenten bespreken de gezinssamenstelling. Sommigen vragen aandacht voor een beter statuut voor nieuw samengestelde gezinnen, in het bijzonder voor de ouder waar het kind niet is gedomicilieerd, en een betere echtscheidingsprocedure. Een kleine groep respondenten vraagt om meer in te zetten op relatie-

ondersteuning. Men pleit voor de erkenning van doodgeboren kinderen en voor een beter statuut voor pleegzorgers.

16.1.3 Opvoeding van kinderen

Respondenten raken het thema opvoedingsondersteuning en gezinsondersteuning aan. Een ander aspect van opvoeding betreft het onderwijs. Het gaat dan zowel over vermindering van de kosten en meer investeringen als om een ruimer toegankelijk schoolaanbod, met een focus op de juiste vakken en op maat van elk kind en het gezin. De respondenten wijzen op de moeilijke combinatie van de schooluren met de eigen werktijden.

16.1.4 Arbeid en gezin

Arbeid en gezin vormt een belangrijk thema. De combinatie arbeid en gezin komt daarbij uitvoerig aan bod (bv. jonge of zieke kinderen, eenoudergezinnen). Een belangrijk aspect vormt de organisatie van werk: flexibel werken, meer faciliteiten voor deeltijds werken, een kortere werkweek, meer betaalde verlofdagen, andere religieuze wettelijke verlofdagen, aangepast werk in functie van de gezondheid en thuiswerk. Er is ook veel aandacht voor verlofstelsels als moederschapsrust, borstvoedingsverlof, vaderschaps- en meemoederschapsverlof, ouderschapsverlof, tijdskrediet in het algemeen, met zorgmotief en eindeloopbaan. Erkenning van en een correct financieel statuut voor gezinsarbeid, of ouders die voor het gezin meer thuis blijven, blijkt een hot item. In mindere mate gaat het verder over jobzekerheid, jobcreatie en de combinatie van arbeid en studies.

16.1.5 De zorg voor kinderen en mantelzorg

In antwoorden komt het thema zorg vaak aan bod. Enerzijds betreft het kinderopvang waarbij het gaat over verbetering van het aanbod, de betaalbaarheid van de kinderopvang en de vraag naar alternatieven voor de formele opvang. Er is anderzijds aandacht voor intensieve gezinsondersteuning voor kinderen met een beperking. Sommigen signaleren daarbij de nood aan betere begeleiding en ondersteuning, of raken het thema mantelzorg aan.

16.1.6 De huishoudelijke taken

Respondenten reiken enkele suggesties aan m.b.t. de huishoudelijke taken: meer betaalbare ondersteuning op verschillende domeinen.

16.1.7 Sociaal leven: vrije tijd

Wanneer respondenten suggesties maken over de vrije tijd, gaat het over het belang van en de nood aan meer vrije tijd, aan meer financieel aantrekkelijke vrijetijdsactiviteiten, een ruimer aanbod en een betere integratie in het onderwijs en de werkcontext.

16.1.8 Gezondheid

Gezondheid wordt als topic door verschillende respondenten aangeraakt met ervaringen rond gezondheid, een vraag naar meer investeringen, een betere dienstverlening en de erkenning van bepaalde ziektes, ...

16.1.9 Gezin en leefomgeving

Een groot aantal antwoorden gaat over de leefomgeving van het gezin. (1) Wonen: het woonbeleid en haar doelgroepen, betaalbaar wonen, beleidsinterventies om de kostenzijde van wonen goedkoper te maken en financiële tegemoetkomingen, goedkopere nutsvoorzieningen en de woonomgeving. (2) Mobiliteit: beter en meer financiële tegemoetkomingen en een beter openbaar vervoer. (3) Milieu: algemeen milieubeleid, specifieke maatregelen en financiële tegemoetkomingen, wonen, energie en elektriciteit. (4) Migratie: de

migratiepolitiek, houdingen tegenover vreemdelingen, visie op migratie en suggesties vanuit het standpunt van migranten. (5) Veiligheid: zowel de verkeersveiligheid als de sociale veiligheid.

16.1.10 Overheid

De suggesties richten zich enerzijds op de overheid als wet- en regelgever, als dienstverlener (meer toegankelijke en betere dienstverlening), en anderzijds de wens m.b.t. een meer efficiënte overheid. Het gaat ook over het vertrouwen van de burger in de overheid.

16.2 ONDANKS DIVERSITEIT: HOMOGENITEIT IN DE VERWACHTINGEN EN ONZEKERHEDEN

Binnen de antwoorden is er een duidelijke rode draad: *de nood aan meer financiële tegemoetkomingen*. Een op de vijf antwoorden betreft een vraag naar minder belastingen. Meer financiële tegemoetkomingen, of de betaalbaarheid van het leven, staat in nagenoeg elk thema op nummer één. Een belangrijke opmerking hierbij zijn de *gevoelens van een onrechtvaardige verdeling* van de inspanningen (tegemoetkomingen) of lasten (belastingen, taksen) van de overheid. Een groot aantal respondenten ervaren dat ten nadele van 'de gewone werkende mens' er te veel wordt geïnvesteerd in mensen of uitkeringsgerechtigden die volgens hen deze tegemoetkomingen niet waard zijn ('profiteurs', 'mensen die zelf niet bijdragen'). Meerdere malen wordt daartoe gevraagd naar meer controle op de toekenning. Deze interne concurrentie tussen doelgroepen of rechthebbenden komt doorheen alle thema's aan bod.

Respondenten uit diverse gezinstypes stippen een aantal aandachtspunten aan. Zo blijkt uit antwoorden een terugkerende nood aan meer tegemoetkomingen voor *werkende alleenstaande ouders*, die door een te hoog beroepsinkomen hun recht op tegemoetkomingen verliezen. *Gezinnen met een of twee kinderen en twee werkende ouders* geven aan overall uit de boot te vallen en zelden aanspraak te kunnen maken op financiële tegemoetkomingen, terwijl ze een erg grote belastingsdruk ervaren. *Nieuw samengestelde gezinnen en zelfstandigen* willen meer rechten, die breder gaan dan het louter financiële aspect, bv. verlofstelsels.

Een andere vaststelling is dat *wie echt nood heeft aan een financiële tussenkomst door de overheid*, zich vaak geconfronteerd ziet *met te lage bedragen* (onder het minimumloon) *en te strenge voorwaarden*, of een administratieve drempel. Verschillende respondenten geven aan dat samenwonen wordt ontmoedigd, door de wijze waarop het recht op een tegemoetkoming wordt berekend. Vooral problematisch blijkt het gebruik van grensbedragen. Verschillende uitkeringsgerechtigden ervaren dit als een hakbijl. Volgens hen zou meer nuance soelaas kunnen brengen: als een inkomen vijftig euro te veel bedraagt om een uitkering te ontvangen, kan de oplossing niet zijn dat dit recht vervalt, maar dat de uitkering evenredig daalt. Deze verwachting geldt niet alleen voor samenwonenden, maar bv. ook voor werkende alleenstaande ouders.

Anderzijds trachten sommige ouders zoveel mogelijk hun *eigen plan te trekken*, zonder een beroep te doen op de voorzieningen van de overheid. Daardoor lopen ze vaak veel ondersteuning mis.

Een gemeenschappelijke verwachting is *de nood aan meer informatie*. Dit wordt expliciet gevraagd met betrekking tot de dienstverlening, en voorzieningen in het algemeen en over de voorwaarden voor tegemoetkomingen in het bijzonder. Dit blijkt ook impliciet: verschillende antwoorden bevatten misvattingen van de respondenten. Of de respondenten vragen een bepaalde tegemoetkoming of dienst namens de overheid, die eigenlijk reeds bestaat zonder dat men er blijkbaar van op de hoogte is.

In de antwoorden komen *verschillende emoties van onzekerheid* naar voor. Deze zijn mogelijks gelieerd aan het tijdvak waarbinnen de gezinsenquête is afgenomen. Het gaat om de kinderbijslag die in volle hervorming was, net als de pensioenleeftijd en de maatregelen die de combinatie gezin en werk faciliteren (bv.

loopbaanonderbreking). Maar de onzekerheid betreft ook de 'turteltaks' en de vraag of pensioenen leefbaar zullen zijn.

16.3 AANGEHAALDE THEMA'S OVERSTIJGEN HET VLAAMSE GEZINSBELEID

Respondenten beperken hun antwoorden niet tot het gezinsbeleid. De antwoorden betreffen een ruim pallet aan verwachtingen die het directe gezinsbeleid en de Vlaams bevoegdheid overstijgen. Sommige thema's van het Vlaams gezinsbeleid worden niet aangeraakt (bv. schoolparticipatie op kleuterleeftijd, adoptie, kindermishandeling en jeugdzorg), terwijl andere thema's wel aan bod komen: kinderopvang, preventieve zorgverlening, (intensieve) gezinsondersteuning, opvoedingsondersteuning, relatieondersteuning, pleegzorg, gezondheid in gezinscontext, gezinnen met specifieke zorgnoden, kinderbeijlslag. Dit geldt ook voor de thema's uit het aspectueel Vlaamse gezinsbeleid: combinatie arbeid en gezin; bestrijding van de (kinder)armoede; vrije tijd, spel en sport (kinderen en jongeren); maatschappelijke integratie en participatie; (flankerend) onderwijsbeleid; wonen en inrichting publieke ruimte. In de antwoorden komen de thema's media, jeugd- en kinderrechten en intra-familiaal geweld minder aan bod.

Een belangrijk aantal van de suggesties, betreffen nog het federale niveau, zoals het recht betreffende persoon, gezin en familie, inclusief erfrecht; sociaal recht (sociale zekerheid en arbeidsrecht), inclusief verlofstelsels; fiscaliteit, inclusief belastingen; gender en gelijke kansenbeleid; armoedebestrijding.

De verwachtingen van gezinnen ten aanzien van een gezinsondersteunend beleid omvatten met andere woorden een breed spectrum aan topics, die de gekende hokjes van de verschillende gezinsbeleidsthema's overstijgen.

Bronvermelding

De gezinsenquête is eigendom van de Vlaamse overheid. Bij gebruik van informatie uit deze bijdrage moet de volgende bronvermelding worden opgenomen: 'Adriaens, E., Emmery, K. & Luyten, D (2018). *Gezinsenquête 2016: Hoe kan de overheid gezinnen beter ondersteunen?* www.gezinsenquête.be '